

การมีส่วนร่วมของประชาชนต่อโครงการพัฒนาพื้นที่สาธารณะ
ในชุมชนผู้มีรายได้น้อย : กรณีศึกษาชุมชนคลองเตย

PUBLIC PARTICIPATION TOWARDS PUBLIC SPACE
DEVELOPMENT PROJECTS IN LOW-INCOME COMMUNITIES :
A CASE STUDY OF KHLONG TOEI COMMUNITY

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาการวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง
พ.ศ.2564
KMITL-2021-AR-M-001-027

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

PUBLIC PARTICIPATION TOWARDS PUBLIC SPACE
DEVELOPMENT PROJECTS IN LOW-INCOME COMMUNITIES :
A CASE STUDY OF KHLONG TOEI COMMUNITY

A THESIS SUBMITTED IN PARTIAL FULFILLMENT
OF THE REQUIREMENT FOR THE DEGREE OF
MASTER OF URBAN AND REGIONAL PLANNING IN URBAN
AND ENVIRONMENTAL PLANNING
FACULTY OF ARCHITECTURE
KING MONGKUT'S INSTITUTE TECHNOLOGY LADKRABANG
KMITL-2021-AR-M-001-027

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

COPYRIGHT 2021

FACULTY OF ARCHITECTURE

KING MONGKUT'S INSTITUTE OF TECHNOLOGY LADKRABANG

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า

ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

หัวข้อวิทยานิพนธ์	การมีส่วนร่วมของประชาชนต่อโครงการพื้นที่สาธารณะ ในชุมชนผู้มีรายได้น้อย : กรณีศึกษาชุมชนคลองเตย
นักศึกษา	นางสาว วราพร วงษ์สุวรรณ
รหัสประจำตัว	61602007
ปริญญา	การวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต
สาขาวิชา	การวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม
พ.ศ.	2564
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์	ดร.อาทิตย์ ทิพย์พิชัย

บทคัดย่อ

กรุงเทพมหานครคล้ายกับมหานครอื่นๆ ทั่วโลกที่มีการพัฒนาอย่างรวดเร็วโดยเฉพาะด้านโครงสร้างพื้นฐานและธุรกิจบริการ นำไปสู่การอพยพแรงงานจำนวนมากจากภูมิภาคเข้ามาก่อตั้งรกรากในกรุงเทพมหานครมาเป็นเวลานาน ส่งผลทำให้พื้นที่รกร้างของภาครัฐบางส่วนถูกบุกรุกทำเป็นที่พักอาศัยอย่างผิดกฎหมายและกลายเป็นชุมชนของกลุ่มแรงงานผู้มีรายได้น้อยขนาดใหญ่ซึ่งมีสภาพความเป็นอยู่ที่ค่อนข้างยากลำบากดังเช่น ชุมชนคลองเตย ในปัจจุบัน ควบคู่ไปกับความพยายามของภาครัฐในการย้ายชุมชนไปยังพื้นที่เหมาะสมอื่น การพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนคลองเตยก็ถือเป็นสิ่งสำคัญที่หน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนได้เข้ามาช่วยเหลือร่วมพัฒนาพื้นที่สาธารณะเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของชุมชน แต่เนื่องด้วยลักษณะและข้อจำกัดของชุมชนคลองเตย ทำให้การพัฒนาพื้นที่สาธารณะที่ผ่านมายังไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควรโดยมีรูปแบบการพัฒนาโครงการที่แตกต่างกัน

การศึกษาครั้งนี้มุ่งเน้นเพื่อศึกษาและวิเคราะห์ลักษณะด้านกายภาพ เศรษฐกิจและสังคมของชุมชนผู้มีรายได้น้อยคลองเตยล๊อค 1-2-3 ผ่านการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องและสำรวจลงพื้นที่จริง รวมถึงศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการพัฒนาพื้นที่สาธารณะในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา จำนวน 5 โครงการ โดยการใช้แบบสอบถามระดับการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องในชุมชนใน 4 ด้าน ได้แก่ (1) ด้านการเสนอความคิด การวางแผนและตัดสินใจ (2) ด้านการดำเนินการและการปฏิบัติการ (3) ด้านการรับและแบ่งปันผลประโยชน์ และ (4) ด้านการติดตามและประเมินผล ทั้งนี้เพื่อวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในแต่ละด้านต่างๆ ของแต่ละโครงการ

ผลการศึกษา พบว่า ชุมชนคลองเตยล๊อค 1-2-3 มีลักษณะเป็นชุมชนแออัดที่เกิดขึ้นจากการย้ายถิ่นฐานของแรงงานมาเป็นเวลานานมากกว่า 40 ปี ปัจจุบันผู้อยู่อาศัยส่วนใหญ่เป็นรุ่นที่ 2 และ 3 ชุมชนคลองเตยล๊อค 1-2-3 มีความหนาแน่นของประชากรมากกว่าชุมชนผู้มีรายได้น้อยอื่นในกรุงเทพมหานครถึง 3 เท่า ปัจจุบันยังไม่มีแนวทางแก้ไขปัญหาของชุมชนในระยะยาว โครงการช่วยเหลือที่เกิดขึ้นส่วนใหญ่เป็นการแก้ไขปัญหเฉพาะหน้า โดยโครงการพัฒนาพื้นที่สาธารณะที่ผ่านเอกสารนี้เป็นเอกสารที่ส่งมอบไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

มาเป็นเพียงหนึ่งแนวทางในการยกระดับคุณภาพชีวิตของชุมชนให้ดีขึ้น จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน สามารถสรุปได้ว่า โครงการพื้นที่สาธารณะที่เหมาะสมกับชุมชนผู้มีรายได้น้อยควรมีจุดเริ่มต้นที่เกิดจากความต้องการของชุมชนเอง ดังเช่นกรณีโครงการลานนงนุช โดยผู้ที่อยู่อาศัยในชุมชนจะรู้สาเหตุของปัญหาและความต้องการมากที่สุด ทำให้โครงการนั้นสามารถแก้ไขปัญหาของพื้นที่ได้ตรงจุด แต่อย่างไรก็ตาม ในส่วนของการดำเนินโครงการควรมีหน่วยงานที่มีประสบการณ์และความเชี่ยวชาญด้านการพัฒนาโครงการในชุมชนเข้ามาร่วมทำงานเพื่อให้สามารถจัดกิจกรรมเชิงปฏิบัติการที่ทำให้ประชาชนได้เข้าร่วมสะท้อนความต้องการของชุมชน รวมถึงในขั้นตอนการติดตามและประเมินผลโครงการ ดังเช่นโครงการชานสว่างที่ได้คะแนนการมีส่วนร่วมของประชาชนในภาพรวมสูงที่สุด นอกจากนี้ การพัฒนาโครงการพื้นที่สาธารณะควรคำนึงถึงการรับและแบ่งปันผลประโยชน์ที่ตอบสนองความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง ดังเช่นโครงการสนามฟุตบอลที่มีคะแนนการมีส่วนร่วมด้านนี้สูงอย่างเด่นชัด อย่างไรก็ตาม โครงการส่วนใหญ่จะอยู่ในสภาพที่เสื่อมโทรมเมื่อเวลาผ่านไป ดังนั้น ควรมีการจัดสรรงบประมาณโครงการให้ครอบคลุมถึงส่วนของการบำรุงรักษาหรือจัดตั้งกองทุนของชุมชนเพื่อให้มีงบประมาณสำหรับการดำเนินโครงการให้สามารถให้บริการคนในชุมชนได้อย่างยั่งยืนมากยิ่งขึ้น

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

Thesis	Public Participation Towards Public Space Development Projects In Low-Income Communities : A Case Study of Khlong Toei Community
Student	Miss Waraphorn Wongsuwan
Student ID	61602007
Degree	Master of Urban and Regional Planning
Program	Urban and Environmental Planning
Year	2021
Thesis Advisor	Dr. Atit Tippichai

ABSTRACT

Bangkok is similar to other megacities around the world that are rapidly developing, especially in infrastructure and service businesses. This led to the migration of many workers from the regions to settle in Bangkok for a long time. As a result, some government wastelands were encroached into illegal shelters and turned into a community of large low-income workers whose living conditions are quite difficult like today's Khlong Toei community. Along with the government's efforts to move the community to other suitable areas. The development of the quality of life of the Khlong Toei community is also important. Various agencies, both the public and private sectors have come together to help develop public areas to improve the quality of life of the community. However, due to the nature and limitations of the Khlong Toei community, the development of public areas in the past has not been as successful as it should be, with different project development patterns.

This research aims to study and analyze the physical characteristics, economy, and society of low-income communities in Khlong Toei Block 1-2-3 through the review of relevant documents and field surveys. The study also aims to examine the people's participation in 5 public space development projects in the past 10 years, by using a questionnaire on the level of participation of people involved in the projects in 4 aspects: (1) Proposing ideas; planning and decision-making, (2) Operations and actions, (3) Receiving and sharing benefits, and (4) Monitoring and evaluation. This is to comparatively analyze the level of public participation in each aspect of the five projects.

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

The results of the study revealed that Klong Toei Block 1-2-3 community is characterized as a slum community formed by labor migration for more than 40 years. At present, most of the residents are the 2nd and 3rd generations. Khlong Toei Block 1-2-3 Community has a population density three times higher than other low-income communities in Bangkok. At present, there is no long-term solution to the community's problems. Most of the assistance programs that arise are immediate solutions. The past public space development projects are just one of the measures to improve the quality of life of the community. From the results of data analysis of the level of public participation can be concluded that public space projects suitable for low-income communities should have a starting point that reflects the community's own needs. As a case of the Lan Nong Nooch project, the residents in the community will know the causes of problems and needs most, causing the project to be able to solve the problems of the area. However, for the project implementation, there should be a team that has experience and expertise in community project development to work to be able to organize activities that allow people to participate and reflect the needs of the community, including in the process of monitoring and evaluating the project. As the Chan Sawang project received the highest overall public participation score. In addition, the development of public space projects should consider the aspect of receiving and sharing benefits that truly meet the needs of the community, as the Football field project with a markedly high participation score in this aspect. However, most projects will deteriorate over time. Therefore, project budgets should be allocated to cover maintenance, or community funds should be established to provide a budget for project implementation to serve the community more sustainable way.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จและบรรลุเป้าหมายด้วยความอนุเคราะห์จากบุคคลหลายท่าน ผู้วิจัยขอขอบพระคุณอาจารย์ อาทิตย์ ทิพย์พิชัย อาจารย์ที่ปรึกษา ที่กรุณาให้คำปรึกษา แนะนำ และให้ความช่วยเหลืออันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการทำวิทยานิพนธ์ อีกทั้งยังช่วยแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นระหว่างดำเนินงาน ทำให้ผู้วิจัยได้เรียนรู้และพัฒนาตนเองในด้านการปฏิบัติงานให้ดียิ่งขึ้น

ขอขอบคุณอาจารย์ ปนายุ ไชยรัตนานนท์ และอาจารย์ อมร กฤษณพันธ์ุ คณะกรรมการ สอบวิทยานิพนธ์ที่ให้คำแนะนำในการปรับปรุงวิทยานิพนธ์ให้มีความสมบูรณ์มากขึ้น และช่วยเหลือให้ คำแนะนำแก่ผู้วิจัยตลอดมา ขอขอบคุณคณะอาจารย์ สาขาการวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิตทุก ท่าน ที่สั่งสอนวิชาความรู้ ถ่ายทอดประสบการณ์ต่าง ๆ อันเป็นประโยชน์แก่ผู้วิจัยและเพื่อนร่วมชั้น

ขอขอบคุณ คุณสิทธิชาติ อังคะสิทธิศิริ ประธานชุมชนคลองเตยล๊อค 1-2-3 คณะกรรมการ ชุมชนทั้ง 14 ท่าน และชาวบ้านชุมชนคลองเตยล๊อค 1-2-3 ที่ให้ความร่วมมือในการสัมภาษณ์ คุณ ประภา ชุมพลรักษ์ หรือพี่แต่ม ผู้ให้ข้อมูลด้านพื้นที่และผลงานให้แก่ผู้วิจัย ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่ บัณฑิตวิทยาลัยทุกท่านที่ได้ให้ความอนุเคราะห์ข้อมูลและข่าวสารเป็นอย่างดี

ขอขอบคุณ พี่น้องเพื่อนร่วมชั้นเรียนรุ่น 33 นางสาวโมริอาห์ ขาวสังข์ และเพื่อนสนิททุก คน ที่คอยเฝ้าถามให้กำลังใจรับฟังปัญหา สนับสนุนและให้ความช่วยเหลือผู้วิจัยเสมอมา

สำหรับความสำเร็จที่ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอมอบให้กับบิดาผู้เป็นที่รัก เคารพยิ่ง และเป็นผู้ซึ่งให้โอกาสการศึกษาเล่าเรียน หวังว่าเนื้อหาที่ผู้วิจัยได้รวบรวมทั้งหมดจะเป็นคุณประโยชน์ แก่ผู้ที่ต้องการศึกษาต่อหรือผู้ที่ทำโครงการเกี่ยวกับชุมชนผู้มีรายได้น้อยสืบต่อไป

วราพร วงษ์สุวรรณ

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	I
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	II
กิตติกรรมประกาศ.....	III
สารบัญ.....	IV
สารบัญตาราง.....	VI
สารบัญรูป.....	VII
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ที่มาและความสำคัญ.....	1
1.2 วัตถุประสงค์.....	2
1.3 คำถามการวิจัย.....	2
1.4 กรอบแนวความคิด.....	3
1.5 ขอบเขตการศึกษา.....	4
1.5.1 ขอบเขตด้านพื้นที่ศึกษา.....	4
1.5.2 ขอบเขตเชิงเนื้อหา.....	5
1.6 ขั้นตอนดำเนินการวิจัย.....	5
1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	6
1.8 นิยามศัพท์เฉพาะ.....	6
บทที่ 2 การทบทวนวรรณกรรม.....	7
2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการยกระดับคุณภาพชีวิต.....	7
2.1.1 ความหมายของคุณภาพชีวิต.....	7
2.1.2 แนวทางการยกระดับคุณภาพชีวิต.....	8
2.2 แนวคิดเกี่ยวกับชุมชนแออัดและผู้มีรายได้น้อย.....	10
2.2.1 แนวคิดเกี่ยวกับชุมชนแออัด.....	10
2.2.2 แนวคิดเกี่ยวกับคนมีรายได้น้อย.....	16
2.3 แนวคิดเกี่ยวกับพื้นที่สาธารณะ.....	18
2.3.1 ความหมายของพื้นที่สาธารณะ.....	18
2.3.2 ประเภทพื้นที่สาธารณะ.....	18

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
2.3.3 สวนหย่อมขนาดเล็ก.....	22
2.4 แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการพื้นที่สาธารณะ.....	23
2.4.1 แนวทางการออกแบบพื้นที่สาธารณะ.....	23
2.4.2 แนวคิดการออกแบบพื้นที่สีเขียวเพื่อตอบสนองต่อแนวโน้มในอนาคต.....	25
2.4.3 แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการพื้นที่สาธารณะ.....	28
2.5 แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม.....	34
2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	39
บทที่ 3 ระเบียบวิธีการวิจัย.....	44
3.1 รูปแบบของการวิจัย.....	44
3.2 ประชาชนและกลุ่มตัวอย่าง.....	44
3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	45
3.4 เครื่องมือในการดำเนินการวิจัย.....	46
3.4.1 ลักษณะข้อมูลทั่วไปของโครงการพื้นที่สาธารณะ.....	46
3.4.2 ระดับความคิดเห็นของการมีส่วนร่วมของประชาชนในแต่ละโครงการ.....	47
3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล.....	49
บทที่ 4 ผลการศึกษาและอภิปรายผล.....	50
4.1 ข้อมูลของชุมชนผู้มีรายได้น้อย.....	51
4.1.1 ลักษณะทางกายภาพ.....	51
4.1.2 ลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคม.....	62
4.1.3 โครงการพัฒนาพื้นที่สาธารณะในชุมชนคลองเตยล๊อค 1-2-3.....	64
4.2 การศึกษาระดับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาโครงการพื้นที่สาธารณะ.....	94
4.2.1 ด้านการเสนอความคิด การวางแผนและตัดสินใจ.....	97
4.2.2 ด้านการดำเนินการและการปฏิบัติการ.....	98
4.2.3 ด้านการรับและแบ่งปันผลประโยชน์.....	99
4.2.4 ด้านการติดตามและประเมินผล.....	100

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ.....	102
5.1 สรุปการวิเคราะห์ข้อมูลชุมชนผู้มีรายได้น้อย.....	102
5.1.1 สรุปลักษณะทางกายภาพของชุมชนผู้มีรายได้น้อย.....	102
5.1.2 สรุปลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนผู้มีรายได้น้อย.....	102
5.1.3 สรุปโครงการพัฒนาพื้นที่สาธารณะของชุมชนผู้มีรายได้น้อย.....	103
5.2 สรุปการวิเคราะห์ข้อมูลลักษณะกายภาพของโครงการพื้นที่สาธารณะ.....	104
5.2.1 สรุปผลการวิเคราะห์ระดับการมีส่วนร่วมของโครงการพื้นที่สาธารณะ.....	104
5.2.2 สรุปผลการวิเคราะห์ด้านการดำเนินการและการปฏิบัติการ.....	104
5.2.3 สรุปผลการรับและแบ่งปันผลประโยชน์.....	104
5.2.4 สรุปผลการวิเคราะห์ด้านการติดตามและประเมินผล.....	105
5.3 ข้อเสนอแนะสำหรับการดำเนินโครงการพัฒนาพื้นที่สาธารณะในชุมชนผู้มีรายได้น้อย.....	106
5.4 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในอนาคต.....	107
บรรณานุกรม.....	108
ภาคผนวก.....	110
ประวัติผู้เขียน.....	117

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
2.1 แสดงตัวชี้วัดและเป้าหมายในการเพิ่มพื้นที่สีเขียวในกรุงเทพมหานคร.....	9
4.1 แสดงรายละเอียดโครงการพื้นที่สาธารณะทั้ง 5 โครงการ.....	65
4.2 แสดงขั้นตอนการดำเนินของโครงการปรับปรุงการสนามเด็กเล่น.....	67
4.3 แสดงผลข้อมูลผู้มีส่วนเกี่ยวข้องของโครงการปรับปรุงสนามเด็กเล่น.....	69
4.4 แสดงขั้นตอนการดำเนินงานของโครงการลานสว่าง.....	72
4.5 แสดงผลข้อมูลผู้มีส่วนเกี่ยวข้องของโครงการลานสว่าง.....	76
4.6 แสดงขั้นตอนการดำเนินงานของโครงการสนามฟุตบอล.....	79
4.7 แสดงผลข้อมูลผู้มีส่วนเกี่ยวข้องของโครงการสนามฟุตบอล.....	82
4.8 แสดงขั้นตอนการดำเนินงานของโครงการลานนนุช.....	84
4.9 แสดงผลข้อมูลผู้มีส่วนเกี่ยวข้องของโครงการลานนนุช.....	86
4.10 แสดงขั้นตอนการดำเนินของโครงการเปลี่ยนแปลง.....	89
4.11 แสดงผลข้อมูลผู้มีส่วนเกี่ยวข้องของโครงการเปลี่ยนแปลง.....	91
4.12 แสดงสรุปการมีส่วนร่วมในแต่ละขั้นตอนของแต่ละโครงการ.....	93
4.13 แสดงค่าคะแนนดิบการมีส่วนร่วมของแต่ละโครงการ.....	95
4.14 แสดงผลระดับการมีส่วนร่วมของแต่ละโครงการ.....	96
4.15 แสดงผลระดับการมีส่วนร่วมด้านการเสนอความคิด การวางแผนและตัดสินใจ.....	97
4.16 แสดงผลระดับการมีส่วนร่วมด้านการดำเนินการและการปฏิบัติการ.....	98
4.17 แสดงผลระดับการมีส่วนร่วมด้านการรับและแบ่งปันผลประโยชน์.....	99
4.18 แสดงผลระดับการมีส่วนร่วมด้านการติดตามและประเมินผล.....	100

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สารบัญรูป

รูปที่	หน้า
1.1 กรอบแนวความคิด.....	3
1.2 แสดงตำแหน่งพื้นที่การศึกษาในเขตคลองเตย.....	4
1.3 แสดงขอบเขตพื้นที่ศึกษาและตำแหน่งโครงการพื้นที่สาธารณะในชุมชน.....	5
2.1 รูปแสดงชุมชนผู้มีรายได้น้อยคลองเตย.....	11
2.2 รูปแสดงชุมชนแออัดทอนโด ประเทศฟิลิปปินส์.....	13
2.3 รูปแสดงฮูเวอร์นคร นิวยอร์ก.....	13
2.4 รูปแสดงลักษณะชุมชนแออัดคลองเตย.....	15
2.5 รูปแสดงจัตุรัสประตูเมือง จังหวัดเชียงใหม่.....	19
2.6 รูปแสดงพลาซ่าเอ็มบาร์คาเดโร.....	20
2.7 รูปแสดงถนนและทางเท้า.....	21
2.8 รูปแสดงลานกีฬาพัฒนา 2.....	21
2.9 ตัวอย่างโครงการเครือข่ายพื้นที่สีเขียวของกรุงโซล.....	26
2.10 ตัวอย่างโครงการพื้นที่สีเขียว.....	27
2.11 แนวทางการจัดทำแผนแม่บทเพื่อการพื้นที่สีเขียวสำหรับชุมชนเมือง.....	29
2.12 พื้นที่สีเขียวใต้ทางด่วน ลานกีฬาพัฒนา 2.....	31
2.13 ประเภทและแนวทางการวิเคราะห์สถานการณ์พื้นที่สีเขียวเพื่อประโยชน์ใช้สอยอื่น ๆ.....	32
4.1 ภาพแสดงที่อยู่อาศัยของคนในชุมชน.....	52
4.2 ภาพแสดงที่อยู่อาศัยของคนในชุมชน (1).....	54
4.3 ภาพแสดงที่อยู่อาศัยของคนในชุมชน (2).....	55
4.4 ภาพแสดงที่อยู่อาศัยของคนในชุมชน (3).....	55
4.5 ภาพแสดงการต่อท่อประปาภายในชุมชน.....	56
4.6 ภาพแสดงมิเตอร์ไฟฟ้าภายในชุมชน.....	56
4.7 ภาพแสดงการติดตั้งไฟฟ้าสาธารณะ.....	57
4.8 ภาพแสดงหลังการติดตั้งไฟฟ้าสาธารณะ.....	57
4.9 ตำแหน่งจุดทิ้งขยะของชุมชนคลองเตยล๊อค 1-2-3.....	58
4.10 ภาพแสดงจุดทิ้งขยะของชุมชนคลองเตยล๊อค 1-2-3.....	58
4.11 ภาพแสดงจุดทิ้งขยะที่ผู้อยู่อาศัยสร้างขึ้น.....	59

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สารบัญรูป (ต่อ)

รูปที่	หน้า
4.12 ภาพแสดงการทิ้งขยะภายในชุมชน.....	59
4.13 ภาพแสดงร่องระบายน้ำเสียของชุมชน.....	60
4.14 ภาพแสดงการระบายน้ำของพื้นทางเดิน.....	60
4.15 ภาพแสดงทางเดินในชุมชน.....	61
4.16 ภาพแสดงการท่องเที่ยวของชุมชนคลองเตย.....	63
4.17 ภาพแสดงโครงการปรับปรุงสนามเด็กเล่น.....	66
4.18 ภาพแสดงโครงการปรับปรุงสนามเด็กเล่น (1).....	66
4.19 ภาพแสดงโครงการปรับปรุงสนามเด็กเล่น (2).....	68
4.20 ภาพแสดงขนาดพื้นที่ของโครงการปรับปรุงสนามเด็กเล่น.....	68
4.21 ภาพแสดงขนาดพื้นที่ของโครงการปรับปรุงสนามเด็กเล่น.....	69
4.22 ภาพแสดงโครงการขานสว่างปี 2555.....	73
4.23 ภาพแสดงโครงการขานสว่างปี 2555 (1).....	73
4.24 ภาพแสดงโครงการขานสว่างปี 2555 (2).....	73
4.25 ภาพแสดงโครงการขานสว่างปี 2555 (3).....	74
4.26 ภาพแสดงโครงการขานสว่างปี 2563.....	74
4.27 ภาพแสดงโครงการขานสว่างปี 2563 (1).....	75
4.28 ภาพแสดงตำแหน่งของโครงการขานสว่าง.....	75
4.29 ภาพแสดงขนาดพื้นที่ของโครงการขานสว่าง.....	76
4.30 ภาพแสดงโครงการสนามฟุตบอลปี 2559.....	78
4.31 ภาพแสดงโครงการสนามฟุตบอลปี 2559 (1).....	78
4.32 ภาพแสดงโครงการสนามฟุตบอลปี 2563.....	80
4.33 ภาพแสดงโครงการสนามฟุตบอลปี 2563 (1).....	80
4.34 ภาพแสดงตำแหน่งโครงการสนามฟุตบอล.....	81
4.35 ภาพแสดงขนาดพื้นที่ของโครงการสนามฟุตบอล.....	81
4.36 ภาพแสดงโครงการลานนงนุชปี 2561.....	83
4.37 ภาพแสดงโครงการลานนงนุชปี 2563.....	85
4.38 ภาพแสดงโครงการลานนงนุชปี 2563 (1).....	85
4.39 ภาพแสดงตำแหน่งของโครงการลานนงนุช.....	85

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สารบัญรูป (ต่อ)

รูปที่	หน้า
4.40 ภาพแสดงขนาดพื้นที่ของโครงการลานนนุช.....	86
4.41 ภาพแสดงตำแหน่งโครงการเปลี่ยนแปลง.....	87
4.42 ภาพแสดงโครงการเปลี่ยนแปลงปี 2563.....	88
4.43 ภาพแสดงโครงการเปลี่ยนแปลงปี 2563 (1).....	88
4.44 ภาพแสดงโครงการเปลี่ยนแปลงปี 2563 (2).....	88
4.45 ภาพแสดงตำแหน่งของโครงการเปลี่ยนแปลง.....	90
4.46 ภาพแสดงขนาดพื้นที่ของโครงการเปลี่ยนแปลง.....	90

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญ

กรุงเทพมหานครเป็นเมืองหลวงที่เป็นศูนย์กลางการบริหารปกครองและศูนย์กลางความเจริญทุกด้านทั้งทางด้านเศรษฐกิจ การค้าและบริการ การท่องเที่ยว ศูนย์กลางทางการเงิน การคมนาคมขนส่ง และเป็นแหล่งงานที่สำคัญ รวมทั้งมีสิ่งอำนวยความสะดวกทางสังคมและมีความเจริญก้าวหน้าด้วยความเป็นศูนย์กลางดังกล่าวทำให้กรุงเทพมหานครเป็นเมืองที่มีการพัฒนาและขยายตัวอย่างรวดเร็ว ดึงดูดผู้คนจำนวนมากอพยพย้ายถิ่นฐานเข้ามาในพื้นที่ทั้งกลุ่มนักลงทุนและกลุ่มผู้ขายแรงงาน เกิดการตั้งถิ่นฐานและที่อยู่อาศัยหลากหลายรูปแบบกระจายทั่วพื้นที่ กรุงเทพมหานครกลายเป็นมหานครที่เจริญเติบโตและพัฒนาอย่างรวดเร็ว จากการเติบโตที่รวดเร็วนี้ทำให้เกิดปัญหาที่ตามมาโดยเฉพาะด้านสังคม ส่งผลทำให้พื้นที่บางส่วนมีคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ไม่เหมาะสม กลุ่มคนส่วนใหญ่มีรายได้น้อย อาศัยอยู่ในพื้นที่ที่มีความเปราะบางหรือคุณภาพชีวิตที่ไม่ดี ยากที่จะเข้าถึงการบริการสาธารณะ เกิดข้อจำกัดของกลุ่มคนมีรายได้น้อยที่ไม่สามารถเข้าถึงบริการสาธารณะหรือที่สิ่งที่ดีควรจะได้ โดยกลุ่มคนเหล่านี้จะตั้งถิ่นฐานอยู่ในชุมชนที่มีลักษณะเป็นชุมชนแออัด

ข้อมูลสถิติชุมชนในเขตกรุงเทพมหานคร (2561 : 3-12) พบว่ามีชุมชนแออัดประมาณ 662 ชุมชน ร้อยละ 72 ของประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนแออัดมีรายได้น้อยไม่สามารถเข้าบริการสาธารณะได้ ชุมชนคลองเตยเป็นหนึ่งในชุมชนที่มีลักษณะเฉพาะทางกายภาพที่เห็นได้ชัดในลักษณะที่เป็นชุมชนแออัด กล่าวคือ ชุมชนจะประกอบไปด้วยอาคารอยู่อาศัยที่เสื่อมโทรม สร้างติดกันอย่างหนาแน่นแออัด ทางเท้าในชุมชนมีลักษณะที่แคบ ไม่มีที่ระบายน้ำ ระบบไฟฟ้าและประปาถูกต่อเชื่อมแบบไม่ได้มาตรฐาน มีพื้นที่ส่วนสีเขียวและพื้นที่ส่วนกลางที่มีอยู่อย่างจำกัด ไม่เพียงพอสำหรับคนในชุมชน แสดงให้เห็นถึงคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่ไม่เหมาะสมของคนในชุมชนคลองเตย ถึงแม้ที่ผ่านมาหน่วยงานทั้งเอกชนและรัฐบาลต่างเข้าไปช่วยเหลืออย่างต่อเนื่อง แต่ด้วยปัญหาที่สะสมมานานรวมถึงพื้นที่ที่มีขนาดใหญ่ของชุมชนทำให้ความช่วยเหลือดังกล่าวไม่ทั่วถึงหรือบางครั้งก็เป็นเพียงโครงการชั่วคราว ส่งผลให้ชุมชนคลองเตยมีคุณภาพชีวิตและสภาพแวดล้อมที่ได้รับการพัฒนาเพียงบางส่วนเท่านั้น

เนื่องด้วยสาเหตุดังกล่าวข้างต้น จึงมีแนวคิดในการพัฒนาพื้นที่สาธารณะในชุมชนคลองเตย เพื่อกระตุ้นหรือเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน พร้อมทั้งยกระดับคุณภาพชีวิตของกลุ่มคนผู้มีรายได้น้อย ให้สามารถเข้าถึงสิ่งอำนวยความสะดวกได้อย่างเท่าเทียม หลายหน่วยงานทั้งในประเทศ

และต่างประเทศต่างเข้าไปประดมความคิดเพื่อพัฒนาพื้นที่สาธารณะในพื้นที่ชุมชนแออัดคลองเตยเกิดเอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เป็นโครงการต่าง ๆ ขึ้น โดยมีงานวิจัยที่สนับสนุนว่าพื้นที่สาธารณะสามารถลดผลกระทบเชิงสังคม (Browning, 2019) ในประเด็นหนึ่งของความเหลื่อมล้ำชุมชนผู้มีรายได้น้อยจะมีพื้นที่สาธารณะประเภทพื้นที่เขียวมีผลกระทบต่อสุขภาพและจิตใจ ช่วงวัยเด็กที่เติบโตขึ้นในพื้นที่สีเขียวมากจะมีพัฒนาการที่ดีกว่า มีสุขภาพที่แข็งแรง ความคิดสร้างสรรค์ ประสบผลสำเร็จทางการศึกษาและนำไปสู่ความก้าวหน้าทางอาชีพ อีกหนึ่งประเด็นคือการปรับเปลี่ยนพื้นที่ร้างให้กลายเป็นพื้นที่สาธารณะ (Kondo et. al, 2016) ทำให้พื้นที่อาชญากรรมลดลง และสร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้กับชุมชนเพิ่มความปลอดภัยคนในชุมชนออกมาใช้ชีวิตด้านนอกมากขึ้น

หลายโครงการได้นำการมีส่วนร่วมของประชาชนเข้ามามีส่วนในการพัฒนาพื้นที่สาธารณะในชุมชนแสดงให้เห็นความเชื่อมโยงกับลักษณะกระบวนการร่วมกันระหว่างบุคคล เพื่อให้เกิดความสัมพันธ์ของคนในชุมชนและสถานที่ ซึ่งสามารถนำไปการพัฒนาเมืองอย่างยั่งยืนในด้านสังคม (Schneider, 1999) ผู้วิจัยเล็งเห็นถึงความสำคัญของกระบวนการในกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่สาธารณะที่เกิดขึ้นในชุมชนคลองเตย ว่ามีบุคคลหรือหน่วยงานที่หลากหลายที่ทำให้หลายโครงการเกิดขึ้น รวมถึงการเข้าไปมีส่วนร่วมของคนในชุมชนต่อความสำเร็จของโครงการ จึงเป็นที่มาของการศึกษาครั้งนี้ที่มุ่งเน้นศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อโครงการพื้นที่สาธารณะในชุมชนผู้มีรายได้น้อยในพื้นที่ชุมชนคลองเตย เพื่อให้สามารถถอดบทเรียนจากการพัฒนาโครงการพื้นที่สาธารณะที่ผ่านและเข้าใจถึงบริบทของชุมชนผู้มีรายได้น้อยอื่น ๆ ที่คล้ายคลึงกันชุมชนคลองเตยต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์

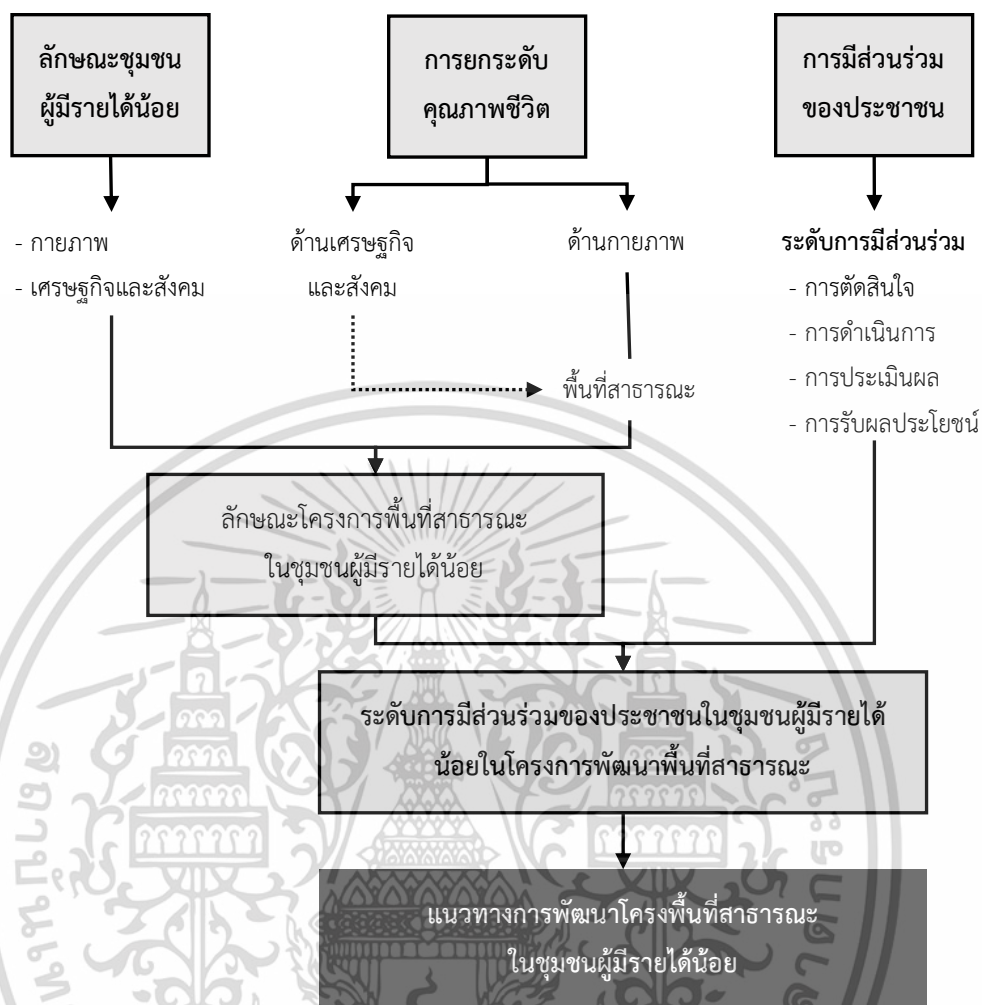
- 1.2.1 เพื่อศึกษาและวิเคราะห์ลักษณะทางกายภาพ เศรษฐกิจและสังคม ของพื้นที่ในชุมชนคลองเตย
- 1.2.2 เพื่อศึกษาและวิเคราะห์กระบวนการ การมีส่วนร่วมในการพัฒนาพื้นที่สาธารณะสำหรับชุมชนผู้มีรายได้น้อย

1.3 คำถามการวิจัย

- 1.3.1 ลักษณะทางกายภาพ เศรษฐกิจและสังคม ของชุมชน มีผลต่อการมีส่วนร่วมในโครงการพื้นที่สาธารณะ
- 1.3.2 ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนของแต่ละโครงการมีผลต่อความสำเร็จของโครงการพื้นที่สาธารณะในชุมชนผู้มีรายได้น้อย

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

1.4 กรอบแนวความคิด

รูปที่ 1.1 กรอบแนวความคิด

ที่มา: ผู้วิจัย (2563)

จากรูปที่ 1.1 กรอบแนวความคิด เนื้อหาส่วนที่ 1 ลักษณะชุมชนผู้มีรายได้น้อย และส่วนที่ 2 การยกระดับคุณภาพชีวิต แบ่งออกเป็นด้านเศรษฐกิจและสังคม ด้านกายภาพของพื้นที่ ซึ่งส่วนที่ 1 และส่วนที่ 2 ส่งผลให้เกิดโครงการพื้นที่สาธารณะขึ้นในชุมชนผู้มีรายได้น้อย เนื้อหาส่วนที่ 3 การมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการพื้นที่สาธารณะ มีทั้งหมด 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการตัดสินใจ ด้านการดำเนินการ ด้านการประเมินผล ด้านการรับผลประโยชน์ จากลักษณะโครงการพื้นที่สาธารณะและการมีส่วนร่วมของประชาชน จะได้ข้อมูลระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนชุมชนผู้มีรายได้น้อยในโครงการพื้นที่สาธารณะ ซึ่งนำเนื้อหาดังกล่าวมาวิเคราะห์และสรุปแนวทางการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อโครงการพัฒนาพื้นที่สาธารณะในชุมชนผู้มีรายได้น้อย

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

1.5 ขอบเขตการศึกษา

1.5.1 ขอบเขตด้านพื้นที่ศึกษา

การศึกษานี้มีขอบเขตการศึกษาอยู่ที่ชุมชนคลองเตยล๊อค 1-2-3 ซึ่งอยู่ในเขตคลองเตย ดังภาพที่ 1.2 แสดงตำแหน่งพื้นที่การศึกษาในเขตคลองเตย

จากข้อมูลสำนักงานเขตคลองเตย เขตคลองเตยตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา ทางตอนกลาง ค่อนไปทางตะวันตกของฝั่งพระนครมีอาณาเขตติดต่อกับเขตต่าง ๆ เรียงตามเข็มนาฬิกาดังนี้

- ทิศเหนือและทิศตะวันออก ติดต่อกับเขตวัฒนา มีถนนสุขุมวิทพาดเหนือเป็นเส้นแบ่งเขต
- ทิศใต้ ติดต่อกับเขตพระโขนงและอำเภอพระประแดง (จังหวัดสมุทรปราการ) มีซอยสุขุมวิท

52 (ศิริพร), แนวเส้นตรงจากซอยสุขุมวิท 52 ไปบรรจบจุดกึ่งกลางแม่น้ำเจ้าพระยา และแนวกึ่งกลางแม่น้ำเจ้าพระยาเป็นเส้นแบ่งเขต

- ทิศตะวันตก ติดต่อกับเขตยานนาวา เขตสาทร และเขตปทุมวัน มีขอบทางรถไฟสายแม่น้ำพาดตะวันออกเป็นเส้นแบ่งเขต

จากข้อมูลชุมชนที่จัดตั้งตามระเบียบกรุงเทพมหานคร ชุมชนคลองเตยล๊อค 1-2-3 ตั้งอยู่ในเขตคลองเตย ซึ่งเป็นชุมชนประเภทแออัด ประกาศเป็นชุมชนที่จัดตั้งตามระเบียบกรุงเทพมหานคร เมื่อปี 2537 ชุมชนตั้งอยู่ที่ ซ.ดำรงสิทธิ์พัฒนา ถนน อางจรรย์รงค์ แขวง คลองเตย

รูปที่ 1.2 แสดงตำแหน่งพื้นที่การศึกษาในเขตคลองเตย

ที่มา: แผนที่ Base Map จาก ESRI ดัดแปลงโดยผู้วิจัย (2563)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

รูปที่ 1.3 แสดงขอบเขตพื้นที่ศึกษาและตำแหน่งโครงการพื้นที่สาธารณะ
ที่มา: แผนที่ Base Map จาก ESRI ดัดแปลงโดยผู้วิจัย (2563)

จากรูปที่ 1.3 แสดงตำแหน่งโครงการพื้นที่สาธารณะที่ผู้วิจัยเลือกมาศึกษากระบวนการที่เกิดขึ้น ซึ่งจะอยู่ในขอบเขตชุมชนคลองเตยล๊อค 1-2-3 โดยมีทั้งหมด 5 โครงการ คือ

- ตำแหน่งที่ 1 โครงการปรับปรุงสนามเด็กเล่น
- ตำแหน่งที่ 2 โครงการลานสว่าง
- ตำแหน่งที่ 3 โครงการสนามฟุตบอล
- ตำแหน่งที่ 4 โครงการลานนั่งนอน
- ตำแหน่งที่ 5 โครงการเปลี่ยนแปลง

1.5.2 ขอบเขตเชิงเนื้อหา

- 1) ลักษณะทางกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม ของพื้นที่ในชุมชนคลองเตยล๊อค 1-2-3
- 2) ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนต่อการพัฒนาโครงการพื้นที่สาธารณะ

1.6 ขั้นตอนดำเนินการวิจัย

- 1.6.1 ศึกษาที่มาของปัญหาและความสำคัญของพื้นที่
- 1.6.2 ศึกษาทฤษฎี แนวความคิดและข้อมูลเอกสารงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง
- 1.6.3 สร้างเครื่องมือเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล
- 1.6.4 ลงพื้นที่เก็บข้อมูลด้านกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม
- 1.6.5 เก็บข้อมูลการมีส่วนร่วมของโครงการพื้นที่สาธารณะชุมชน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

1.6.6 วิเคราะห์ข้อมูลและประเมินผล

1.6.7 สรุปผลและเสนอแนะที่ได้จากการศึกษา

1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.7.1 เพื่อทราบถึงลักษณะทางกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม ของพื้นที่ในชุมชนคลองเตยถ้อยค 1-2-3

1.7.2 เพื่อทราบถึงแนวทางกระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาโครงการพื้นที่สาธารณะเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิต

1.7.3 เพื่อทราบถึงรูปแบบการพัฒนาโครงการพื้นที่สาธารณะที่เหมาะสมกับชุมชนผู้มีรายได้น้อย

1.8 นิยามศัพท์เฉพาะ

1.8.1 คุณภาพชีวิต หมายถึง การที่มีความเป็นอยู่ที่ดี อาทิเช่น มีที่อยู่อาศัยที่ดี มีสุขภาพและการดูแลสุขภาพที่ดี มีสาธารณูปโภค เช่นการคมนาคมที่ดี มีสภาพแวดล้อมที่ดี เช่น น้ำ อากาศบริสุทธิ์ และยังรวมถึงการพักผ่อนและสันทนาการที่ดี

1.8.2 ชุมชนผู้มีรายได้น้อย สหประชาชาติได้ให้คำจำกัดความว่าเป็น พื้นที่เสื่อมโทรมส่วนหนึ่งของเมืองที่มีลักษณะเฉพาะคือ บ้านเรือนที่สร้างขึ้นต่ำกว่ามาตรฐาน และการขาดการรักษาความปลอดภัยที่มั่นคง ผู้อยู่อาศัยส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพใช้แรงงานและมีรายได้น้อย

1.8.3 พื้นที่สาธารณะ หมายถึง พื้นที่ที่ทุกคนสามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์โดยปราศจากกำแพงทางเศรษฐกิจหรือค่าใช้จ่าย ซึ่งไม่ได้มีเฉพาะพื้นที่ที่รัฐเป็นเจ้าของเท่านั้น แต่ยังหมายรวมถึงพื้นที่สาธารณะของเอกชน

1.8.4 การมีส่วนร่วม หมายถึง ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาทั้งในการแก้ไขปัญหาและป้องกันปัญหาโดยเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมในการคิดริเริ่ม ร่วมกำหนดนโยบาย ร่วมวางแผน ตัดสินใจ และปฏิบัติตามแผน ร่วมตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐทุกระดับ ร่วมติดตามประเมินผลกระทบบถึงประชาชน ชุมชนและเครือข่ายทุกรูปแบบในพื้นที่

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บทที่ 2

การทบทวนวรรณกรรม

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษา ทฤษฎี แนวความคิด และข้อมูลเอกสารงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นพื้นฐานในการวิจัยครั้งนี้ได้อย่างเหมาะสม โดยแบ่งความสำคัญออกเป็น 4 ประเด็น ดังนี้

- 2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการยกระดับคุณภาพชีวิต
- 2.2 แนวคิดเกี่ยวกับชุมชนแออัดและผู้มีรายได้น้อย
- 2.3 แนวคิดเกี่ยวกับพื้นที่สาธารณะ
- 2.4 แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการพื้นที่สาธารณะ
- 2.5 แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม
- 2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการยกระดับคุณภาพชีวิต

2.1.1 ความหมายของคุณภาพชีวิต (Quality of Life)

“คุณภาพชีวิต” เป็นปัจจัยที่มีความสำคัญต่อประชาชนผู้อยู่อาศัย มีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายของคุณภาพชีวิต ซึ่งผู้วิจัยได้รวบรวมไว้ ดังนี้

ระวี ภาวิไล (2523 : 19) ได้ให้คำนิยามว่าคุณภาพชีวิต คือ ชีวิตที่มีคุณภาพพึงประสงค์ คือชีวิตที่อาศัยสภาพแวดล้อมทั้งปวง เอื้ออำนวยสุขภาพ เพื่อเป็นรากฐานของสันติภาพทางจิตใจ ทำให้เกิดบูรณาการทางความรู้สึกนึกคิดที่ตามศักยภาพในมนุษย์ มีความสามารถสร้างสรรค์และผลิตผลรวมกันเข้าเป็นสังคมที่มั่นคง ผาสุก สมบูรณ์ และปราศจากความขัดแย้ง

พัฒน์นิน กิตติพราภรณ์ (2531 : 52) ให้คำนิยามว่าคุณภาพชีวิต คือ คือชีวิตที่มีความสุข ที่เกิดได้จาก

1) สุขภาพทางกาย หมายถึง การที่เรามีความเป็นอยู่ที่ดี อาทิเช่น มีที่อยู่อาศัยที่ดี มีสุขภาพและการดูแลที่ดี มีสาธารณูปโภค เช่น การคมนาคมที่ดี มีสภาพแวดล้อมที่ดี เช่น น้ำ อากาศ บริสุทธิ์ และยังรวมไปถึงการพักผ่อนและสันติภาพที่ดีตามสนองอีกด้วย

2) สุขภาพทางใจได้มาจากรู้จักความพอดี ความพอใจในสภาพที่เป็นอยู่ การมีทัศนคติต่อตนเองและผู้อื่น มีความรัก ความอบอุ่น ความผูกพันกันในครอบครัว และเพื่อนมนุษย์ มีความอดทน เสียสละ ทำประโยชน์ให้แก่สังคม

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ลีปพนธ์ เกตุทัต (2533 : 2) ให้ความหมายคุณภาพชีวิต คือ ชีวิตที่มีคุณภาพ คือ ชีวิตที่มีความสุข ชีวิตที่สามารถปรับตนเองให้เข้ากับธรรมชาติ ทั้งธรรมชาติทางกายภาพและธรรมชาติทางสังคม และสามารถปรับธรรมชาติให้เข้ากับตนเองโดยไม่เบียดเบียนสังคมและผู้อื่น

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2540 : 12) ได้ให้ความหมายคุณภาพชีวิตว่า คุณภาพชีวิต คือ การดำรงชีวิตของมนุษย์ในระดับที่เหมาะสมตามความจำเป็นพื้นฐานในสังคมหนึ่ง ในช่วงเวลาหนึ่ง ๆ องค์ประกอบของความเป็นพื้นฐานที่เหมาะสม อย่างน้อยก็ว่าจะมีอาหารที่เพียงพอ มีเครื่องนุ่งห่ม มีที่อยู่อาศัยที่เหมาะสม มีสุขภาพกายและจิตใจ ได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน รวมทั้งได้รับการบริการพื้นฐานที่จำเป็นทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม เพื่อประกอบการดำรงชีพอย่างยุติธรรม

กองนโยบายและแผนงาน สำนักการวางผังและพัฒนาเมืองกรุงเทพมหานคร (2561 : 10) ได้ให้ความหมายการพัฒนาคุณภาพชีวิตว่า การส่งเสริมและเสริมสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมขององค์กรภาครัฐ ภาคเอกชน ประชาชน และผู้ที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ เพื่อให้ประชาชนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นในระดับ ที่เพียงพอต่อการดำรงชีวิต

ลีนินาถ ศุภรัตน์เมธี (2558 : 14) ได้ให้ความหมายคุณภาพชีวิตว่า พื้นที่สาธารณะมีบทบาทเป็นกลไกในการส่งเสริมปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชน รวมถึงเป็นองค์ประกอบหลัก เพื่อส่งเสริมความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน เป็นตัวบ่งชี้คุณภาพชีวิตของผู้คนที่สำคัญ มีความสำคัญต่อความเป็นชุมชน เป็นองค์ประกอบหลักที่ทำให้ชุมชนเกิดกิจกรรม สร้างเอกลักษณ์และวิถีประจำวันผ่านการใช้พื้นที่ที่มีความยืดหยุ่นเชื่อมต่อกัน มีการใช้งานที่หลากหลาย ปรับเปลี่ยนได้ตามเงื่อนไขทางกายภาพและสังคม

จากแนวคิดเกี่ยวกับความหมายของคุณภาพชีวิตที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ผู้วิจัยสรุปได้ว่า คุณภาพชีวิต คือ การดำรงชีวิตอยู่ในสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม การอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดีส่งผลต่อความสุขทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ ฉะนั้นคุณภาพชีวิตจึงมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิต และเป็นปัจจัยขั้นพื้นฐานที่ควรได้รับการเข้าถึงของประชาชนทุกระดับชั้น โดยผู้วิจัยได้อธิบายแนวทางการยกระดับคุณภาพชีวิตตามแผนพัฒนากรุงเทพมหานครดังนี้

2.1.2 แนวทางการยกระดับคุณภาพชีวิต

กรุงเทพมหานครได้วางแนวทางการยกระดับคุณภาพชีวิต ในแผนพัฒนากรุงเทพมหานคร ระยะ 20 ปี (พ.ศ.2561 - 2575) ในช่วงแผนระยะที่ 2 (พ.ศ.2561 - 2565) โดยมีเป้าหมายในการยกระดับคุณภาพชีวิตของกรุงเทพให้เป็น “มหานครสีเขียว สะดวกสบาย” ในมิติของประเด็นยุทธศาสตร์ย่อย 2.2 มีพื้นที่สาธารณะ พื้นที่สีเขียวกระจายทั่วทุกพื้นที่ โดยให้ความหมายตามแผนวิสัยทัศน์ของประชาชน และความหมายทางวิชาการ ไว้ว่า

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ความหมายตามแผนวิสัยทัศน์ของประชาชน

เมืองกรุงเทพมหานครมีพื้นที่สีเขียวกระจายครอบคลุมไปทั่วพื้นที่กรุงเทพมหานคร มีจำนวนพื้นที่สีเขียวและแหล่งดูดซับมลพิษทางอากาศไม่น้อยกว่า 10 ตารางเมตรต่อประชากร 1 คน

ความหมายทางวิชาการ

1) กรุงเทพมหานครมีพื้นที่สีเขียวกระจายครอบคลุมทุกเขตพื้นที่ในรูปแบบและการใช้ประโยชน์ที่แตกต่างกัน เพื่อให้กรุงเทพมหานครเป็นเมืองสีเขียวที่น่าอยู่อย่างยั่งยืน ซึ่งจะส่งเสริมให้คุณภาพชีวิตของประชาชนดีขึ้น

2) กรุงเทพมหานครมีพื้นที่สีเขียวในรูปแบบสวนสาธารณะ / สวนหย่อมเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ ออกกำลังกาย และกิจกรรมนันทนาการ ที่กระจัดกระจายครอบคลุม ทั่วพื้นที่กรุงเทพ โดยมีตัวชี้วัดและเป้าหมายตามตารางที่ 2.1

ตารางที่ 2.1 แสดงตัวชี้วัดและเป้าหมายในการเพิ่มพื้นที่สีเขียวในกรุงเทพมหานคร

ตัวชี้วัด / เป้าหมาย	5 ปีแรก (2556 - 2560)	ระยะ 10 ปี (2561 - 2565)	ระยะ 15 ปี (2561 - 2570)	ระยะ 20 ปี (2571 - 2575)
1. ร้อยละของพื้นที่สีเขียวต่อพื้นที่ของกรุงเทพมหานครทั้งหมด	ไม่น้อยกว่า ร้อยละ 13	ไม่น้อยกว่า ร้อยละ 19	ไม่น้อยกว่า ร้อยละ 23	ไม่น้อยกว่า ร้อยละ 28
2. ร้อยละของประชาชนที่สามารถเข้าถึงพื้นที่สาธารณะหลักได้ในระยะไม่เกิน 5 กิโลเมตร	ไม่น้อยกว่า ร้อยละ 25	ไม่น้อยกว่า ร้อยละ 45	ไม่น้อยกว่า ร้อยละ 70	ไม่น้อยกว่า ร้อยละ 100

ที่มา: แผนพัฒนากรุงเทพมหานครระยะ 20 ปี พ.ศ.2556 – 2575 (2555 : 126)

สถานการณ์ปัจจุบันของกรุงเทพมหานครเป็นเมืองที่มีการขยายตัวและการเจริญเติบโตอย่างต่อเนื่องในทุก ๆ ด้าน ประกอบกับจำนวนประชากรที่เข้ามาอยู่อาศัยในเขตพื้นที่จำนวนเพิ่มมากขึ้น จึงส่งผลต่อปัญหาการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและปัญหาคุณภาพสิ่งแวดล้อมของกรุงเทพมหานครมาโดยตลอด ซึ่งปัญหาคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นส่งผลโดยตรงต่อคุณภาพชีวิตของประชากรทั้งด้านสุขภาพร่างกายและจิตใจ การเพิ่มพื้นที่สีเขียวซึ่งเป็นแหล่งนันทนาการและแหล่งดูดซับมลพิษให้กับผู้อยู่อาศัยในเขตกรุงเทพมหานคร จึงเป็นอีกแนวทางสำคัญในการแก้ไขปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมและการยกระดับคุณภาพชีวิตให้กับผู้อยู่อาศัยในเขตกรุงเทพมหานคร

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ในปี พ.ศ.2555 กรุงเทพมหานครมีประชากรตามสำมะโนประชากร 5,673,560 คน¹ มีขนาดพื้นที่รวม 1,568.74 ตารางกิโลเมตร ซึ่งเป็นพื้นที่สีเขียวที่อยู่ในรูปของสวนสาธารณะ 7 ประเภท² มีขนาดพื้นที่ 27.41 ตารางกิโลเมตร³ คิดเป็นสัดส่วนพื้นที่สีเขียวต่อประชากร เท่ากับ 4.83 ตารางเมตรต่อคน ซึ่งเป็นพื้นที่สีเขียวอยู่ในรูปสวนสาธารณะ ยกเว้นพื้นที่สวนถนนและสวนเฉพาะทางที่มีขนาดพื้นที่ 19.99 ตารางกิโลเมตร (ร้อยละ 1.27 ของพื้นที่ทั้งหมด) โดยในพื้นที่สีเขียวในรูปสวนสาธารณะดังกล่าวเป็นสวนสาธารณะหลักของกรุงเทพมหานคร (สวนสาธารณะหลักของกรุงเทพมหานคร หมายถึง สวนสาธารณะที่มีขนาดตั้งแต่ 2 ไร่ขึ้นไป ซึ่งอยู่ในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร ได้แก่ สวนหมู่บ้าน สวนชุมชน สวนระดับย่าน และสวนระดับเมือง) ที่ประชาชนสามารถเข้าใช้บริการได้ จำนวน 31 แห่ง มีขนาดพื้นที่ทั้งสิ้น 1.12 ตารางกิโลเมตร (ร้อยละ 0.07 ของพื้นที่ทั้งหมด) คิดเป็นสัดส่วนพื้นที่สีเขียวต่อประชากร เท่ากับ 0.20 ตารางเมตรต่อคน หากเปรียบเทียบเกณฑ์มาตรฐานพื้นที่สีเขียวเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีของประชากร ซึ่งองค์การอนามัยโลก (WHO) กำหนดไว้ที่ 9 ตารางเมตรต่อประชากร 1 คน นั้นบ่งชี้ให้เห็นว่า กรุงเทพมหานครมีสัดส่วนพื้นที่สีเขียวต่อประชากรต่ำกว่าค่ามาตรฐานการเป็นเมืองเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีของประชากร

จากการศึกษาแนวความคิดเกี่ยวกับการยกระดับคุณภาพชีวิตจากแผนพัฒนากรุงเทพมหานคร ระยะ 20 ปี ผู้วิจัยเห็นว่าแผนพัฒนานี้จะมุ่งเน้นการพัฒนาพื้นที่สีเขียวในรูปแบบพื้นที่สาธารณะ โดยพื้นที่ดังกล่าวจะต้องเป็นพื้นที่ที่เกิดกิจกรรมนันทนาการ ซึ่งจะส่งผลต่อความยั่งยืนของการพัฒนาพื้นที่สีเขียว สนับสนุนกรุงเทพมหานครให้เป็นเมืองสีเขียว เมืองน่าอยู่และส่งเสริมให้คุณภาพชีวิตของคนกรุงเทพมหานครดีขึ้น

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับชุมชนผู้มีรายได้น้อยและผู้มีรายได้น้อย

2.2.1 แนวคิดเกี่ยวกับชุมชนผู้มีรายได้น้อย

บรรพต วีระชัย (2558 : 14) ชุมชนผู้มีรายได้น้อยหรือชุมชนแออัด เดิมนักวิชาการมักเรียกทับศัพท์ภาษาอังกฤษว่า สลัม หรือในภาษาไทยเรียกว่าแหล่งเสื่อมโทรม เมื่อวันที่ 27 เมษายน พ.ศ.2525 คณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบตามที่การเคหะแห่งชาติเสนอ เพื่อไม่ให้เกิดความน้อยเนื้อต่ำใจหรือปมด้อยกับผู้อยู่อาศัยและต้องการที่จะให้คนในชุมชนแออัดพัฒนาตนเองไปสู่ความก้าวหน้าที่ดีกว่าจึงเรียกสลัมด้วยศัพท์ใหม่ทางวิชาการว่า ชุมชนแออัดซึ่งตรงกับแนวความคิดของนักสังคมวิทยาในยุโรปและอเมริกา ดร.บรรพต วีระชัย นักวิชาการที่มีชื่อเสียงเคยให้ทัศนะเกี่ยวกับฐานะทางสังคมไว้

¹ สถิติ ๒๕๕๕ กรุงเทพมหานคร ด้านสังคม [http://office.bangkok.go.th/pipd/07Stat \(Th\) /Stat \(th\) 55/STAT \(TH\) 55/01_ social55.pdf](http://office.bangkok.go.th/pipd/07Stat (Th) /Stat (th) 55/STAT (TH) 55/01_ social55.pdf) ณ วันที่ 11 ธันวาคม 2563

² ตามนิยามของสำนักสิ่งแวดล้อมกรุงเทพมหานคร

³ ที่มา : <http://dailyplans.bangkok.go.th/parks> ณ วันที่ 11 ธันวาคม 2563

ว่า “บางคนอาจเกิดในที่อยู่อาศัยที่มีสภาพทรุดโทรม แต่อาจจะขยับย้ายที่อยู่จากการมีฐานะทางสังคมที่สูงขึ้น”

รูปที่ 2.1 รูปแสดงชุมชนผู้มีรายได้น้อยคลองเตย

ที่มา: www.mgsonline.com (สืบค้นเมื่อ วันที่ 20 ธันวาคม พ.ศ.2563)

2.2.1.1 ความหมายของชุมชนแออัด

บรรพต วีระสัย (2558 : 17) ได้ให้ความหมายของชุมชนแออัดไว้ว่า คือ ชุมชนที่มีผู้อยู่อาศัยอยู่กันอย่างแออัดยัดเยียดมีสภาพไม่เหมาะสมจะเป็นที่อยู่อาศัย อาคารบ้านเรือนชำรุดทรุดโทรม ขาดสุขลักษณะ ลักษณะและสภาพของชุมชนแออัดจะแตกต่างกันไปในแต่ละประเทศ ขึ้นอยู่กับฐานะทางเศรษฐกิจและมาตรฐานครองชีพของประชาชนในประเทศนั้น ๆ

2.2.1.2 สาเหตุการเกิดชุมชนแออัด

ชุมชนเกิดขึ้นในเมืองใหญ่ ๆ และในช่วงที่มีการพัฒนาทางด้านอุตสาหกรรม ชุมชนแออัดในชนบทมีน้อยมากหรือแทบจะไม่มีเลย ประชากรในชุมชนแออัดส่วนใหญ่จะเป็นผู้อพยพมาจากที่อื่น

ม.ร.ว.อคิน รพีพัฒน์ (2558 : 158) กล่าวว่า ในกรณีของประเทศไทย ชาวสลัมส่วนใหญ่อพยพมาจากต่างจังหวัด หนีความยากจนความแห้งแล้ง ภัยธรรมชาติ ทำการเพาะปลูกไม่ได้ผล เข้ามาหางานทำในกรุงเทพมหานคร ประกอบกับชาวชนบทมีค่านิยมที่ว่า กรุงเทพมหานครเป็นศูนย์กลางแห่งความเจริญ มีความสะดวกสบายจึงพากันอพยพเข้ามา ทำให้เกิดปัญหาชุมชนแออัด

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนลิขสิทธิ์เพื่อการศึกษาค้นคว้าเท่านั้น เมื่ออนุญาตให้เผยแพร่โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ปัญหาหมอกควัน เกิดจากการขาดการวางแผนในการสร้างที่อยู่อาศัย ไม่มีกรรมสิทธิ์ในที่ดิน อีกทั้งพื้นที่ส่วนใหญ่ในกรุงเทพมหานคร ยังขาดการบังคับใช้ผังเมืองจึงทำให้เกิดเป็นปัญหาสังคมแบบต่อเนื่อง เช่น ปัญหาน้ำท่วม ปัญหาความแออัดของประชากรในเมืองหลวง

2.2.1.3 สลัมในประเทศต่าง ๆ

บรรพต วีระชัย (2558 : 160) สลัมมีในทุกประเทศทั่วโลก ไม่ว่าจะประเทศเกษตรกรรม อุตสาหกรรม ประเทศกำลังพัฒนาหรือพัฒนาแล้ว โลกเสรีหรือสังคมนิยม

ในประเทศฟิลิปปินส์ อินโดนีเซียจากสนามบินนานาชาติ นั่งรถเข้าสู่ตัวเมือง จะมองเห็นสลัมได้ชัดเจน

ในประเทศไทย กรุงเทพมหานคร มีแหล่งเสื่อมโทรมประมาณ 600 แห่ง มีประชากรประมาณ 700,000 คน จากจำนวนประชากรกรุงเทพมหานคร ทั้งหมด 5.5 ล้านคน

ในยุโรปและสหรัฐอเมริกามีแหล่งเสื่อมโทรมมากมายตามเมืองใหญ่ ๆ

กรณีสหรัฐอเมริกา ในยุคเศรษฐกิจตกต่ำทั่วโลก (The Great Depression) ในทศวรรษ 1930 – 1939 ปรากฏว่ามีการก่อสร้างบ้านแบบชั่วคราวและผิดสุขลักษณะกันมากในสหรัฐอเมริกา โดยเฉพาะชนเมืองใหญ่ ๆ บางทีก็เป็นเพียงเต็นท์กลางแจ้งเท่านั้น

สภาพชุมชนประเภทนี้ในสมัยนั้นเรียกว่า ฮูเวอร์วิลล์ (Hooverilles) กล่าวหาว่าประธานาธิบดีผู้นี้เป็นสาเหตุทำให้เกิดเศรษฐกิจตกต่ำ ฮูเวอร์วิลล์ เป็นบริเวณที่เกิดขึ้นชั่วคราวสำหรับผู้ทำงานบางคนต้องรอเป็นจำนวนนับปีจึงได้งานทำให้บริเวณแถบนั้นกลายเป็นแหล่งเสื่อมโทรม

ในสหรัฐอเมริกา สลัมเป็นแหล่งรวมของผู้อพยพจากต่างแดน เช่น เม็กซิโก เปอร์โตริโก อเมริกันผิวดำ และคนยากจนชาวผิวขาวบางส่วน สลัมในสหรัฐอเมริกา มีสภาพชีวิตความเป็นอยู่ดีกว่าสลัมในประเทศกำลังพัฒนาหลายเท่า

ยุโรปตะวันตก หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 มีสลัมเกิดขึ้นมากแถบชนเมืองใหญ่ เนื่องจากฝรั่งเศสมีการขยายตัวทางเศรษฐกิจ ต้องจ้างชาวต่างประเทศประมาณ 3 ล้านคน เข้ามาทำงาน ชาวสเปนและอิตาลีประมาณ 700,000 คน อาศัยอยู่ในบริเวณกรุงปารีส คนงานจากปอร์ตุเกสและแอฟริกาเหนือประมาณ 100,000 คน ต้องสร้างบ้านซึ่งทำด้วยวัสดุง่าย ๆ ที่พอหาได้จากแถบนั้นได้แก่ถังน้ำมัน ซึ่งได้รับการขนานนามว่า หมูบ้านที่ทำด้วยวัสดุจากถังน้ำมันที่ไม่ใช้แล้ว (Bidonvilles) “tin can cities” อยู่บริเวณรอบนอกนครหลวง หลังคาทำด้วยไม้ที่อาจปลิวไปเมื่อใดก็ได้ต้องโยนก้อนหิน ยางรถจักรยานยนต์ และวัตถุต่าง ๆ ขึ้นไปทับไว้ ไม่มีไฟฟ้าและน้ำประปา ชุมชนแออัดในประเทศทางยุโรปตะวันตกมีคุณลักษณะที่ดีกว่าชุมชนแออัดในประเทศกำลังพัฒนา

รูปที่ 2.2 รูปแสดงชุมชนแออัดทอนโด ประเทศฟิลิปปินส์
ที่มา: www.dek-d.com (สืบค้นเมื่อ วันที่ 20 ธันวาคม พ.ศ.2563)

รูปที่ 2.3 รูปแสดงฮูเวอร์นคร นิวยอร์ก
ที่มา: www.historydaily.org (สืบค้นเมื่อ วันที่ 20 ธันวาคม พ.ศ.2563)

2.2.1.4 ลักษณะทางสังคมวิทยาของชุมชนแออัด

บรรพต วีระสัย (2558 : 162) ได้แบ่งลักษณะทางสังคมวิทยาของชุมชนแออัดเป็น 5 ลักษณะ ดังนี้

- 1) เป็นที่อยู่อาศัยในราคาถูก ใช้ทรัพยากรธรรมชาติน้อย อาจใช้กระดาษทำฝาผนังหรือวัสดุอื่นที่หาได้ง่าย บ้านในชุมชนแออัดสร้างง่าย รื้อง่าย
- 2) เป็นบริเวณที่อาจมีภัยอันตรายมากกว่าปกติ หลังคาอาจรั่วหรือปลิวไปเมื่อใดก็ได้ ประตูหน้าต่างไม่แน่นอน หรืออาจมีมีจลาจลผู้ไม่หวังดีปะปนเข้ามาก่อเหตุในชุมชน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

3) เป็นสภาพแวดล้อมที่ขาดความสมบูรณ์ทางการศึกษาและสาธารณสุข บริการทางด้านการศึกษาและการสาธารณสุขมีน้อยหรือไม่มีเลย

4) เป็นแหล่งเรียนรู้ชีวิตของคนในเมืองใหญ่ คนชนบทที่อพยพเข้ามาหางานทำในเมืองมีโอกาสเรียนรู้วิถีการดำเนินชีวิตของคนในเมืองใหญ่โดยชาวชุมชนแออัดที่มาอยู่ก่อน การเรียนรู้จากผู้มีประสบการณ์เดียวกัน ชาวชนบทด้วยกันจะทำให้ปรับตัวกับวิถีชีวิตในกรุงเทพมหานคร ได้ดีกว่าและเร็วกว่า

5) ผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนผู้มีรายได้น้อยส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีรายได้น้อย

2.2.1.5 สภาพปัจจุบันของชุมชนผู้มีรายได้น้อยในกรุงเทพมหานคร

ม.ร.ว.อศิน ทรัพย์วัฒน์ (2558 : 163) กล่าวว่าชุมชนผู้มีรายได้น้อยในกรุงเทพมหานคร เป็นชุมชนที่มีน้ำนองเกือบตลอดปี เนื่องจากไม่มีระบบการระบายน้ำ มีการทำทางเดินปูด้วยไม้ กระดานยกสูงพ้นจากระดับน้ำ น้ำจะขังอยู่ตามใต้ถุนบ้านและตามพื้นที่ต่ำทั่วไปนานเข้าน้ำนั้นจะเกิดการเน่าเสียทำให้เกิดมลภาวะ มีการทิ้งขยะตามใต้ถุนบ้านและเกลื่อนกลาดทั่วไป ขยะและน้ำเน่าผสมกันมีผลทางด้านสุขลักษณะและเป็นอันตรายต่อสุขภาพของประชากรผู้อยู่อาศัย

โครงสร้างบ้านในชุมชนแออัด ส่วนใหญ่ประกอบกระเบื้องหลังเล็กหลังน้อยแออัดอยู่ในบริเวณพื้นที่เล็ก ๆ มีฝาทำด้วยกระดาษหนังสือพิมพ์ ฝ้าพลาสติก ไม้ฉำฉา ไม้อัด เศษกระดาษ ใต้ถุนบ้านเต็มไปด้วยน้ำครำ น้ำเน่าเสียและขยะ ชุมชนแออัดมักอยู่ในซอยเล็ก ๆ แคบและสกปรก เด็กหลายคนที่มีพ่อแม่พามาอยู่ในสลัมส่วนใหญ่จะขาดการศึกษา เนื่องจากไม่มีใบเกิดและไม่มีทะเบียนบ้านต้องออกหางานทำแต่ยังเด็ก ส่วนใหญ่จะขาดความรักและความอบอุ่น เนื่องจากบิดามารดาต้องทำงานทั้งวัน ไม่มีเวลาสนใจลูกตกเย็นพ่อบางคนติดเหล้าแม่บางคนติดการพนัน ปล่อยให้หน้าที่เลี้ยงน่องเป็นของลูกคนโต หรือยายที่แก่เฒ่า ไม่มีเวลาสั่งสอนเด็ก

จากการที่เด็กในชุมชนแออัดเป็นโรคขาดรัก ทำให้เด็กในสลัมส่วนใหญ่มีอาการ ก้าวร้าวรุนแรงทำตัวทำต่อได้ง่าย ๆ ชอบจับกลุ่มมั่วสุม ติดยาเสพติด ประพฤติตนเป็นนักเลงมิจฉาชีพ ต่าง ๆ บางคนก็ท้อแท้หมดอาลัยตายอยากในชีวิตไปเลย เด็กในชุมชนแออัดส่วนใหญ่จะขาดอาหาร ที่อยู่อาศัย ที่อยู่อาศัยไม่ถูกสุขลักษณะดังกล่าวข้างต้น ทำให้ประชาชนในแหล่งสลัมเป็นประชากรที่มีคุณภาพไม่ค่อยดีเท่าที่ควร

สุนทร วาที (2555 : 3) บ้านของชาวสลัมเป็นบ้านที่คับแคบ ทรวดโทรมไม่ถูกสุขลักษณะ ไม่มีการกันห้องให้เป็นส่วนสัดส่วนสำหรับห้องครัว ห้องนอนหรือห้องของพ่อแม่และเด็ก ๆ อยู่กันอย่างแออัดมีขนาดเนื้อที่สำหรับนอนต่อครอบครัวน้อยมาก ต่ำกว่ามาตรฐานหลายเท่า บางบ้านเจ้าของบ้านกันห้องเล็ก ๆ แบ่งให้คนเช่าห้องละหนึ่งครอบครัว บางบ้านมีเนื้อที่ไม่เกิน 25 ตารางวา แต่แออัดกันอยู่ถึง 10 ครอบครัว มีคนอาศัยอยู่รวมกันไม่ต่ำกว่า 50 คน โดยมีห้องส้วมเพียงห้องเดียว ชาวสลัมบางคนต้องอาศัยเช่าใต้ถุนบ้านเขาอยู่ เป็นใต้ถุนเตี้ย ๆ ไม่มีฝากัน ต้องกางมุ้งอยู่ตลอดเวลา

เพื่อไม่ให้สุนัขเข้าไปย่ำที่นอน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า

ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สาเหตุที่ประชากรในแหล่งชุมชนแออัดจำต้องอาศัยอยู่ในชุมชนแออัดอาจเกี่ยวพันกับการไม่อาจเช่าที่อื่นอยู่ได้เนื่องจากมีราคาแพง และไม่สามารถที่จะหาบริเวณที่ดีกว่านี้ และมีญาติพี่น้องอาศัยในชุมชนแออัดแถบนั้นอยู่ก่อนแล้ว

จากการสำรวจภาคสนามสามารถจำแนกแหล่งเสื่อมโทรม ในกรุงเทพมหานครตามลักษณะที่ตั้ง ดังนี้

- 1) แหล่งเสื่อมโทรมบนอาคารหรือบนแฟลต
- 2) แหล่งเสื่อมโทรมในอาคารที่อยู่อาศัยแบบผสมบางแห่งของกรุงเทพฯ รวมทั้งหอพัก
- 3) แหล่งเสื่อมโทรมริมคลอง ตามสองฝั่งคลองหลายแห่งในกรุงเทพฯ และธนบุรี
- 4) แหล่งเสื่อมโทรมในพื้นที่เขตต่าง ๆ เช่น แถบชอยอ่อนนุช บางซื่อ ดินแดง บางนา สำโรง บางส่วน ประมาณ 300 กว่าแห่ง
- 5) แหล่งเสื่อมโทรมในคลอง เช่น คลองมหานาค คลองแสนแสบ คลองบางกอกน้อย ในแม่น้ำเจ้าพระยา ฯลฯ

จากการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับชุมชนแออัด ทำให้ทราบว่าชุมชนแออัดเกิดขึ้นจากการบุกรุกพื้นที่โดยกลุ่มของผู้มีรายได้น้อยหรือผู้ใช้แรงงานจำนวนมาก ลักษณะทางกายของชุมชนแออัด บ้านแถวหรือห้องแถวที่อยู่ติดกันอย่างแออัด วัสดุที่ใช้ก่อสร้างบ้านไม่คงทน โดยทั่วไปจะมี 1-2 ชั้น ไม่มีพื้นที่บริเวณบ้านเป็นของตนเองและไม่มีพื้นที่ส่วนกลางของชุมชน โครงสร้างพื้นฐานอย่างสาธารณูปโภคถูกทำขึ้นเองอย่างไม่ได้มาตรฐาน ปัญหาหลักของชุมชนแออัดคือ เรื่องการมีคุณภาพชีวิตที่ไม่เหมาะสม

รูปที่ 2.4 รูปแสดงลักษณะชุมชนแออัดคลองเตย

ที่มา: พิสุทธิ (2557)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

2.2.2 แนวคิดเกี่ยวกับผู้มีรายได้น้อย

ดร.สุปรียา หวังพัชรพล และคณะ ได้จำแนกผู้มีรายได้น้อยออกเป็น 4 กลุ่ม ซึ่งผู้มีรายได้น้อยแต่ละกลุ่มเผชิญปัญหาความยากจน และมีวิถีชีวิตในมิติที่แตกต่างกันออกไป ดังนี้

2.2.2.1 กลุ่มผู้มีรายได้น้อยเชิงรายได้

ผู้มีรายได้น้อยกลุ่มแรกถือว่าเป็นกำลังสำคัญในภาคเศรษฐกิจแบบไม่เป็นทางการของเมือง คนกลุ่มนี้มีรายได้น้อยและมักถูกละเลยสิทธิที่จะอยู่ในเมือง (Right to the City) ขาดการรับรองและเข้าถึงสิทธิขั้นพื้นฐานที่จำเป็น ทั้งด้านที่อยู่อาศัย และพื้นที่ทำกินในเขตเมือง และมักจะถูกเบียดขับด้วยการไล่รื้ออยู่เสมอ

ด้วยเหตุนี้ ผู้มีรายได้น้อยกลุ่มนี้จึงมีวิถีชีวิตอยู่ในชุมชนแออัด อุดรุดด้วยการบุกรุกที่ว่างเปล่าหรือสาธารณะต่าง ๆ เพราะไม่มีที่อยู่อาศัยและทำกินตั้งแต่ต้น เมื่ออยู่กันเป็นชุมชนแออัดแล้ว ก็มักจะขยายชุมชนใหญ่โต คนกลุ่มนี้ต้องเผชิญความขัดแย้งในเรื่องการไล่รื้อพื้นที่ เพราะเมื่อมีการพัฒนาเมืองมากขึ้น เจ้าของที่ดินที่เล็งเห็นโอกาสในการพัฒนาพื้นที่ที่จะเข้ามาไล่รื้อที่อาศัยของผู้มีรายได้น้อยกลุ่มนี้ เมื่อชุมชนถูกไล่รื้อ คนกลุ่มนี้ก็ต้องบุกรุกพื้นที่ใหม่กลายเป็นปัญหาการไร้ที่อยู่ ชำซ้อนปัญหาการไร้ที่อยู่แบบซ้ำซ้อนทำให้คนกลุ่มนี้ติดอยู่ในกับดักความจน เพราะการย้ายที่อยู่และที่ทำกินบ่อยทำให้พวกเขาไม่มีโอกาสในการสร้างรายได้เป็นระยะเวลานาน

2.2.2.2 กลุ่มชุมชนดั้งเดิมในพื้นที่

ผู้มีรายได้น้อยเมืองกลุ่มที่สอง คือ กลุ่มชุมชนผู้อยู่อาศัยเดิม กลุ่มเกษตรกร กลุ่มอาชีพต่าง ๆ และชุมชนทางวัฒนธรรม ที่ได้รับผลกระทบเชิงลบจากการพัฒนาของภาครัฐและการลงทุนภาคเอกชนทั้งในทางตรงและทางอ้อม โดยที่ผลประโยชน์ในการพัฒนาหรือการลงทุนเหล่านั้นกลับตกเป็นของคนนอกพื้นที่และนายทุนเสียเป็นส่วนใหญ่ ในขณะที่การเข้ามาของคนนอกยังทำให้คนในพื้นที่ดั้งเดิมสูญเสียที่ดินและทรัพยากรที่จำเป็นในการดำเนินวิถีชีวิตดั้งเดิมไป ผู้มีรายได้น้อยกลุ่มนี้มักปรากฏอยู่ในเมืองท่องเที่ยวหรือเมืองเขตเศรษฐกิจพิเศษ

สาเหตุสำคัญที่ทำให้คนเมืองกลุ่มนี้ต้องกลายเป็นผู้มีรายได้น้อย คือ การขาดอำนาจต่อรองในกระบวนการกำหนดการพัฒนาในพื้นที่ของตนเอง ยิ่งการพัฒนาเมืองดำเนินไปอย่างเข้มข้นพวกเขายังเสียอำนาจให้กับนายทุนหรือคนนอกที่เข้ามาในพื้นที่

ปรากฏการณ์ที่พบเห็นได้ทั่วไปในกรณีนี้ คือ การไล่รื้อที่ดินของคนในพื้นที่เพื่อนำไปทำโครงการก่อสร้างพื้นฐานต่าง ๆ เมื่อผู้มีรายได้น้อยกลุ่มนี้เรียกร้องให้ทบทุนการพัฒนาที่กำลังเกิดขึ้น กลับมักจะได้รับเสียงวิจารณ์ว่า “เป็นพวกไม่เสียสละให้กับส่วนรวม”

2.2.2.3 กลุ่มแรงงานที่ย้ายเข้ามาในพื้นที่

ผู้มีรายได้น้อยกลุ่มที่สามคือ แรงงานในระบบและนอกระบบที่ย้ายเข้าสู่เมือง ซึ่งคนกลุ่มนี้ไม่ได้มีเฉพาะคนไทยจากชนบทเท่านั้น แต่ยังรวมถึงแรงงานข้ามชาติจากประเทศเพื่อนบ้านด้วย

กลุ่มแรงงานที่ย้ายเข้าสู่เมืองมักขาดการรองรับด้านพื้นที่โดยเฉพาะที่อยู่อาศัยและสวัสดิการทางสังคม รวมถึงโอกาสในการเข้าถึงแหล่งทุน และการศึกษาที่มีคุณภาพสำหรับลูกหลาน ที่เลวร้ายกว่านั้น คือ ผู้มีรายได้น้อยกลุ่มนี้มักถูกมองว่าแปลกแยก ไม่เข้าพวกกับคนในพื้นที่ และถูกกีดกัน จนทำให้พวกเขาารู้สึกถึงความยากจนทางศักดิ์ศรีได้อีกด้วย

เมื่อคนเมืองกลุ่มนี้ย้ายเข้ามาทำงานและพบว่าไม่มีสวัสดิการด้านที่อยู่รองรับได้มากพอ พวกเขาจะจับกลุ่มรวมตัวกันหาที่อยู่ตามพื้นที่ต่าง ๆ ในเมืองกลายเป็นชุมชนแออัด ซึ่งส่วนมากมักไปตั้งในพื้นที่มีเจ้าของอยู่ก่อนแล้วเกิดเป็นปัญหาชุมชนแออัดคล้ายกับผู้มีรายได้น้อยกลุ่มที่หนึ่ง นอกจากนี้ การเกิดชุมชนแออัดในรูปแบบเฉพาะ เช่น ชุมชนแออัดของแรงงานข้ามชาติ ยังมีผลในการสร้างภาพลักษณ์ที่ไม่ดีต่อคนเมืองกลุ่มอื่น ก่อเกิดเป็นการสร้างความแปลกแยก และการกีดกันผู้มีรายได้น้อยกลุ่มนี้อีกต่อหนึ่ง

2.2.2.4 กลุ่มคนชายขอบ

คนชายขอบเป็นกลุ่มผู้มีรายได้น้อยที่ยังไม่ได้รับสิทธิ โอกาส และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่เท่าเทียม โดยเฉพาะยังไม่ได้รับการสร้างเสริมศักยภาพตามสิทธิที่พึงมีจากภาครัฐและสังคม ซึ่งส่งผลกระทบต่อความยากจนทางรายได้และด้านอื่น ๆ ในงานวิจัยได้แบ่งผู้มีรายได้น้อยกลุ่มนี้เป็น 2 ประเภท ได้แก่ คนชายขอบทางสภาพร่างกาย และคนชายขอบทางสถานะทางสังคม

คนชายขอบทางสภาพร่างกาย หมายถึง กลุ่มผู้สูงอายุและผู้พิการ จากการสำรวจพบว่า ปัจจุบันประเทศไทยมีประชากรผู้สูงวัยเกิน 60 ปี มากกว่าร้อยละ 10 ของประชากรทั้งหมด และยังคงเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องจนทำให้ในอนาคต ผู้สูงอายุจะเป็นประชากรกลุ่มใหญ่ของสังคมอย่างไร จากข้อมูลในปี พ.ศ. 2557 พบว่า มากกว่าร้อยละ 34 ของผู้สูงอายุทั้งหมดมีชีวิตอยู่ได้เส้นความยากจน (มีรายได้ต่อเดือนต่ำกว่า 2,572 บาท) ซึ่งทำให้ประชากรกลุ่มนี้จะตกอยู่ในความเสี่ยงในการดำเนินชีวิตมากขึ้น

ส่วนสำหรับผู้พิการ ซึ่งมีจำนวนร้อยละ 3 ของประชากรทั้งประเทศ นักวิจัยพบว่า กลุ่มคนพิการจะเป็นกลุ่มเสี่ยงที่ติดอยู่ในภาวะความจนอย่างมาก ข้อมูลในปี 2558 ชี้ว่าร้อยละ 42 ของกลุ่มคนพิการไม่ได้รับการศึกษา ครึ่งหนึ่งเป็นผู้สูงอายุและไม่ได้ทำงาน ทำให้ผู้พิการตกอยู่ในสถานะเสี่ยงต่อความยากจน และประสบความลำบากในการดำเนินชีวิต

คนชายขอบทางสถานะสังคม มักจะมาจากกลุ่มชาติพันธุ์ กลุ่มเพศสภาพ และกลุ่มคนที่ประกอบ อาชีพบริการทางเพศ ทั้งนี้ นักวิจัยได้ให้ความสนใจกับกลุ่มคนชายขอบจากการประกอบอาชีพบริการทางเพศโดยเฉพาะกลุ่มที่เข้ามาทำงานตามชายแดน เพราะเห็นว่าคนกลุ่มนี้เป็นกลุ่มคนที่มีความอ่อนไหวในแง่ภาพลักษณ์และการเปิดเผยตัวตนมากที่สุด คนกลุ่มนี้ประสบความความยากจนในหลายมิติ โดยเฉพาะในแง่ของศักดิ์ศรี พวกเขาไม่กล้าเปิดเผยตัวตน ว่าตนเป็นใคร และทำงานอะไร ที่สำคัญคือ ภาครัฐมักดูแลคนกลุ่มนี้จนทำให้เกิดการปฏิเสธการเข้าถึงโครงสร้างพื้นฐานของรัฐอย่างเป็นระบบ ดังนั้นคนกลุ่มนี้จึงมีโอกาสน้อยมากที่จะหลุดจากความยากจนหรือมีคุณภาพชีวิตที่ดีเท่ากับกับคนกลุ่มอื่น ๆ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

การแบ่งกลุ่มผู้มีรายได้น้อยเมืองเป็น 4 ประเภทช่วยให้เห็นความเชื่อมโยงระหว่างความเหลื่อมล้ำในการพัฒนาเมือง ความจนและผู้มีรายได้น้อย รวมถึงทำให้เห็นความซับซ้อนในการมองปัญหาผู้มีรายได้น้อย คณะผู้วิจัยเสนอว่าเนื่องจากผู้มีรายได้น้อยมีอยู่ทั่วทุกแห่งในสังคม และยังไม่ใช่กลุ่มคนที่มีลักษณะเหมือนกันในทุกมิติ ดังนั้นภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรเร่งศึกษาและจัดการปัญหาอย่างระมัดระวัง และจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องแก้ปัญหาที่ละพื้นที่หรือตามผู้มีรายได้น้อยแต่ละกลุ่ม

จากการศึกษาแนวความคิดผู้มีรายได้น้อยถูกแบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม คือ กลุ่มผู้มีรายได้น้อยเชิงรายได้, กลุ่มชุมชนดั้งเดิมในพื้นที่, กลุ่มแรงงานที่ย้ายเข้ามาในพื้นที่ และกลุ่มคนชายขอบ จึงกลุ่มคนเหล่านี้จะมีวิถีชีวิตอยู่ในชุมชนแออัด เนื่องจากกลุ่มผู้มีรายได้น้อยนี้มีอยู่ทั่วในกรุงเทพมหานคร แต่ละชุมชนยังไม่ใช่กลุ่มคนที่มีลักษณะเหมือนกันในทุกมิติ ดังนั้นผู้วิจัยมีความเห็นว่าหากต้องการยกระดับคุณภาพชีวิตของชุมชนแออัดคลองเตยล๊อค 1-2-3 จะต้องศึกษาทั้งด้านกายภาพ เศรษฐกิจและสังคม

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับพื้นที่สาธารณะ

2.3.1 ความหมายของพื้นที่สาธารณะ

Project for Public Spaces หรือ PPS (2000) ได้ให้ความหมายของพื้นที่สาธารณะไว้ว่าพื้นที่สาธารณะ คือ สภาพแวดล้อมกลางแจ้งที่ถูกออกแบบขึ้นเพื่อลดบรรยากาศที่วุ่นวายจากการดำเนินชีวิตในสังคมเมืองใหญ่ องค์ประกอบของพื้นที่สาธารณะมีหลายรูปแบบ เช่น ทางสำหรับคนเดิน สวนสาธารณะ จัตุรัส ลานกลางแจ้ง ซึ่งเป็นสถานที่ที่คนในชุมชน วัฒนธรรมและกิจกรรมเชิงประเพณีได้หลอมเป็นหนึ่งเดียวกัน แสดงให้เห็นถึงการดำเนินชีวิตในพื้นที่สาธารณะที่เปิดโอกาสให้คนในชุมชนได้ใช้เวลาและมีกิจกรรมร่วมกัน นอกจากนี้ยังมีส่วนส่งเสริมบรรยากาศทางเศรษฐกิจและเพิ่มมูลค่าในแง่การใช้สอยที่ดินของแต่เมืองให้สูงขึ้น

2.3.2 ประเภทพื้นที่สาธารณะ

2.3.2.1 พื้นที่ว่าง (Space)

1) จัตุรัส (Square) Zucker (1959, 1970 : 75-111) เป็นผู้ศึกษาพื้นที่ว่างสาธารณะในแบบแผนประเพณี ให้ความหมายพื้นที่ว่างสาธารณะว่าเป็น “พื้นที่ว่างเมือง” ที่เกิดจากการสร้างเมืองและการวางผังเมือง (City planning)

Moughtin (1995) ได้ให้ความหมายจัตุรัสหรือพลาซ่า ว่าเป็นพื้นที่ที่ล้อมกรอบผนังอาคาร เพื่อประโยชน์หลายประการและแยกประเภทกลุ่มของพื้นที่ว่างสาธารณะประเภท

จัตุรัสออกเป็นประเภทต่าง ๆ ดังนี้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนลิขสิทธิ์ไว้เพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

- จัตุรัสตลาด
- จัตุรัสตลาดที่มีลักษณะขยายออกไปทั้งสองข้าง
- จัตุรัสบริเวณประตูเมือง
- จัตุรัสใจกลางเมือง

รูปที่ 2.5 รูปแสดงจัตุรัสประตูเมือง จังหวัดเชียงใหม่

ที่มา: ผู้วิจัย

2) พลาซ่า (Plaza) Marcus and Francis (1990 : 15) พื้นที่ว่างสาธารณะประเภทพลาซ่า เป็นพื้นที่ว่างที่เชื่อมติดกับถนนและบาทวิถี บางแห่งทำบาทวิถีให้กว้างออกไปเชื่อมต่อกับพื้นที่ว่างหน้าอาคาร เป็นพื้นที่สำหรับใช้งานหรือกิจกรรมที่เกิดขึ้นในระยะเวลาด้านสั้น ๆ เช่น นั่งคอย นัดพบหรือมอง โดยพลาซ่ามีหลายลักษณะ สามารถแบ่งได้ดังนี้

- พลาซ่าถนน (The Street Plaza) เป็นพลาซ่าชิดทางเดินมีกำแพงขอบอยู่ชิดบาทวิถีสำหรับนั่งหรือเป็นพลาซ่ากว้าง เป็นสถานที่พักผ่อนประจำทาง อาจจะมีที่นั่ง ชุมหลังคา พลาซ่าทำหน้าที่เป็นจุดเชื่อมของผู้เดินเท้าเป็นทางผ่านกลางแจ้งและทางเชื่อมระหว่างอาคาร

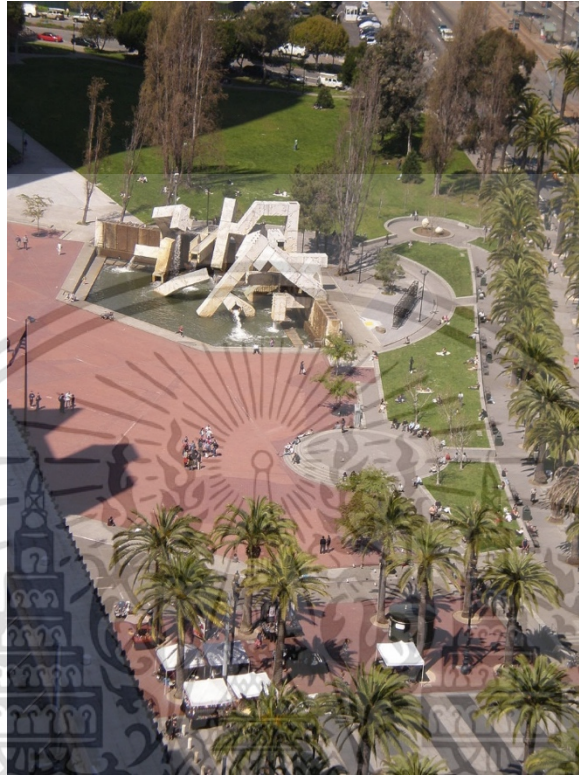
- พลาซ่าโถงบริษัท (The Corporate Foyer) ตั้งอยู่หน้าองค์กรขนาดใหญ่ที่มีลักษณะเป็นอาคารสูง ใช้เพื่อสร้างความสง่างามและเสริมภาพลักษณ์อาคาร

- พลาซ่าปอดสีเขียวของเมือง (The Urban Oasis) เป็นพลาซ่าที่มีต้นไม้มาก จัดพื้นที่ไม่ให้มีเสียงรบกวนและหลีกเลี่ยงกิจกรรมของเมือง เป็นพื้นที่รับประทานอาหารเที่ยงหรืออ่านหนังสือ

- พลาซ่าหน้าท่า (The Transit Foyer) ทำหน้าที่เป็นโถงเปลี่ยนวิถีการเดินทาง สร้างเพื่อการเข้าถึงอาคารผู้โดยสารของการขนส่งสาธารณะ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

- พลาซ่าพื้นที่สาธารณะ (The Ground Public) เป็นพลาซ่าที่คล้ายกับจัตุรัสของเมือง ตั้งอยู่ในพื้นที่ที่มีการใช้ประโยชน์อาคารอย่างหลากหลาย ดึงดูดผู้ใช้ด้วยระยะทางและความหลากหลายของ อายุ เพศ และเชื้อชาติ มักจะเป็นพื้นที่ขนาดใหญ่และเป็นศูนย์รวมกิจกรรม

รูปที่ 2.6 รูปแสดงพลาซ่าเอ็มบาร์คาเดโร

ที่มา: www.en.wikipedia.org (สืบค้นเมื่อ วันที่ 20 ธันวาคม พ.ศ.2563)

3) พื้นที่ว่างเปล่า (Leftover Space) พื้นที่ว่างเปล่านั้นมักจะเป็นพื้นที่ว่างที่รอการพัฒนาหรือพื้นที่ลักษณะ เช่น พื้นที่ว่างสาธารณะกลางชุมชน พื้นที่รกร้างว่างเปล่า พื้นที่ว่างสาธารณะของภาครัฐ ลานว่างในพื้นที่สาธารณะของรัฐบาลท้องถิ่น

2.3.2.2 เส้นทาง (linear)

พื้นที่สาธารณะที่มีรูปร่างลักษณะแคบยาวหรือเป็นเส้น ดังนี้

- 1) ถนน (Street) เป็นเส้นทางเชื่อมโยงจากจุดหนึ่งไปยังอีกจุดหนึ่งถนน
- 2) ทางเท้า บาทวิถี (Path) ลักษณะพื้นที่คล้ายกับถนน เป็นพื้นที่สาธารณะที่อยู่ระหว่างอาคารกับถนน รองรับการเดินเชื่อมโยงจากจุดหนึ่งไปยังจุดหนึ่งขนานถนนและอาคาร

2.3.2.3 สถานที่ (Place)

พื้นที่สาธารณะประเภทสถานที่ที่ผู้วิจัยจะขอแบ่งตามลักษณะกิจกรรมการใช้งาน คือ

- 1) ในอาคาร เช่น ห้างสรรพสินค้า ร้านอาหาร ร้านกาแฟ เป็นต้น
- 2) นอกอาคารหรือกลางแจ้ง อย่างเช่น ลานกีฬากลางแจ้ง สวนสาธารณะ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

รูปที่ 2.7 รูปแสดงถนนและทางเท้า

ที่มา: www.schreder.com (สืบค้นเมื่อ วันที่ 20 ธันวาคม พ.ศ.2563)

รูปที่ 2.8 รูปแสดงลานกีฬาพัฒนา 2

ที่มา: www.creativemove.com (สืบค้นเมื่อ วันที่ 20 ธันวาคม พ.ศ.2563)

สำนักงานสวนสาธารณะ สำนักสิ่งแวดล้อม แบ่งจำนวนพื้นที่สีเขียวที่ทาง กรุงเทพมหานครดูแลอยู่นั้นเป็นพื้นที่ที่รวมสวนสาธารณะทุกประเภทไว้ด้วยกัน ซึ่งได้แก่

1) สวนหย่อมขนาดเล็กย่านชุมชน หรือสวนใกล้บ้าน (Pocket Park หรือ Mini Tot Park) มีขนาดพื้นที่ไม่เกิน 2 ไร่ รัศมีการให้บริการในวงรอบประมาณ 1 กิโลเมตร ให้บริการในระยะเดินเข้าถึงใช้เวลา 5-10 นาที อาจอยู่ระหว่างอาคารใช้เป็นสนามเด็กเล่น สถานที่ออกกำลังกาย และพบปะสังสรรค์ของประชาชนทุกวัย

2) สวนหมู่บ้าน สวนละแวกบ้าน (Neighbourhood Park) มีขนาดพื้นที่มากกว่า 2 ไร่ แต่ไม่เกิน 25 ไร่ รัศมีการให้บริการในวงรอบประมาณ 1-3 กิโลเมตร เป็นสวนสำหรับผู้อยู่อาศัยละแวกนั้น มีสิ่งอำนวยความสะดวกมากกว่าสวนระดับ 1

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

3) สวนชุมชน (Community) มีขนาดพื้นที่มากกว่า 25 ไร่ แต่ไม่เกิน 125 ไร่ รัศมีการให้บริการในวงรอบประมาณ 3-8 กิโลเมตร มีสิ่งอำนวยความสะดวกมากกว่าสวนระดับ 1 และ 2 มีที่เล่นกีฬา พื้นที่พักผ่อนชมธรรมชาติที่สวยงาม

4) สวนสาธารณะขนาดกลาง สวนระดับเขตหรือย่าน (District Park) มีขนาดพื้นที่มากกว่า 125-500 ไร่ รัศมีการให้บริการในวงรอบมากกว่า 8 กิโลเมตร ให้บริการทั้งผู้เดินเท้าเข้าถึงและผู้อยู่ในระยะไกล เดินทางเข้าถึงด้วยระบบขนส่งมวลชนหรือรถยนต์มีสิ่งอำนวยความสะดวกที่ไม่มีในสวนระดับที่ 1, 2, 3 เช่น ที่ปิกนิกลานเอนกประสงค์และบริเวณที่มีลักษณะเฉพาะ เช่น บึงน้ำ ลำธาร สวนดอกไม้ขนาดใหญ่

5) สวนสาธารณะขนาดใหญ่ (Metro Park) หรือสวนสาธารณะระดับเมือง (City Park) มีขนาดพื้นที่มากกว่า 500 ไร่ รัศมีการให้บริการในวงรอบแก่คนทั้งเมือง และในพื้นที่ใกล้เคียงในเขตอิทธิพลของเมือง มีลานกว้างเพื่อจัดงาน ผู้ใช้บริการเดินทางมาจากทั่วกรุงเทพมหานครและใช้เวลาพักผ่อนมากกว่าครึ่งวันมีกิจกรรมหลายหลากดึงดูดความสนใจนอกเหนือจากสวนระดับล่าง

6) สวนถนน (Street Park) ความกว้างของพื้นที่ไม่น้อยกว่า 3 เมตร ความยาวไม่จำกัด แบ่งเป็น 3 ประเภท คือ สวนไหล่ทาง สวนเกาะกลางถนน และสวนทางแยก

7) สวนเฉพาะทางหรือสวนเอนกประสงค์ (Special Purpose Park) ไม่จำกัดขนาดพื้นที่ เช่น สวนประวัติศาสตร์ สวนวัฒนธรรม สวนสนามกีฬา สวนดาดฟ้า

2.3.3 สวนหย่อมขนาดเล็ก

Frankel & Johnson (1991) แนวความคิดเกี่ยวกับการทำพื้นที่สีเขียวขนาดเล็กในเมืองที่มีความหนาแน่น เกิดขึ้นครั้งแรกเมื่อปี 1963 ในการจัดแสดงนิทรรศการ New York Park โดย Robert Zion ได้เสนอความคิดการสร้างเครือข่ายสวนหย่อมขนาดเล็กในนิวยอร์ก

Seymour (1969 : 3) ในปี 1969 ได้มีการเสนอแนวความคิดเกี่ยวกับสวนหย่อมขนาดเล็กไว้ว่า “เพื่อให้สวนสาธารณะเหล่านี้ได้อย่างมีประสิทธิภาพสนับสนุนชีวิตของคนในเมือง ต้องกลายเป็นสิ่งจำเป็นและจำเป็นต้องชื่อใกล้ชิดและง่ายต่อการเข้าถึง ควรเป็นสถานที่ที่อยู่ทั่วทุกพื้นที่ในเมือง ไม่ว่าจะป็นระหว่างทางไปทำงานระหว่างทางกลับบ้านเช่นเดียวกับในช่วงเวลาอาหารกลางวัน ถ้าระบบสวนสาธารณะดังกล่าวจะประสบความสำเร็จ จะเกิดความอุดมสมบูรณ์ในหลายด้าน คนในเมืองจะสามารถเข้าถึงพื้นที่สีเขียวได้อย่างใกล้ชิดเพียงแค่เดินไปสวนหย่อมขนาดเล็กที่อยู่ระหว่างช่วงตึกสีเหลือง”

City of Copenhagen (2013) จากมุมมองทางการเมืองได้ให้ความสำคัญกับแนวคิดดังกล่าวมากขึ้น จนใน 2013 เกือบทุกประเทศในยุโรปได้อนุมัติอนุสัญญาว่าด้วยภูมิทัศน์ยุโรปซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมภูมิทัศน์เป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญของชีวิตคนในเมืองและชนบท สภากล่าวว่าเอกสารนี้เป็นเอกสารที่สวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สิ่งแวดล้อมเป็นปัจจัยสำคัญในความเป็นอยู่ของบุคคลและสังคม ภูมิทัศน์ของเมืองถูกกำหนดให้เป็นวาระทางการเมือง ทำให้การตัดสินใจขั้นสุดท้ายซึ่งเป็นหน้าที่หลักของนักการเมืองและนักวางแผนเมืองมีความสำคัญมากขึ้นเพื่อให้ได้ผลประโยชน์อย่างสูงที่สุด ในช่วงไม่กี่ปีที่ผ่านมาภูมิทัศน์ของเมืองได้รับความสนใจเพิ่มขึ้นในเมืองโคเปนเฮเกน จึงมีการกำหนดวิสัยทัศน์สำหรับการเติบโตสีเขียวเมืองโคเปนเฮเกน ได้กล่าวถึงความสำคัญของพื้นที่สีเขียวที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพสภาพอากาศและความหลากหลายทางชีวภาพ นอกจากนี้ยังระบุด้วยว่า 90% ของพลเมืองในโคเปนเฮเกนควรมีระยะทางในการเดินไปยังสวนสาธารณะชายหาดหรือพื้นที่ธรรมชาติได้สูงสุด 15 นาที และความถี่ในการเข้าชมควรเพิ่มขึ้นเป็นสองเท่าภายในปี 2015 เมืองโคเปนเฮเกนสร้างสวนสาธารณะท้องถิ่นและสวนหย่อมขนาดเล็ก เพื่อลดระยะห่างจากพื้นที่นันทนาการและให้พื้นที่สำหรับกีฬาและกิจกรรมทางสังคมเพิ่มมากขึ้น เป้าหมายถัดไปในปี 2009 ได้กำหนด โครงการสวนหย่อมขนาดเล็กขึ้นอีก 14 แห่ง ภายในปี 2015 ปัจจุบันได้เกิดสวนหย่อมขนาดเล็กขึ้น 5 แห่ง เพิ่มความสนใจทางการเมืองและการลงทุนในสวนหย่อมขนาดเล็กเน้นความสำคัญของการวิจัยในพื้นที่เหล่านี้อาจเป็นประโยชน์ต่อสุขภาพ

Forsyth & Musacchio (2005) โดยทั่วไปสวนหย่อมขนาดเล็กจำกัดประเภทของกิจกรรมที่เป็นไปได้ เช่น การออกกำลังกายต้องการพื้นที่เปิดโล่งขนาดใหญ่ ความใกล้ชิดของสภาพแวดล้อมสีเขียวอาจเกี่ยวข้องกับสุขภาพจิตและสังคมมากกว่าสุขภาพร่างกาย อย่างไรก็ตามในโคเปนเฮเกนสวนหย่อมขนาดเล็กจำนวนมากได้รับการออกแบบมาโดยเฉพาะ เพื่อสนับสนุนการออกกำลังกาย เช่น สวนสเก็ตและพื้นที่สำหรับเกมบอล บาสเกตบอล ฯลฯ แม้ว่าบางพื้นที่อาจจำกัดกิจกรรมอื่น ๆ แต่ก็ยังมีสวนหย่อมขนาดเล็กพื้นที่อื่น ๆ ที่ได้รับการออกแบบมาเพื่อรองรับกลุ่มผู้ใช้ที่กว้างขึ้นและประเภทของการใช้งานที่หลากหลายมากขึ้น

จากการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับพื้นที่สาธารณะ พบว่า พื้นที่สาธารณะในอดีตถูกทำขึ้นเพื่อให้ประชาชนได้มีสิทธิเรียกร้องทางเมือง และเมื่อเวลาผ่านไปจนถึงปัจจุบันพื้นที่สาธารณะถูกปรับเปลี่ยนให้มีรูปแบบและลักษณะที่เหมาะสมกับพื้นที่ ลักษณะของคนใช้งานมากขึ้น พื้นที่สาธารณะในเมืองถูกทำขึ้นเพื่อลดความแออัดของตึกสูง มักจะเป็นพื้นที่สีเขียว เพราะต้นไม้จะช่วยดูดซับมลพิษทางอากาศ บางแห่งพื้นที่สีเขียวเป็นพื้นที่รองรับน้ำและเป็นพื้นที่นันทนาการของคนในเมือง ดังนั้นจึงมีมาตรฐานด้านการวัดคุณภาพชีวิตของคนเมืองโดนการใช้พื้นที่สีเขียวเป็นตัววัด

2.4 แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการพื้นที่สาธารณะ

2.4.1 แนวทางการออกแบบพื้นที่สาธารณะ

ฐาปนา บุญประวิตร์ (2556) หลักการออกแบบพื้นที่สาธารณะของ Smart Growth ประกอบไปด้วย 4 เกณฑ์หลัก คือ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

1) การเข้าถึงและการเชื่อมต่อ สามารถเห็นพื้นที่ได้สะดวกทั้งในแนวราบและแนวตั้ง มีทางสัญจรที่ทำให้เข้าถึงได้สะดวก ทั้งการเดินเท้าและการใช้ยานพาหนะตลอดจนมีสิ่งอำนวยความสะดวกตลอดทางไปยังพื้นที่ มีความปลอดภัย และสามารถเชื่อมโยงกับพื้นที่อื่นได้

2) ภาพลักษณ์สถานที่และความสะดวกสบาย สถานที่ที่มีความสวยงาม ปลอดภัย มีความสะอาดเรียบร้อย เป็นพื้นที่ที่เหมาะสมในการทำกิจกรรมนันทนาการสำหรับทุกเพศและทุกวัย

3) กิจกรรมการใช้ประโยชน์สถานที่ มีกิจกรรมเกิดขึ้นในพื้นที่ ทำให้พื้นที่เกิดความน่าใช้งานและมีชีวิตชีวา สามารถใช้งานได้ทุกเพศทุกวัย และสามารถใช้เวลาได้ทุกช่วงเวลา

4) การใช้สถานที่เพื่อสร้างความสัมพันธ์ของผู้คน พื้นที่สร้างปฏิสัมพันธ์กันระหว่างกลุ่มคน เกิดการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ความรู้ ตลอดจนสร้างความผูกพันซึ่งกันและกัน

ศุคนิรันดร์ เพชรรัตน์ (2557) การออกแบบสวนสาธารณะสำหรับคนทุกวัย ในปัจจุบันประเทศไทยมีแผนแม่บทผู้สูงอายุแห่งชาติระยะยาวปี พ.ศ.2545-2564 และมีการติดตามประเมินผลการดำเนินงานอยู่เสมอการประเมินครั้งล่าสุดเมื่อปี 2555 เกี่ยวกับการประเมินสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับผู้สูงอายุในสถานที่ต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็น โรงพยาบาล สนามบิน สถานีขนส่ง ตลาดสด ศาสนสถาน สวนสาธารณะยังไม่ผ่านเกณฑ์ในด้านปริมาณที่ยังไม่มากพอ แม้จะมีกฎหมายกำหนดให้สร้างอาคารที่ต้องอำนวยความสะดวกแก่ผู้สูงอายุและคนพิการ แต่พบว่าหลายอาคารมีทางลาด ที่จับ ห้องน้ำ แต่ยังไม่ได้มาตรฐาน สะท้อนให้เห็นถึงการจัดการสภาพแวดล้อมในการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกที่ไม่ตอบโจทย์การใช้ชีวิตของผู้สูงอายุและผู้พิการ หรือการออกแบบตามกฎหมายแต่ไม่สามารถใช้ได้หรือมีมาตรฐานที่เหมาะสมแท้จริง (วิทยาลัยประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย 2555) พื้นที่สาธารณะในเมืองเป็นพื้นที่สำคัญที่จะช่วยทำให้ผู้สูงอายุและผู้พิการเป็นประชาชนที่มีพลัง (Active Population) ได้หากสามารถออกแบบได้อย่างปลอดภัยให้คนทุกกลุ่ม สามารถใช้ประโยชน์โดยพึ่งพาตนเองได้ โดยโครงการมาตรฐานการจัดพื้นที่สาธารณะและจัดทำสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับผู้สูงอายุในชุมชนได้ให้แนวทางไว้ดังนี้

1) จัดองค์ประกอบทางกายภาพของสวนสาธารณะที่มีความสะดวกสบาย เช่น การจัดให้มีม้านั่ง สวนที่สวยงามร่มรื่น มีระบบทางเท้าที่ตีพื้นที่พนักพนอน-พื้นที่ออกกำลังกายสำหรับผู้สูงอายุและคนทุกวัย มีพื้นผิวสัมผัสสำหรับผู้พิการทางสายตาและมีซุ้มพนักพนอนที่อำนวยความสะดวกในการเข้าถึงสำหรับผู้ใช้รถเข็น (Wheelchair)

2) จัดรูปแบบสวนสาธารณะให้มีทางเดินหรือลู่วิ่งโดยรอบ และแบ่งพื้นที่ภายในสวนสาธารณะเพื่อตอบสนองการจัดกิจกรรมที่แตกต่างกัน โดยสามารถแบ่งได้เป็น 4 ส่วน ได้แก่ ส่วนพนักพนอน ส่วนกิจกรรมผู้สูงอายุส่วนลานกิจกรรมกลางแจ้ง และส่วนเครื่องออกกำลังกายกลางแจ้ง โดยมีรายละเอียดดังนี้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

- ส่วนพักผ่อน จัดพื้นที่ให้มีองค์ประกอบทางกายภาพทำให้รู้สึกถึงการต้อนรับและ ความสะดวกสบาย เช่น การจัดให้มีที่นั่งระบบทางเท้าที่ดีทางลาดและซุ้มพักผ่อนที่อำนวยความสะดวก สะดวกในการเข้าถึงสำหรับผู้ใช้รถเข็น (Wheelchair)

- ส่วนกิจกรรมผู้สูงอายุและคนทุพพลภาพ เป็นส่วนที่จัดองค์ประกอบเพื่อตอบสนองกิจกรรมนันทนาการแบบผ่อนคลายและแบบกระฉับกระเฉง ซึ่งเน้นความปลอดภัยและอำนวยความสะดวก สะดวกต่อผู้สูงอายุและผู้พิการ มีระบบทางเท้าที่ดีพื้นทางเดินเรียบจัดทำทางลาด เมื่อมีพื้นที่ต่างระดับ จัดซุ้มพักผ่อนสำหรับผู้ใช้รถเข็น (Wheelchair) สามารถเข้าถึงได้จัดพื้นที่ออกกำลังกายสำหรับผู้สูงอายุ ได้แก่ ทางเดินโดยรอบที่มีราวจับเพื่อให้ผู้สูงอายุเดินออกกำลังกาย และจัดให้มีอุปกรณ์ออกกำลังกายที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุ เช่น การก้าวขึ้นลง การถีบขอนไม้และการเดินวิ่งสลับพื้นปลา อุปกรณ์ บริหารหัวใจและบริหารข้อสะโพก แบบโยกเท้าเดินหน้าถอยหลังแบบไม่ยกเท้า เป็นต้น

- ส่วนลานกิจกรรมกลางแจ้ง เป็นส่วนที่จัดให้เป็นลานกิจกรรมกลางแจ้งสำหรับออกกำลังกายเป็นกลุ่ม เช่น เต้นแอโรบิกส์ ภายบริหารแบบซิกง โยคะรำมวยจีน หรือทำกิจกรรมอื่นตามความเหมาะสม

- ส่วนเครื่องออกกำลังกายเป็นส่วนที่จัดองค์ประกอบเพื่อตอบสนองกิจกรรมนันทนาการ โดยเตรียมเครื่องออกกำลังกายกลางแจ้งสำหรับกิจกรรมออกกำลังกาย

2.4.2 แนวคิดการออกแบบพื้นที่สีเขียวเพื่อตอบสนองต่อแนวโน้มในอนาคต

ธเนศ กิตติวีรพันธุ์ (2558) ได้กล่าวถึงการออกแบบพื้นที่สีเขียวที่ตอบสนองต่อแนวโน้มในอนาคตไว้ว่า

1) แนวคิดพื้นที่สีเขียวเพื่อการรักษาสมดุลนิเวศและความหลากหลายทางชีวภาพในเมือง (Urban Biodiversity/ Urban Biosphere Reserve) แนวคิดการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและความหลากหลายทางชีวภาพในเมือง ตั้งอยู่บนแนวคิดที่ว่าเมืองเป็นส่วนหนึ่งของชีวมณฑลหลัก และการเข้าถึงธรรมชาติของประชากรเมืองก็ไม่ควรถูกทำให้แยกจากพื้นที่ธรรมชาติดั้งเดิม (Dogsé, 2004) ซึ่งการใช้ประโยชน์ที่ดินและกิจกรรมของเมืองที่ไม่ได้คำนึงถึงความสมดุลกับมิติ อื่น ๆ ได้แสดงให้เห็นผลกระทบทางลบที่รุนแรงทั้งต่อผู้อยู่อาศัยในเมืองและระบบนิเวศโดยรอบ การสร้างความสมดุลดังกล่าวจึงเป็นสิ่งจำเป็น และความหลากหลายทางชีวภาพของเมืองเป็นสิ่งที่ควรให้ความสำคัญและรักษาไว้เช่นเดียวกับพื้นที่อื่น ๆ ในโลก

ตัวอย่างในต่างประเทศที่มีการนำแนวคิด UBR ไปดำเนินการ อาทิเช่น Mornington Peninsula - Western port ในเมือง Melbourne ประเทศออสเตรเลีย ซึ่งได้มีการนำแนวคิด UBR ไปใช้ผสมผสานความต้องการร่วมระหว่างเศรษฐกิจหลักของเมืองที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวพื้นที่ชุ่มน้ำ การ

ผลิตไวน์ และสวนไม้ดอกไม้ประดับ โครงการ Myeongdong UNESCO Green Rooftop ในกรุงโซล เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น เมื่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า

ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ประเทศเกาหลีใต้ที่จัดการด้านพลังงาน การอนุรักษ์ และการพัฒนาชีวิตคนเมืองควบคู่กันหรือโครงการพัฒนาพื้นที่ริมน้ำของมหานครนิวยอร์กที่มุ่งลดผลกระทบจากภาวะน้ำทะเลหนุนสูง ในอนาคต ช่วยเพิ่มความสามารถของเมืองในการยืดหยุ่นปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงทางสิ่งแวดล้อม

ธเนศ กิตติศรีวรพันธุ์ (2558) จะเห็นได้ว่าการตื่นตัวของการบริหารจัดการความเป็นเมืองควบคู่กับการรักษาสิ่งแวดล้อมบนแนวคิด UBR กำลังกระจายไปในหลายเมืองทั่วโลก โดยมีการรวมกลุ่มภายใต้เครือข่ายที่เรียกว่า The International Council for Local Environmental Initiatives (ICLEI) ที่รวมตัวแทน 43 ประเทศ ตั้งแต่ปี 2553 (ปัจจุบันใช้ชื่อเป็นทางการว่า ICLEI-Local Governments for Sustainability) โดยมีสมาชิกเครือข่ายกระจายมากกว่า 1,000 เมืองทั่วโลก รวมทั้งในประเทศไทย⁴และดำเนินงานร่วมกับโครงการ UNESCO's Man and the Biosphere Urban Group ภายใต้วัตถุประสงค์ที่จะให้เกิดความร่วมมือในการแลกเปลี่ยนความรู้ และประสบการณ์ในการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมเมือง เพื่อรองรับกระแสการขยายตัวของความเป็นเมืองในปัจจุบัน

รูปที่ 2.9 ตัวอย่างโครงการเครือข่ายพื้นที่สีเขียวของกรุงโซล

ที่มา : www.flickr.com (สืบค้นเมื่อ วันที่ 23 ธันวาคม พ.ศ.2563)

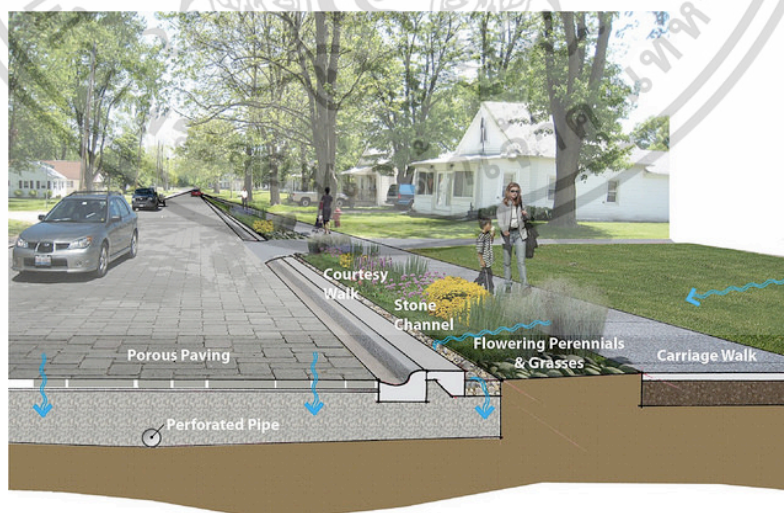
2) แนวคิดพื้นที่สีเขียวกับการจัดการน้ำและการป้องกันภัยพิบัติทางน้ำ ในระยะ 10 ปี ที่ผ่านมามีความเสียหายของโลกอันเนื่องมาจากภัยพิบัติธรรมชาติคิดเป็นมูลค่าเฉลี่ยต่อปีที่ 30 - 190 ล้านเหรียญสหรัฐ โดยที่ร้อยละ 60 ของมูลค่าความเสียหายทั้งหมดที่เกิดขึ้นเป็นความเสียหาย ในประเทศกำลังพัฒนาประชากรที่อาศัยอยู่ในเมือง และพื้นที่โดยรอบในประเทศกำลังพัฒนาจะเป็นกลุ่ม ที่มีแนวโน้ม ได้รับผลกระทบและเกิดความสูญเสียในชีวิต และทรัพย์สินอย่างกว้างขวางเมื่อเกิดภัย

⁴ ค้นหาข้อมูลเพิ่มเติมได้ที่ ICLEI Cities Biodiversity Center <http://cbc.iclei.org/>

ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

พิบัติทางธรรมชาติ เมืองที่มีการเติบโตอย่างรวดเร็วจึงจำเป็นต้องบูรณาการการบริหารจัดการภัยพิบัติทางธรรมชาติไว้ในการวางแผนพัฒนาเมือง โดยพื้นที่สีเขียวในเมืองสามารถมีบทบาทสำคัญในการสนับสนุน การดำเนินงานดังกล่าวและการจัดการพื้นที่สีเขียวและที่โล่งอย่างมีระบบสามารถ เพิ่มประสิทธิภาพและบทบาทของพื้นที่สีเขียวในการจัดการน้ำได้ ซึ่งปัจจุบันมีการพัฒนาแนวทางที่เมืองสามารถนำไปประยุกต์ได้ ได้แก่ การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานสีเขียวและแนวคิดเมืองฟองน้ำ

โครงสร้างพื้นฐานสีเขียว (Green Infrastructure: GI) คือโครงข่ายพื้นที่ธรรมชาติหรือพื้นที่กึ่งธรรมชาติคุณภาพสูงที่ได้รับการออกแบบและจัดการ เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ด้านนิเวศบริการ (Ecosystem Services) และการปกป้องระบบนิเวศ ทั้งในพื้นที่ตัวเมืองและพื้นที่ชนบท กล่าวคือ GI เป็นเสมือนโครงสร้างเชิงพื้นที่ที่นำเอาประโยชน์จากธรรมชาติมาสู่ประชาชน ลักษณะสำคัญของ GI คือการสร้างนวัตกรรมในการพัฒนา และใช้ประโยชน์จากโครงสร้างพื้นฐานเมืองในลักษณะที่มีการเอื้อประโยชน์ที่หลากหลาย เช่น การสร้างสวนลอยฟ้าและสวนแนวตั้ง นอกจากนี้จะช่วยเพิ่มความสวยงามของสถานที่ต่าง ๆ ยังช่วยด้านการลดความร้อนจากแสงอาทิตย์ที่ตกกระทบอาคาร และลดการใช้พลังงานภายในอาคารหรือการสร้าง Rain Gardens ที่สามารถรองรับกักเก็บน้ำฝน นอกเหนือจากประโยชน์ในการเป็นสวนการให้ประโยชน์หลากด้านนี้สามารถสนับสนุนมาตรการ win-win หรือ small loss-big gain ที่จะให้ประโยชน์ที่หลากหลายต่อผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียต่าง ๆ และประชาชน แนวคิดโครงสร้างพื้นฐานสีเขียวประกอบด้วยพัฒนาองค์ประกอบ 4 ส่วน ได้แก่ 1) อาคาร (Green Roofs, Green Walls) 2) ส่วนประกอบโครงสร้าง (Pervious pavements, perforated pipe and overflow inlets) 3) พื้นดินและการใช้พื้นดิน (Bioretention, Green Streets, Rain Gardens) และ 4) การจัดการน้ำ (Condensate Harvesting, Rain Harvesting, Grey Water Harvesting)

รูปที่ 2.10 ตัวอย่างโครงการพื้นที่สีเขียว

ที่มา : www.rivernetwork.org (สืบค้นเมื่อ วันที่ 23 ธันวาคม พ.ศ.2563)

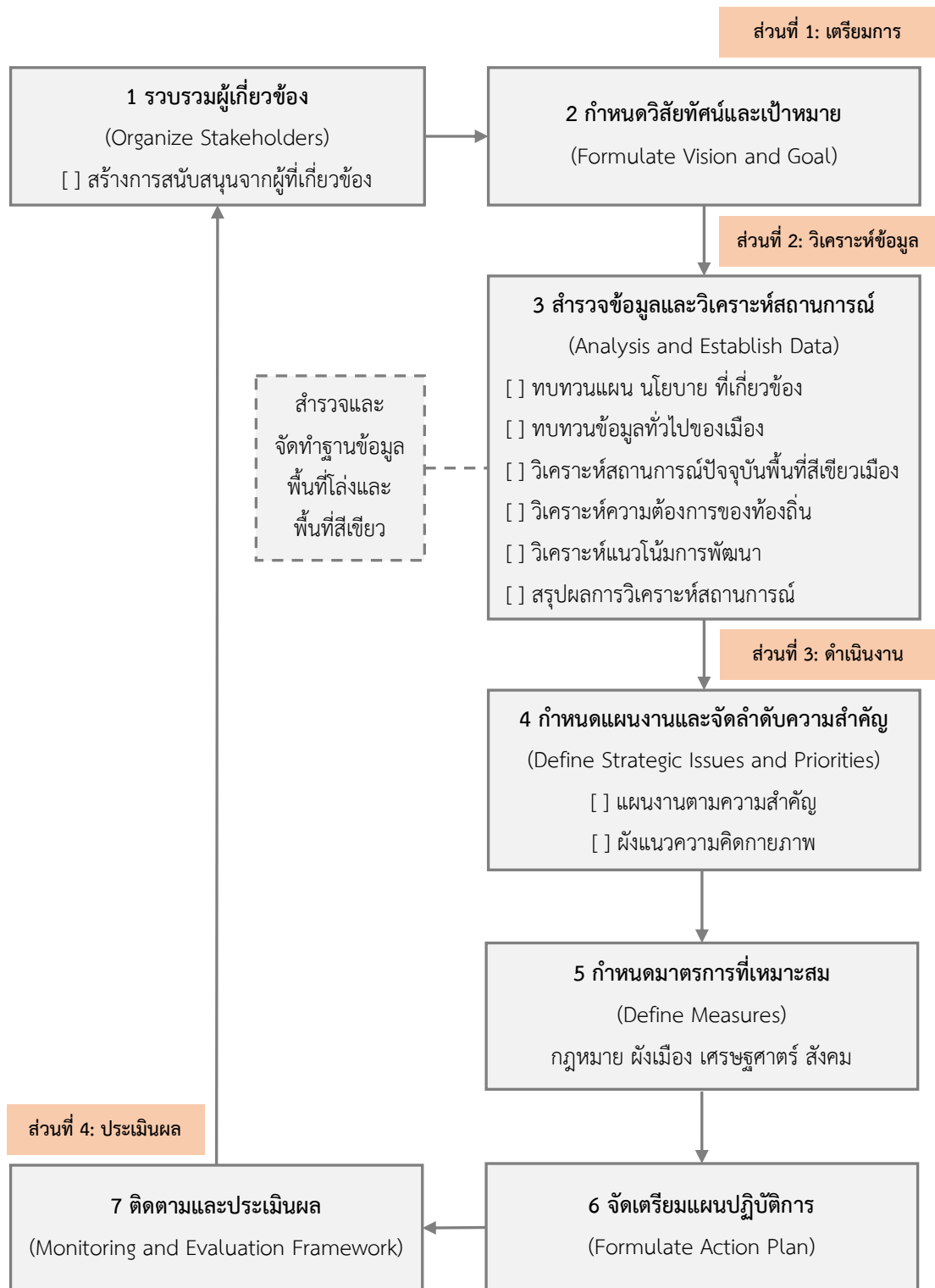
เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

2.4.3 แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการพื้นที่สาธารณะ

ปุลญนุช รุธิโรโก (2560 : 8) ชุมชนเมืองทุกแห่งควรจะมีการสำรวจการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่ของตนเองเพื่อจัดทำฐานข้อมูลพื้นที่โล่งและพื้นที่สีเขียว สำหรับชุมชนเมืองขนาดกลางและขนาดใหญ่ที่มีความพร้อม ควรขยายผลการจัดทำฐานข้อมูลดังกล่าวเป็นการจัดทำแผนแม่บทการพัฒนาพื้นที่สีเขียว เพื่อใช้เป็นกรอบในการดำเนินงานทั้งระยะสั้นและระยะยาว โดยคณะที่ปรึกษาได้จัดทำแนวทางการจัด ทำแผนแม่บทเพื่อการจัดการพื้นที่สีเขียวสำหรับชุมชนเมืองซึ่งเป็นผลการศึกษาวิเคราะห์และ ปรับปรุงจากกระบวนการดำเนินงานที่ดีในนานาประเทศ ได้แก่ Elements of Green Keys Urban Green Space Strategy (UPIRS, 2007), Green and Open Space Planning for Urban Consolidation (Byrne and Sipe, 2010), Nature Nearby: Accessible Natural Greenspace (Natural England, 2010) และ Creating Liveable Open Space (State of Victoria, 2013) ร่วมกับความเห็นจากผู้เชี่ยวชาญด้านผังเมือง ภูมิสถาปัตยกรรม และวนศาสตร์ที่มีประสบการณ์การออกแบบวางแผนแม่บทการจัดการพื้นที่สีเขียวเมือง ซึ่งชุมชนเมืองสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในขั้นตอนที่เหมาะสมกับบริบทของแต่ละเมือง แนวทางการจัดทำแผนแม่บทที่นำเสนอประกอบด้วย 4 ส่วนหลัก ได้แก่ การเตรียมการ วิเคราะห์ข้อมูล กำหนดแผนงานการดำเนินงาน และติดตามประเมินผล โดยมี 7 ขั้นตอน (รูปที่ 2.11) ซึ่งมีรายละเอียดในแต่ละขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การรวบรวมผู้เกี่ยวข้อง

การสร้างการสนับสนุนจากผู้เกี่ยวข้องในเมือง การสร้างการสนับสนุนทางการเมืองจะเป็นไปได้โดยสะดวกหากการดำเนินงานจัดทำแผนเป็นส่วนหนึ่งของนโยบายหรือยุทธศาสตร์ของเมือง แต่หากไม่เป็นเช่นนั้น ผู้บริหารเมืองควรได้รับทราบกระบวนการทำงานตั้งแต่ต้นและตลอดการทำงาน เช่นเดียวกัน ประชาชนในเมืองควรได้รับทราบแผนการดำเนินงานและเป็นส่วนหนึ่งในกระบวนการซึ่งการมีส่วนร่วมของประชาชน สามารถทำได้ทั้งในลักษณะเป็นทางการและไม่เป็นทางการ เช่น การจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ การสนทนากลุ่ม การเผยแพร่ทางเว็บไซต์และกิจกรรม ประชาสัมพันธ์ต่าง ๆ ในบางกรณีอาจมีการขอการสนับสนุนจากผู้เชี่ยวชาญ เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับกระบวนการและรับฟังความเห็นจากภายนอก หลังจากการประชาสัมพันธ์จะทำการ จัดตั้งคณะทำงานหลัก (Strategic Core Team) เพื่อขับเคลื่อนการดำเนินงาน ซึ่งประกอบด้วย เจ้าหน้าที่จากหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องตัวแทนชุมชน ตัวแทนกลุ่มที่สำคัญในเมือง เช่น ตัวแทน กลุ่มผู้ประกอบการในเมือง ท้องเที่ยวหรือตัวแทนกลุ่มโรงงานในเมืองอุตสาหกรรมและนักวิชาการ

รูปที่ 2.11 แนวทางการจัดทำแผนแม่บทเพื่อการจัดการพื้นที่สีเขียวสำหรับชุมชนเมือง
ที่มา : สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและผู้วิจัย

ขั้นตอนที่ 2 การกำหนดวิสัยทัศน์และเป้าหมาย (Formulation of Visions and Goal)

เป็นการกำหนดทิศทางการพัฒนาพื้นที่สีเขียวของเมืองร่วมกัน ซึ่งโดยทั่วไปเป้าหมายจะเน้นผลลัพธ์เชิงคุณภาพ กระบวนการกำหนดวิสัยทัศน์และเป้าหมายอาจใช้การจัดประชุมเชิงปฏิบัติการร่วมกับตัวแทนภาคส่วนต่าง ๆ ของเมืองโดยมีขั้นตอนดังนี้

- 1) คณะทำงานนำเสนอข้อมูลปัญหาของเมืองและสถานการณ์พื้นที่สีเขียวของเมืองในเบื้องต้นให้ผู้เข้าร่วม
- 2) อภิปรายโอกาสและความท้าทายของเมือง
- 3) ร่วมกันเสนอวิสัยทัศน์และเป้าหมายโดยการอภิปรายกลุ่มย่อยซึ่งประกอบด้วยตัวแทนที่ผสมผสานกัน
- 4) ทำการคัดเลือกวิสัยทัศน์และกำหนดเป้าหมาย
- 5) ประชาสัมพันธ์ในวงกว้างให้ประชาชนทั่วไปรับทราบ

ขั้นตอนที่ 3 การสำรวจข้อมูลและวิเคราะห์สถานการณ์

เป็นการรวบรวมวิเคราะห์ข้อมูลที่มีความสำคัญกับการจัดทำแผน ซึ่งโดยทั่วไปประกอบด้วยข้อมูล 5 ส่วน ได้แก่

ทบทวนและวิเคราะห์ความเชื่อมโยงการจัดการพื้นที่สีเขียวของเมืองกับนโยบายยุทธศาสตร์แผนและโครงการในระดับต่าง ๆ ทั้งในระดับชาติภูมิภาค กลุ่มจังหวัด จังหวัด และระดับเมือง ซึ่งนอกจากจะทราบความเชื่อมโยงยังช่วยให้สามารถระบุโครงการในระดับต่าง ๆ ที่อยู่ในแผนหรือกำลังดำเนินการซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อการจัดการพื้นที่สีเขียวในเมือง

ข้อมูลพื้นฐานของเมือง ประกอบด้วย

- 1) ลักษณะทางประชากร จำนวน โครงสร้าง อายุกลุ่มทางสังคม
- 2) ลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคม
- 3) ลักษณะทางภูมิประเทศและผังเมือง
- 4) คุณภาพสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่สีเขียว โดยเฉพาะด้านสภาวะอากาศ เช่น อุณหภูมิและปริมาณมลพิษ
- 5) หน่วยงานที่ดำเนินงานด้านการจัดการพื้นที่สีเขียวของเมืองและโครงสร้างงบประมาณที่เกี่ยวข้อง

การสำรวจเก็บข้อมูลและการวิเคราะห์สถานการณ์ปัจจุบันพื้นที่สีเขียวของเมือง เป็นการเก็บข้อมูลที่ตั้งขนาดของพื้นที่สีเขียวแต่ละประเภท และความเป็นเจ้าของพื้นที่ซึ่งสามารถ จำแนกประเภทพื้นที่สีเขียวเป็น 2 กลุ่มหลัก 5 ประเภท ได้แก่

กลุ่มพื้นที่สีเขียวเพื่อการอนุรักษ์ธรรมชาติและสภาพแวดล้อม

- 1) พื้นที่เขียวธรรมชาติซึ่งประกอบด้วยแหล่งน้ำและพื้นที่ชุ่มน้ำ เช่น พื้นที่ชุ่มน้ำที่เป็นน้ำจืดและน้ำกร่อย รวมถึงป่าชายเลน ชายหาด และพื้นที่ป่า เช่น พื้นที่ป่าซึกู พื้นที่คุ้มครอง พื้นที่

อุทยานธรรมชาติพื้นที่สงวนและพิทักษ์รักษา ป่าธรรมชาติและถิ่นอาศัยอื่น ๆ เช่น ป่าไม้พุ่ม และทุ่งหญ้าธรรมชาติ

กลุ่มพื้นที่สีเขียวเพื่อประโยชน์ใช้สอยอื่น ๆ ได้แก่

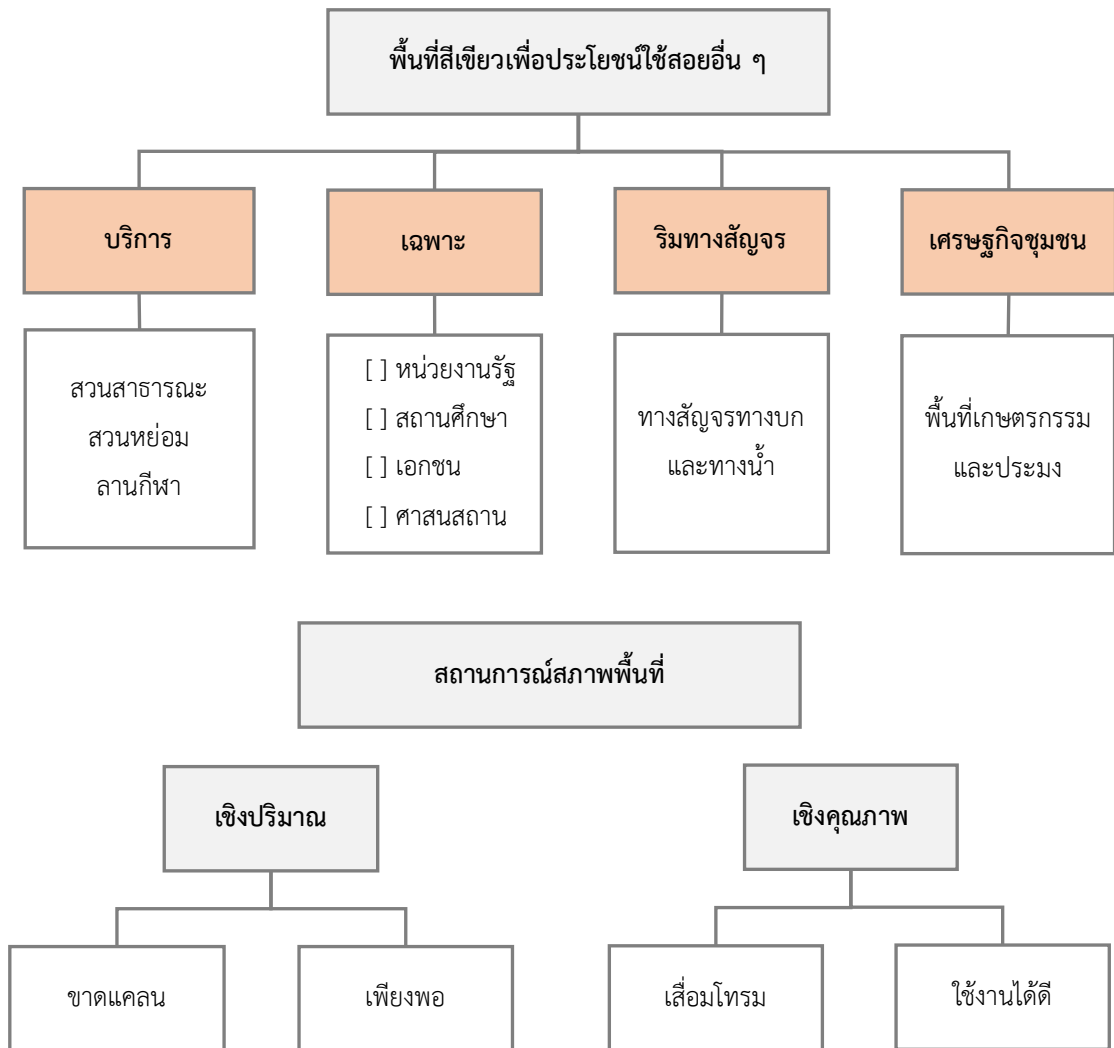
- 2) พื้นที่สีเขียวเพื่อบริการ เช่น สวนสาธารณะสนามกีฬากลางแจ้ง สนามเด็กเล่น
- 3) พื้นที่สีเขียวเฉพาะ ซึ่งสามารถแบ่งตามเจ้าของพื้นที่ ได้แก่ พื้นที่สีเขียวในพื้นที่เอกชน หน่วยงานราชการ สถาบันการศึกษาและศาสนสถาน
- 4) พื้นที่สีเขียวบริเวณริมทางสัญจรได้แก่พื้นที่สีเขียวริมทางสัญจรทางบกและทางน้ำ
- 5) พื้นที่สีเขียวเพื่อเศรษฐกิจชุมชน ได้แก่ พื้นที่เกษตรและพื้นที่การประมงต่าง ๆ

การวิเคราะห์สถานการณ์พื้นที่ของพื้นที่สีเขียวเพื่อประโยชน์ใช้สอยอื่น ๆ เป็นการวิเคราะห์สภาพพื้นที่ต่อการทำหน้าที่ของพื้นที่สีเขียวนั้น ๆ และความสอดคล้องเหมาะสมกับท้องถิ่นในเชิงปริมาณอาจใช้เกณฑ์มาตรฐานเชิงปริมาณ และการเข้าถึงสำหรับพื้นที่สีเขียวบริการหรือพิจารณาความต่อเนื่อง ขนาดที่เหมาะสมในการใช้สอยสำหรับพื้นที่สีเขียวริมทางสัญจรในเชิงคุณภาพ อาจพิจารณาจากเกณฑ์ที่ส่งผลต่อการทำหน้าที่ของพื้นที่ เช่น ด้านคุณภาพของโครงสร้างการออกแบบ ที่สนองต่อความต้องการของชุมชน การดูแลรักษาพันธุ์ไม้เป็นต้น โดยการประเมินสามารถดำเนินการโดยหน่วยงานผู้รับผิดชอบหรือผู้เชี่ยวชาญ ร่วมกับการรวบรวมสอบถามความเห็นของผู้ใช้งานพื้นที่สีเขียวในแต่ละประเภท

รูปที่ 2.12 พื้นที่สีเขียวใต้ทางด่วน ลานกีฬาพัฒนา 2

ที่มา : www.creativemove.com (สืบค้นเมื่อ วันที่ 20 ธันวาคม พ.ศ.2563)

รูปที่ 2.13 ประเภทและแนวทางการวิเคราะห์สถานการณ์พื้นที่สีเขียวเพื่อประโยชน์ใช้สอยอื่น ๆ
ที่มา : สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและผู้วิจัย

การระบุความต้องการของท้องถิ่น เป็นการรวบรวมความต้องการของประชาชน กลุ่มต่าง ๆ ต่อการจัดการพื้นที่สีเขียว ได้แก่ การรับรู้ของชุมชนเกี่ยวกับ พื้นที่สีเขียว ปัญหาข้อกังวลต่าง ๆ และสิ่งที่เป็นประเด็นเร่งด่วนเกี่ยวกับพื้นที่สีเขียวในชุมชน ซึ่งอาจรวบรวมได้จากการใช้ แบบสอบถามหรือ การปรึกษาหารือ

วิเคราะห์แนวโน้มการพัฒนา ข้อมูลเกี่ยวกับแนวโน้มการพัฒนาที่ส่งผลต่อพื้นที่ สีเขียว เช่น การเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน โครงการพัฒนาขนาดใหญ่หรือการพัฒนาสาธารณูปโภค ในพื้นที่ที่มีความสำคัญต่อการทำความเข้าใจบริบทในการวางแผนพื้นที่สีเขียว ซึ่งอาจรวบรวมจากการสรุป เอกสารนโยบาย งานวิจัยเชิงพื้นที่และการสอบถามผู้เชี่ยวชาญ โดยข้อมูลทั้งหมดจะถูกนำมาวิเคราะห์ เป็นผลสรุปการวิเคราะห์สถานการณ์ ซึ่งโดยทั่วไปประกอบด้วย 3 ส่วนหลัก ได้แก่

1) ปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญ ทั้งปัญหาเชิงพื้นที่ การบริหารจัดการและการเงิน
 2) จุดเด่นและโอกาสในการพัฒนาพื้นที่สีเขียวของเมืองนั้น ๆ
 3) ผลวิเคราะห์สถานการณ์ปัจจุบันของพื้นที่สีเขียว ซึ่งเป็นการวิเคราะห์รายพื้นที่ ประกอบแผนที่ และอธิบายผลวิเคราะห์เป็นกลุ่มต่าง ๆ ตามความเหมาะสมของเมือง เช่น พื้นที่ที่อยู่ในสภาพที่ดีพื้นที่ที่อยู่ในสภาพเสื่อมโทรม พื้นที่ที่มีศักยภาพพัฒนา เป็นต้น

ขั้นตอนที่ 4 กำหนดแผนงานและจัดลำดับความสำคัญ

แผนงานได้จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลข้างต้น ร่วมกับการพิจารณาวิสัยทัศน์และเป้าหมาย ที่ได้กำหนดไว้ซึ่งควรมีการระบุว่าแผนใดควรดำเนินการในระยะสั้นและระยะยาว โดยทั่วไปแผนงานจะพัฒนาประกอบกับผังแนวความคิดกายภาพ ซึ่งเป็นแผนที่กายภาพที่แสดงแนวความคิดของระบบพื้นที่สีเขียวแสดงพื้นที่สีเขียวตามประเภท เช่น พื้นที่ที่ควรอนุรักษ์พื้นที่ที่ต้องการการปรับปรุงหรือพื้นที่ที่จะทำการพัฒนา และความสัมพันธ์ของพื้นที่สีเขียวเมืองกับพื้นที่ชานเมืองหรือระบบพื้นที่สีเขียวระดับภูมิภาค

ขั้นตอนที่ 5 กำหนดมาตรการที่เหมาะสม

มาตรการและเครื่องมือเป็นการระบุและอธิบายวิธีการเพื่อให้บรรลุเป้าหมายให้เกิดการรักษาและเพิ่มพื้นที่สีเขียวตามแผนงานที่วางไว้ซึ่งอาจต้องมีการบูรณาการทั้งมาตรการทางกฎหมาย มาตรการทางผังเมือง มาตรการทางเศรษฐศาสตร์และมาตรการทางสังคม บางกรณีอาจรวมถึงการระบุนโยบายการดำเนินงานและการพัฒนามาตรฐาน กฎระเบียบ และแนวทางการดำเนินงานต่อพื้นที่สีเขียวแต่ละประเภทในระดับท้องถิ่น

ขั้นตอนที่ 6 จัดเตรียมแผนปฏิบัติการ

แผนปฏิบัติการรวบรวมสังเคราะห์วิธีการที่จะบรรลุเป้าหมายของแผนงาน และให้รายละเอียดของ 1) กิจกรรมที่จะดำเนินการ 2) ระยะเวลา 3) ผู้รับผิดชอบหลัก 4) แหล่งทุนที่มีความเป็นไปได้และ 5) ตัวชี้วัดการดำเนินงานแต่ละกิจกรรม

ขั้นตอนที่ 7 การติดตามและประเมินผล

แผนการจัดการพื้นที่สีเขียวที่มีประสิทธิภาพควรที่จะมีความเป็นปัจจุบัน และสามารถบรรลุเป้าหมายที่วางไว้ ตอบสนองต่อเป้าหมายการพัฒนาของเมือง และสอดคล้องกับนโยบายเมือง และสามารถตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงและความต้องการใหม่ๆของเมืองได้เมื่อได้นำแผนแม่บทไปปฏิบัติแล้ว จึงจำเป็นต้องมีการติดตามตรวจสอบสถานการณ์ และเก็บข้อมูลการเปลี่ยนแปลงพื้นที่สีเขียวของเมืองเป็นระยะเพื่อนำไปปรับปรุงแนวทางให้เหมาะสมกับสถานการณ์ ในหลายประเทศแนะนำให้มีการทบทวนแผนปฏิบัติการในแต่ละปี และทบทวนแผนแม่บททุก 3-5 ปี ซึ่งผลการติดตามและประเมินผลจะได้เป็นข้อมูลสำคัญในการปรับปรุงพัฒนาแผนแม่บทต่อไป

การบูรณาการแผนการจัดการพื้นที่สีเขียวและการพัฒนาเมือง

ในระยะยาวแผนการจัดการพื้นที่สีเขียวควรบูรณาการการเข้ากับแผนการพัฒนาเมืองที่ยั่งยืน โดยสามารถดำเนินการเป็นลำดับขั้นได้ดังนี้

1) พัฒนาจุดสีเขียว (Green points) คือ การพัฒนาพื้นที่สีเขียวในพื้นที่ของเมือง ซึ่งอาจพัฒนาตามประเภทพื้นที่สีเขียวให้มีความเพียงพอทั้งปริมาณและความสะดวกในการเข้าถึงของประชากร และมีการดูแลรักษาให้มีคุณภาพเหมาะสมกับการใช้งาน

2) พัฒนาเครือข่ายสีเขียว (Green Net Works) คือ การเชื่อมต่อทางกายภาพพื้นที่สีเขียว ในเมืองซึ่งจะสนับสนุนการพัฒนาการรักษาความหลากหลายทางชีวภาพและการเชื่อมต่อการเดินทาง ระหว่างพื้นที่โล่งและสถานที่สำคัญต่าง ๆ ในเมือง ในอีกความหมายหนึ่งคือการพัฒนาเครือข่ายผู้ปฏิบัติด้านพื้นที่สีเขียวในเมืองให้เกิดการสนับสนุนซึ่งกันและกัน และอาจหมายรวมถึงการประสานความร่วมมือกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นข้างเคียงในการจัดการพื้นที่สีเขียวที่ต่อเนื่องกัน

3) พัฒนาเมืองสีเขียว (Green City) พื้นที่สีเขียวและเครือข่ายสีเขียวในเมืองที่ได้รับการพัฒนาขึ้นจะมีบทบาทสำคัญในการสร้างเมืองสีเขียว โดยการบูรณาการเข้ากับการพัฒนาตามแนวคิดเมืองที่ยั่งยืน เช่น แนวคิดเมืองสีเขียว เมืองคาร์บอนต่ำ และเมืองนิเวศ เช่น การใช้ระบบขนส่งที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม การใช้พลังงานทดแทนและการลดการปล่อยมลพิษจากเมือง

จากการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการพื้นที่สาธารณะ พบว่า ปัจจุบันแนวทางการบริหารจัดการพื้นที่สาธารณะจะเน้นการบริหารจัดการอย่างยั่งยืน ประชาชนในชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ และร่วมพัฒนาพื้นที่โดยเริ่มต้นมีหน่วยงานทางภาครัฐเป็นผู้ดำเนินการและสร้างกระบวนการให้ความรู้ความเข้าใจให้แก่ผู้นำชุมชนและประชาชนในชุมชน ทั้งนี้เมื่อชุมชนมีความรู้ความเข้าใจอย่างถ่องแท้ กระบวนการบริหารจัดการอาจถูกปรับเปลี่ยนไปตามความต้องการของชุมชน เพื่อเป็นการบริหารจัดการพื้นที่สาธารณะของชุมชนโดยคนในชุมชนเอง

2.5 แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญต่อประชาชน และมีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วม ซึ่งผู้วิจัยได้รวบรวมความหมายไว้ ดังนี้

ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชน

อคิน รพีพัฒน์ (2557 : 26) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การที่กลุ่มประชาชนหรือขบวนการที่อยู่วงนอกได้เข้ามาอยู่วงใน และได้เพิ่มความสามารถในการควบคุมทรัพยากร และสถาบันต่าง ๆ ตามสถานะที่เป็นอยู่ของสังคม โดยการกระทำได้กล่าวเป็นไปได้ทั้งทางถูกต้องและไม่ถูกต้องตามกฎหมาย และการกระทำได้กล่าวมีลักษณะเป็นช่วง ๆ ไม่ต่อเนื่อง เป็นกิจกรรมที่ไม่เต็มเวลา ทั้งนี้จะต้องเป็นสิ่งที่ประชาชนริเริ่มขึ้นมาเอง มิใช่พฤติกรรมที่ถูกกำหนดขึ้นมาหรือชี้นำโดยผู้ปกครองหรือผู้บริหาร

ไพรัตน์ เตชะรินทร์ (2560 : 27) ให้ความหมายการมีส่วนร่วมไว้ว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง กระบวนการที่รัฐบาลทำการส่งเสริม ชักนำ สนับสนุน และสร้างโอกาสให้ประชาชนในชุมชน ทั้งในรูปส่วนบุคคล กลุ่มคน ชมรม สมาคม มูลนิธิ และองค์กรอาสาสมัครรูปแบบต่าง ๆ ให้เข้ามามีส่วนร่วมใน

การดำเนินงานเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือหลายเรื่องร่วมกัน เพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์และนโยบายการพัฒนาที่กำหนดไว้

ทวิทอง หงส์วิวัฒน์ (2560 : 27) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ว่า การมีส่วนร่วมหมายถึง การที่ประชาชนหรือชุมชนพัฒนาขีดความสามารถของตนในการจัดการควบคุมการใช้และการกระจายทรัพยากรที่มีอยู่ เพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีพทางเศรษฐกิจและสังคมตามความจำเป็นอย่างสมศักดิ์ศรี ในฐานะสมาชิกของสังคม ในการมีส่วนร่วมประชาชนได้พัฒนาการรับรู้และภูมิปัญญา ซึ่งแสดงออกในรูปของการตัดสินใจในกำหนดชีวิตของตนอย่างเป็นตัวของตัวเอง

Cohen and Uphoff (1981) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ว่า การที่ประชาชนในชุมชนต้องเข้ามามีส่วนร่วมเกี่ยวข้องใน 4 ด้าน ได้แก่ 1) การมีส่วนร่วมการตัดสินใจว่าควรทำอะไรและทำอย่างไร 2) การมีส่วนร่วมเสียสละในการพัฒนา รวมทั้งลงมือปฏิบัติตามที่ได้ตัดสินใจ 3) การมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงาน 4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผลโครงการ

จากการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม ผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมคือ กระบวนการทำงานที่เกิดจากความร่วมมือกันของหลายหน่วยงานรวมถึงชุมชนร่วมมือกัน ดำเนินงานตั้งแต่ร่วมกันระดมความคิดเห็น ร่วมกันศึกษาและวิเคราะห์ความเป็นไปได้ จัดหาแรงงานและงบประมาณ จนเกิดโครงการที่ใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นแรงผลักดัน ทั้งนี้ กระบวนการดังกล่าวแต่ละหน่วยงานจะมีศักยภาพที่ต่างกัน เพื่อเป็นสร้างโอกาสและให้ความรู้แก่ชุมชน เพิ่มศักยภาพจุดแข็งของชุมชนให้หลากหลายขึ้น

ลักษณะของการมีส่วนร่วม

จำไพพรรณ แก้วสุริยะ (2545 : 12-13) กล่าวว่า การบริหารตามหลักธรรมาภิบาลที่ว่าชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการหรือการพัฒนา เพราะทุกคนในชุมชนเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียผลประโยชน์ (Stakeholder) จึงควรจัดตั้งคณะทำงานซึ่งจะต้องพิจารณาขอบเขตบทบาท หน้าที่ พันธะของกลุ่มตามกฎหมายภายใต้โครงสร้างองค์กรท้องถิ่น และการทำงานอย่างไรให้สอดคล้องกัน ซึ่งสามารถจัดการได้ดังนี้ 1) ร่วมพิจารณากิจกรรมที่เหมาะสมในพื้นที่ ซึ่งต้องได้รับการยอมรับของประชาชนในพื้นที่ และแต่ละกิจกรรมต้องไม่เกิดผลกระทบต่อสภาพแวดล้อม ประเพณี สังคมและวัฒนธรรม สามารถรักษาความเป็นอัตลักษณ์ไว้ได้ 2) ร่วมกันกำหนดแผนงานและกฎระเบียบ ซึ่งคณะทำงานในท้องถิ่นต้องมีการประชุมร่วมกันวางแผนการตลาด แผนปฏิบัติการแผนพัฒนา เพื่อส่งเสริมและพัฒนาท้องถิ่น และร่วมกำหนดกฎระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ ในพื้นที่ 3) ร่วมบริหารจัดการ การมีส่วนร่วมต่อการจัดการนั้นนับได้ว่าองค์กรท้องถิ่นอยู่ในฐานะเป็นเจ้าของพื้นที่ จะต้องมีส่วนได้รับผลประโยชน์ทั้งในทางตรงและทางอ้อม เช่น การเก็บค่าธรรมเนียมการเช่าพื้นที่ จำหน่ายสินค้าหรือบุคคลในท้องถิ่นมีอาชีพเป็นค้าขาย ขายของเก่า เป็นไกด์ท้องถิ่น เป็นต้น 4) ร่วมประเมินผลและแก้ไขปัญหาเพื่อให้การพัฒนาพื้นที่ที่มีคุณภาพและมาตรฐานอย่างยั่งยืน ผู้รับผิดชอบจัดการจะต้องร่วมกันประเมินผลร่วมกัน วิเคราะห์ปัญหา ร่วมกันแก้ปัญหาเพื่อฟื้นฟูท้องถิ่นซึ่งสอดคล้องกับที่ นรินทร์ แก้วมีศรี (2545 : 9-10)

กล่าวว่า การมีส่วนร่วมนั้นถือเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนา ซึ่งจะเห็นได้ว่ากิจกรรมใด ๆ ก็ตามหากประชาชนไม่มีความรู้สึกเป็นเจ้าของและลงมือดำเนินกิจกรรมด้วยตนเอง กิจกรรมนั้นอาจจะไม่สำเร็จและดำรงอยู่ได้ แต่ถ้าหากว่าประชาชนมีความรู้ ความเข้าใจในกระบวนการอย่างถ่องแท้ จะสามารถมองเห็นผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นต่อตนเอง ครอบครัว ชุมชน ทั้งยังได้รับข้อมูลข่าวสารอย่างเพียงพอ จนเกิดความตระหนักในปัญหาของตนเองและค้นหาทางแก้ไข เพื่อปรับปรุงเปลี่ยนแปลงจนเกิดการตัดสินใจเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจการอย่างแท้จริง ดังนั้นจึงแบ่งลักษณะของการมีส่วนร่วมของประชาชนออกเป็น 2 ลักษณะ ดังนี้

1) การมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ประชาชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการทุกระบวนการ ตั้งแต่ร่วมทำการศึกษาค้นคว้าปัญหา ร่วมคิดและหาวิธีแก้ปัญหาร่วมวางแผนหรือแผนหรือโครงการร่วมตัดสินใจ การใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เป็นประโยชน์ต่อชุมชน ร่วมปฏิบัติตามนโยบายหรือแผนงานให้บรรลุตามผลที่กำหนดไว้และร่วมควบคุม ติดตามและการประเมินผล

2) การมีส่วนร่วมไม่แท้จริง เป็นการมีส่วนร่วมเพียงบางส่วนโดยเฉพาะเข้าร่วมในการปฏิบัติตามโครงการที่ได้มีการกำหนดไว้แล้ว

ลักษณะการมีส่วนร่วมตามแนวคิด Cohen and Uphoff (1981) จะเห็นว่า มีความเป็นระบบในเรื่องของประเด็นสำคัญ โดยการนำเอากระบวนการมีส่วนร่วมจากนักวิชาการทั้งหลายมาประมวลเป็นแนวคิดหลักและได้จำแนก รูปแบบกระบวนการมีส่วนร่วม ดังนี้

ขั้นที่ 1 การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) ในกระบวนการของการตัดสินใจ นั้น ประการแรกสุดที่ต้องกระทำ คือ การกำหนดความต้องการและการจัดลำดับความสำคัญ ต่อจากนั้นก็เลือกนโยบายและประชาชนที่เกี่ยวข้อง การตัดสินใจนี้เป็นกระบวนการต่อเนื่องที่ต้องดำเนินการไปเรื่อย ๆ ตั้งแต่การตัดสินใจในช่วงเริ่มต้น การตัดสินใจในช่วงดำเนินการวางแผนและการตัดสินใจในช่วงการปฏิบัติตามแผนที่วางไว้

ขั้นที่ 2 การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน (Implementation) ในส่วนที่เป็นองค์ประกอบของการดำเนินงานโครงการนั้นได้มาจากคำถามว่าใครจะทำประโยชน์ให้แก่โครงการได้บ้าง และจะทำประโยชน์ได้โดยวิธีใด เช่น การช่วยเหลือด้านทรัพยากร การบริหารการงาน การประสานและการขอความช่วยเหลือ เป็นต้น

ขั้นที่ 3 การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ (Benefits) ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ นอกจากความสำคัญของผลประโยชน์ในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพแล้ว ยังจะต้องพิจารณาถึงการกระจายผลประโยชน์ภายในกลุ่มด้วย ผลประโยชน์ของโครงการนี้รวมทั้งผลที่เป็นประโยชน์และโทษต่อบุคคลในสังคม

ขั้นที่ 4 การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) การมีส่วนร่วมในการประเมิน ผลนั้น สิ่งสำคัญจะต้องสังเกต คือ ความเห็น (Views) ความชอบ (Preferences) และความหวัง (Expectation) ซึ่งมีอิทธิพลสามารถแปรเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคลในกลุ่มต่าง ๆ ได้

จากการรวบรวมและศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนของ Cohen and Uphoff (1981) และ รำไพพรรณ แก้วสุริยะ ผู้วิจัยสามารถเรียบเรียงขั้นตอนในทางปฏิบัติของการมีส่วนร่วมและนำเสนอรายละเอียดส่วนย่อยได้ ซึ่งหลักการขั้นตอนในทางปฏิบัติของการมีส่วนร่วมประกอบด้วยกัน 4 ด้าน ดังนี้

1) ด้านการมีส่วนร่วมในการเสนอความคิด การวางแผนและตัดสินใจ จะทำให้ทราบถึงสาเหตุของปัญหาและร่วมในการตัดสินใจ ซึ่งถือว่าสำคัญเพราะถ้าชุมชนไม่ได้มีส่วนร่วมให้การรับรู้และเสนอปัญหาด้วยตนเองแล้ว การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ก็ไม่สามารถเอื้อประโยชน์ต่อชุมชนได้ ดังนั้นชุมชนต้องมีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็นและรับรู้ปัญหา เพื่อเป็นประโยชน์ในการดำเนินกิจกรรมและเป็นแนวทางในการแก้ปัญหาต่อไป โดยผู้วิจัยได้แบ่งองค์ประกอบของการมีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็น การวางแผนและตัดสินใจ คือ

- วิเคราะห์สภาพปัญหาของชุมชน หมายถึง การที่ประชาชนในชุมชนได้ร่วมศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการ ผู้อยู่อาศัยจะเป็นผู้รู้สภาพปัญหาและความต้องการภายในชุมชนที่ตนอยู่อาศัยมากที่สุด แต่ทั้งนี้สาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้น จะต้องพึ่งพาหน่วยงานผู้พัฒนาที่มีความเชี่ยวชาญวิเคราะห์และค้นหาต้นเหตุ ประกอบกับข้อมูลพื้นฐานต่าง ๆ จากชุมชนควบคู่กันไป เพื่อให้ชุมชนเกิดความเข้าใจที่แท้จริงของสภาพปัญหาของชุมชนที่ตนเองอยู่อาศัย

- เข้าร่วมประชุมเชิงปฏิบัติการ หมายถึง การที่ประชาชนทุกระดับชั้นในชุมชน เช่น ผู้นำชุมชน องค์กรชุมชน อาสาสมัคร กลุ่มต่าง ๆ และชาวบ้าน ได้เข้าร่วมรับฟังรูปแบบแผนการดำเนินงานเบื้องต้นของโครงการ ทั้งนี้รูปแบบของการประชุมขึ้นอยู่กับหน่วยงานที่เข้ามาพัฒนาพิจารณาว่ารูปแบบใดเหมาะสมกับชุมชน

- แสดงความคิดเห็นและเสนอแนะในที่ประชุม หมายถึง ประชาชนผู้เข้าร่วมเข้าการประชุมสามารถออกความคิดเห็น เสนอแนะ และสอบถามข้อสงสัยต่อหน่วยงานผู้พัฒนาได้ ทั้งนี้ต้องรับการอธิบายเพื่อความเข้าใจของประชาชน รวมถึงเก็บเป็นข้อพิจารณาในกระบวนการถัดไปหรือกรณีที่มีการลงมติการจัดทำโครงการไม่ผ่าน

- ลงมติการจัดทำโครงการ หมายถึง การที่ประชาชนทุกระดับชั้นในชุมชน เช่น ผู้นำชุมชน องค์กรชุมชน อาสาสมัคร กลุ่มต่าง ๆ และชาวบ้าน มีสิทธิร่วมลงคะแนนเสียงในการลงมติทำโครงการที่จะเกิดขึ้นอย่างเท่าเทียมกัน

2) ด้านการดำเนินการและปฏิบัติการ กล่าวคือเมื่อชุมชนได้รับรู้และเสนอปัญหาของตนเองแล้ว จำเป็นต้องมีส่วนร่วมในการวางแผนและตัดสินใจ เพื่อหาแนวทางที่จะใช้ในการแก้ไขปัญหา รวมทั้งการคัดเลือกแนวทางที่ดีที่สุด เพื่อให้แก้ไขปัญหาได้ถูกต้องและตรงประเด็นปัญหา โดยผู้วิจัยได้แบ่งองค์ประกอบของการดำเนินการและการปฏิบัติการ คือ

- มีส่วนร่วมในการดำเนินการ หมายถึง ประชาชนในชุมชนสามารถรับรู้แผนการดำเนินงานของโครงการในทุกขั้นตอน สามารถสอบถามข้อสงสัยและเสนอความคิดเห็นในการขั้นตอนการดำเนินงานที่ชุมชนไม่เห็นด้วย

- มีส่วนร่วมในการบริจาคสมทบทุน หมายถึง ประชาชนในชุมชนร่วมกันบริจาคสมทบทุนทรัพย์ในนามของชุมชน หรือองค์ในชุมชนร่วมกันจัดกิจกรรมเพื่อหาทุนมาสนับสนุน หรือร่วมกันหาหน่วยงาน องค์กรต่าง ๆ ที่สามารถสนับสนุนทุนทรัพย์ในการก่อให้เกิดโครงการ

- มีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน หมายถึง ประชาชนในชุมชนมีโอกาสเป็นผู้สนับสนุนหน่วยงานผู้พัฒนาโครงการในการปฏิบัติงาน โดยชุมชนอาจมีกลุ่มที่เป็นแรงงานหรือช่างฝีมือที่เป็นผู้เชี่ยวชาญมาร่วมแรง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสมัครใจและความสามารถของประชาชนในชุมชน

3) ด้านการรับและแบ่งปันผลประโยชน์ ซึ่งเกี่ยวข้องกับการสร้างความรู้สึกถึงความเป็นเจ้าของให้เกิดขึ้นกับชุมชน ทำให้มองเห็นประโยชน์ที่จะได้รับการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม โดยผู้วิจัยได้แบ่งองค์ประกอบของการมีส่วนร่วมในการดำเนินการและการปฏิบัติการ คือ

- ได้รับประโยชน์ที่เกิดจากโครงการ หมายถึง ประชาชนในชุมชนรับรู้ถึงการเกิดขึ้นของโครงการว่าช่วยพัฒนาชุมชนในทิศทางใด และสามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ตรงตามความต้องการของผู้อยู่อาศัยในชุมชน

- ประชาชนในชุมชนมีโอกาสใช้บริการ หมายถึง โครงการดังกล่าวเปิดโอกาสให้ประชาชนในชุมชนทุกคน สามารถเข้าถึงและใช้บริการได้โดยเงื่อนไขข้อปฏิบัติการเข้าใช้งานอาจถูกกำหนดโดยหน่วยงานผู้พัฒนาหรือชุมชน

- ได้รับรายได้จากโครงการ หมายถึง โครงการดังกล่าวสามารถสร้างรายได้ให้กับชุมชนหรือประชาชนในชุมชนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง

4) ด้านการมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล การดำเนินกิจกรรมใด ๆ ก็ตามแต่ถ้าหากชุมชนได้มีส่วนเกี่ยวข้องในการติดตามประเมินผลแล้ว จะทำให้ชุมชนได้ทราบถึงระดับของผลงานที่ได้ร่วมปฏิบัติ เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาและปรับปรุงในครั้งต่อไป โดยผู้วิจัยได้แบ่งองค์ประกอบของการมีส่วนร่วมในการมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล คือ

- มีส่วนร่วมในการดูแลโครงการ หมายถึง ประชาชนในชุมชนเป็นผู้ดูแลรักษาโครงการ อาจจะมีการร่วมกันกับหน่วยงานผู้พัฒนาในการออกแบบการจัดการระบบการดูแลรักษาที่มีความเหมาะสมที่ชุมชนสามารถปฏิบัติตามได้

- มีส่วนร่วมในการตรวจสอบ ประเมินผล หมายถึง เมื่อเปิดใช้งานโครงการมาเป็นระยะเวลาหนึ่ง หน่วยงานผู้พัฒนาจะเข้ามาตรวจสอบและประเมินผลผลลัพธ์ ซึ่งประชาชนในชุมชนผู้ใช้บริการจะเป็นบุคคลที่สามารถให้ข้อมูลว่าตรงตามเป้าหมายหรือไม่ รวมถึงให้ชุมชนได้รับรู้ในการตรวจสอบและผลลัพธ์เพื่อให้เกิดความเข้าใจร่วมกัน ทั้งนี้ระยะเวลาในการประเมินผลขึ้นอยู่กับหน่วยงานผู้พัฒนาในการกำหนด

- มีส่วนร่วมในการปรับปรุงแก้ไข หมายถึง หากเกิดปัญหาหลังจากเปิดให้บริการโครงการหรือหลังจากการตรวจสอบและประเมินผลแล้ว ชุมชนมีส่วนร่วมเสนอแนะความคิดเห็นกับหน่วยงานผู้พัฒนาในการออกแบบ หรือเป็นการร่วมแรงในการปฏิบัติการแก้ไขปัญหาดังกล่าว

2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

กนกวรรณ คชสีห์ และ เอกกรินทร์ อนุกุลยุทธธน (2562) ได้ศึกษามิติการใช้พื้นที่สาธารณะและบทบาทความเป็นชุมชนดั้งเดิมในเมืองเชียงใหม่ การพัฒนาเมืองส่งผลต่อความเป็นชุมชนและการใช้พื้นที่ให้เปลี่ยนไปในหลายมิติ ชุมชนจึงเกิดการตอบรับ ปรับตัว และปรับเปลี่ยนวิถีผ่านปรากฏการณ์การใช้พื้นที่สาธารณะ บทความวิจัยนี้มุ่งอธิบายถึงองค์ประกอบและความสัมพันธ์ของมิติการใช้พื้นที่สาธารณะที่เกิดขึ้นพร้อมกับบทบาทชุมชนดั้งเดิมที่มีนัยสำคัญจากลักษณะสังคมวัฒนธรรมเฉพาะบริบท ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ สัมภาษณ์เชิงพื้นที่ สังเกตและสัมภาษณ์ โดยการวิเคราะห์แบบอุปนัย จากกรณีศึกษาชุมชนบ้านปิงและชุมชนวัดศรีสุพรรณ พบว่า การใช้พื้นที่ทางกายภาพมีการปรับตัวต่อบทบาทหน้าที่ในหลายด้านพร้อมกัน เกิดขึ้น ในหลายรูปแบบ ทั้งการจัดแบ่งพื้นที่ การจัดแบ่งช่วงเวลา การแบ่งหน้าที่ การรวมกลุ่ม และการสร้างศูนย์รวม โดยใช้วัดในชุมชนเป็นพื้นที่ทางกายภาพ ทางสังคม ทางใจ และทางวัฒนธรรม พื้นที่ทางสังคมในกลุ่มปฐมภูมิมีอิทธิพลต่อความเป็นชุมชนอย่างมาก คือ กลุ่มทางภูมิปัญญา กลุ่มศรัทธาวัด และกลุ่มคนดั้งเดิมในชุมชนตามลำดับ ทั้ง 2 ชุมชนมีความแตกต่าง ในมิติความเป็นชุมชนที่ส่งผลต่อการใช้พื้นที่สาธารณะ นำมาซึ่งข้อพิจารณาพื้นที่สาธารณะที่สนับสนุนความสัมพันธ์ในเชิงชุมชนร่วมกับเชิงสังคม โดยพื้นที่ทางกายภาพสนับสนุนให้เกิดความสัมพันธ์ ส่วนพื้นที่ทางสังคมสนับสนุนให้เกิดความเป็นชุมชน แต่พื้นที่ทางใจจะเกิดขึ้นเองหากปฏิสัมพันธ์ที่เกิดมีความพิเศษที่สื่อถึงความรู้สึกร่วมกัน

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (2563) ได้แบบเสนอโครงการนี้จัดทำขึ้นเพื่อรวบรวมข้อมูลสถานการณ์ชุมชน จากสถานการณ์การแพร่ระบาดของไวรัสโควิด-19 ทั่วโลกและในประเทศไทย ได้ส่งผลกระทบต่อ การดำรงชีวิตประจำวันของขบวนองค์กรชุมชนทั้งเมืองและชนบท เกิดภาวะเศรษฐกิจและสังคมของคนในชุมชนที่ยากลำบากอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะพื้นที่การทำงานในโครงการบ้านมั่นคงเมืองทั่วประเทศ 349 เมือง 1,129 ชุมชน ไม่น้อยกว่า 100,000 ครอบครัว และพื้นที่การทำงานในชนบทจำนวน 5,000 กว่าตำบล เกิดวิกฤตการณ์ ตั้งแต่สมาชิกคนจนผู้มีรายได้น้อย ผู้ยากไร้ในชุมชนสร้างความเดือดร้อนมากขึ้นเป็นทวีคูณ ดังเช่นไม่สามารถประกอบอาชีพปกติได้ การตกงาน ถูกพักงาน ไม่มีรายได้หรือรายได้น้อยลง ไม่มีเงินใช้จ่ายในการดำรงชีวิต ประจำวัน การชำระหนี้ต่าง ๆ รวมทั้งหนี้สินด้านที่ดินและที่อยู่อาศัย หรือการออมทรัพย์กับชุมชน ตลอดจนมีสมาชิก ในบางชุมชนติดเชื้อไวรัสโคโรนา ส่งผลต่อสุขภาพกายและใจหรือกระแสการป้องกันและเฝ้าระวังการติดเชื้อโรค ระบาดในสังคม ทำให้เกิดความหวาดระแวงระหว่างกัน การขาดแคลนเครื่องป้องกัน เนื่องจากหน้ากากอนามัย ยาฆ่าเชื้อโรคราคาแพงและขาดตลาด ไม่สามารถเดินทางไปมาหาสู่กันได้ ถูกกักตัวอยู่ภายในบ้านพักอาศัยรักษา ระยะห่างระหว่างกัน ทำให้เกิดสภาวะตึงเครียดของครัวเรือน รวมทั้งบางส่วนก็เข้าไม่ถึงบริการต่าง ๆ จากรัฐที่จัดให้

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) โดยคณะอนุกรรมการบ้านมั่นคงและการจัดการที่ดิน ได้เล็งเห็นว่าท่ามกลางสภาวะวิกฤตความเดือดร้อนยากลำบากที่เกิดกับชุมชนคนจนผู้มีรายได้น้อยและสังคม มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีเครื่องมือในการสร้างความพร้อมของเครือข่ายชุมชนทั้งเมืองและชนบท ในการจัดการร่วมจัดการปัญหาขึ้นโดยเฉพาะคนจนผู้ด้อยโอกาสที่มีความเดือดร้อนอยู่แล้ว และหนุนเสริมการสร้างเสริมความเข้มแข็งของเครือข่ายองค์กรชุมชนเป็นกลไกสำคัญของการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น จึงมีการทบทวนนางบประมาณบ้านมั่นคงที่คงเหลือจากการดำเนินการครอบคลุมตามเป้าหมายโครงการแล้ว เสนอคณะกรรมการสถาบันอนุมัติปรับมาใช้สำหรับการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้มีรายได้น้อยในชุมชนเมืองและชนบท เพื่อไปหนุนเสริมงานที่เครือข่ายชุมชนได้ร่วมกันคิดร่วมกันทำมาแล้วบางส่วน ให้เกิดการขยายผลกว้างขวางขึ้นและเป็นฐานในการพัฒนาคุณภาพชีวิตชุมชนในระยะยาวต่อไป

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (2563) ได้จัดทำคู่มือบริหารโครงการ การสนับสนุนการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นและขบวนองค์กรชุมชน สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน จัดตั้งขึ้นตามพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) ซึ่งประกาศในพระราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ 27 กรกฎาคม 2543 เพื่อสนับสนุนและให้การช่วยเหลือแก่องค์กรชุมชนและเครือข่ายองค์กรชุมชนในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นผ่านประเด็นงานต่าง ๆ และพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของสมาชิกในชุมชนทั้งในเมืองและชนบทให้มีความเข้มแข็งสู่การจัดการตนเอง อันเป็นพื้นฐานสำคัญที่จะช่วยให้สังคมเติบโตอย่างมีคุณภาพและกระจายความเจริญอย่างทั่วถึงและยั่งยืน โดยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้ 1) สนับสนุนและให้การช่วยเหลือแก่องค์กรชุมชนและเครือข่ายองค์กรชุมชนเกี่ยวกับการ ประกอบอาชีพ การเพิ่มรายได้ การพัฒนาที่อยู่อาศัย และสิ่งแวดล้อม และการพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของสมาชิกในชุมชน ทั้งในเมืองและชนบท โดยยึดหลักการพัฒนาแบบองค์รวมหรือบูรณาการและหลักการพัฒนาที่สมาชิกมีส่วนร่วมเป็นแนวทางสำคัญ ทั้งนี้เพื่อ เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและประชาสังคม 2) สนับสนุนและให้การช่วยเหลือทางการเงินแก่องค์กรชุมชนและเครือข่ายองค์กรชุมชน 3) สนับสนุนและให้การช่วยเหลือเพื่อการพัฒนาองค์กรชุมชนและเครือข่ายองค์กรชุมชน ตลอดจนประสานงานการสนับสนุนและการให้การช่วยเหลือดังกล่าวจากหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน 4) ส่งเสริมและสนับสนุนและสร้างความร่วมมือขององค์กรชุมชน ทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับจังหวัดและระดับประเทศ

หลักการดำเนินงานสำคัญ คือ การพัฒนาโดยชุมชนเป็นแกนหลัก (Community-Driven Development) เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนภายใต้ภารกิจตามที่กำหนดไว้ในพระราชกฤษฎีกา จัดตั้งสถาบันฯ ภารกิจตามนโยบายของรัฐบาล กฎหมายที่เกี่ยวข้องและกรอบทิศทางสำคัญตามนโยบาย ระดับประเทศ ได้แก่ ยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. 2561–2580) แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติและแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 พร้อมทั้งนโยบายระดับสากลตามกรอบเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals : SDGs) ของสหประชาชาติในการพัฒนาและแก้ปัญหาในประเด็นการพัฒนาต่าง ๆ ซึ่งจะเป็นกรอบในการขับเคลื่อนการพัฒนา

ประเทศในมิติต่าง ๆ โดยเฉพาะการพัฒนาที่อยู่อาศัยอันเป็นภารกิจสำคัญตามแผนแม่บทการพัฒนาที่อยู่อาศัยระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560 – 2579)

นางสาวกนกวรรณ จันทร์พรหม (2561) ได้ศึกษา การจัดการพื้นที่สาธารณะในเขตเมือง: กรณีศึกษาสุสาน แต่จิว กรุงเทพมหานคร โดยการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลทั้งด้านกายภาพ สังคมและนโยบายการจัดการ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่นำมาวิเคราะห์ถึงการให้บริการและความพึงพอใจของผู้ใช้บริการ เพื่อสะท้อนถึงสภาพปัญหา ความต้องการของกลุ่มผู้ใช้งานและนำมาสู่การเสนอแนะแนวทางในการจัดการพื้นที่ให้ สอดรับกับลักษณะการใช้งานในปัจจุบันและรองรับการให้บริการในอนาคต ซึ่งในการศึกษาจะเก็บข้อมูล 3 ส่วน ได้แก่ การสำรวจภาคสนาม การสัมภาษณ์และแบบสอบถาม เพื่อนำมาวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มผู้ใช้งานกับพื้นที่และนโยบายการบริหารจัดการ โดยแสดงผลออกมาในรูปของ ข้อมูลทางสถิติเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ซึ่งจะสะท้อนให้เห็นถึงการให้บริการและการบริหารจัดการของพื้นที่

ผลจากการศึกษาสามารถสรุปได้ว่าสุสานแต่จิวเป็นพื้นที่สาธารณะที่ดำเนินการบริหารจัดการโดยภาคเอกชน มีพื้นที่สำหรับรองรับการทากิจกรรมต่าง ๆ ประกอบกับมีสิ่งอำนวยความสะดวก ขั้นพื้นฐานที่เหมาะสมตามเกณฑ์มาตรฐานของสวนสาธารณะ ด้านกิจกรรมส่วนใหญ่ที่พบจะเป็น กิจกรรมนันทนาการ รองลงมาคือการพักผ่อนหย่อนใจ ซึ่งกลุ่มผู้ใช้งานมีความหลากหลายทั้งช่วงวัย อาชีพและเขตพักอาศัย มีนโยบายการบริหารจัดการพื้นที่ที่สามารถตอบสนองความต้องการของกลุ่ม ผู้ใช้งานได้ดี แต่ยังพบปัญหาและข้อจำกัดในหลายด้านที่ควรได้รับการจัดการ อาทิเช่น พื้นที่ส่วนบริการ ที่จอดรถ มีไม่เพียงพอจำนวนผู้ใช้งานควรจัดโซนที่จอดรถหรือขยายเวลาเปิด-ประตูทางเข้าฝั่งสมาคม แต่จิว เพื่อให้รถยนต์สามารถไปจอดบริเวณลานจอดรถของทางสมาคมได้ ส่วนบริเวณสนามกีฬาและพื้นที่พักผ่อนหย่อนใจมีการทับซ้อนกันควรได้รับการจัดระเบียบและแบ่งพื้นที่ของกิจกรรมให้ชัดเจน สนามเด็กเล่นที่ชำรุดควรได้รับการปรับปรุงซ่อมแซมเพื่อความปลอดภัยของเด็กและพื้นที่กรังบริเวณฮวงซุ้ย ซึ่งอาจเป็นที่มั่วสุมและเป็นที่อยู่ของสัตว์ร้ายควรมีการปรับปรุงให้เป็นพื้นที่โล่งและจัดภูมิทัศน์ให้สวยงามมากยิ่งขึ้น ปัญหาด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ร้านค้ามีการตั้งอยู่แบบกระจัดกระจายควรจัดให้อยู่ในโซนเดียวกัน ห้องน้ำมีเพียงพอแต่บางจุดควรได้รับการปรับปรุงคุณภาพให้สามารถใช้งานได้และไฟฟ้าส่องสว่าง ควรได้รับการเพิ่มและซ่อมบำรุงเพื่อความสะดวกและปลอดภัยต่อผู้ใช้งาน ซึ่งการดำเนินการแก้ไขปัญหาดังกล่าวข้างต้นจำเป็นต้องใช้เงินงบประมาณในการจัดการ โดยอาจจะใช้วิธีการจัดหาผลประโยชน์ที่ไม่ขัดต่อข้อตกลงในการใช้พื้นที่ประกอบกับการเปิดรับบริจาคจากกลุ่มผู้ใช้งานและบุคคลทั่วไปหรือขอรับการสนับสนุน จากหน่วยงานภาครัฐเนื่องจากพื้นที่ศึกษาเปรียบเสมือนพื้นที่บริการของเมืองที่เปิดโอกาสให้ประชาชนทั่วไปสามารถเข้าใช้ได้โดยไม่มีค่าธรรมเนียม แนวทางดังกล่าวอาจช่วยลดข้อจำกัดในด้านงบประมาณที่จะนำมาใช้ในการบริหารจัดการพื้นที่ในด้านต่าง ๆ

อำไพ แสนหมื่น (2556) ได้ศึกษา โครงการวิจัยเพื่อการพัฒนาและการแก้ไขความเหลื่อมล้ำทางสังคม กรณีชุมชนศาลเท็กซ์ โดยการวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิเคราะห์สภาพปัญหาและความต้องการของชุมชนตามกระบวนการ มีส่วนร่วมในการแก้ไขความเหลื่อมล้ำทางสังคมเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนและเสนอแนะแนวทางในการสนับสนุน และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนากรุงเทพมหานครเกี่ยวกับการแก้ไขความเหลื่อมล้ำทางสังคม 6 ประเด็น คือ การเข้าถึงระบบ การศึกษาและพัฒนาเยาวชนการพัฒนาด้านกายภาพของชุมชนการแก้ไข ความยากจนและสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชนการปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรมโดยอำนาจรัฐ การเข้าถึงทรัพยากรของรัฐและความเหลื่อมล้ำในการแสดงความคิดเห็น โดยเน้นการวิจัยเชิงคุณภาพเป็นงานวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมระหว่างประชาชนในชุมชนกับนักวิจัย นักวิชาการและผู้ประสานงานในพื้นที่ โดยมีขั้นตอนการดำเนินการทั้งสิ้น 3 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 การเตรียมความพร้อมก่อนการจัดกลุ่มสนทนา ส่วนที่ 2 การจัดกลุ่มสนทนาด้วยเทคนิคบันไดคุณภาพชีวิต (Ladder Technique) ส่วนที่ 3 การติดตามภายหลังจากการจัดกลุ่มสนทนา ซึ่งตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา คือ ประชาชนในชุมชนศาลเท็กซ์ จำนวน 45 คน ทุกเพศทุกวัยและสรุปผลการวิจัยได้ตั้งชุมชนศาลเท็กซ์ เขตยานนาวาเป็นชุมชนแออัดขนาดเล็กใจกลางเมือง สภาพบ้านเรือนทรุดโทรมทางเดินเท้าในชุมชนคับแคบขาดและมีแสงสว่างไม่เพียงพอไม่มีลานกีฬาสำหรับคนในชุมชน เด็กและเยาวชนขาดโอกาสทางการศึกษาขาดการเอาใจใส่บุตรหลานเรื่องการเรียนประชาชนส่วนใหญ่ในชุมชนยากจนมีหนี้นอกระบบ และไม่สามารถเข้าถึงแหล่งเงินกู้ของภาครัฐการทำงานของหน่วยงานรัฐล่าช้าการกระจายข้อมูลภายในชุมชนไม่ทั่วถึงและขาดโอกาสในการแสดงความคิดเห็น

จากผลการวิจัยข้างต้น แม้ว่าชุมชนจะมีปัญหาด้านต่าง ๆ หลายด้าน แต่ชุมชนก็มีแผนที่จะพัฒนาชุมชนด้านกายภาพด้านสิ่งแวดล้อมด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านอนามัย จิตใจ และส่งเสริมกิจกรรมของเด็กและเยาวชน ดังนั้นภาครัฐโดยเฉพาะในระดับเขตควรพิจารณาและให้การสนับสนุนส่งเสริมกิจกรรมโครงการต่าง ๆ ของชุมชนศาลเท็กซ์ เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน

อภิชาติ ใจอารีย์ (2559) ได้ศึกษา กระบวนการมีส่วนร่วมแบบพหุภาคีเพื่อการจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน กรณีศึกษาการจัดการป่าชุมชนบ้านพุเตย จังหวัดกาญจนบุรี โดยการวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อค้นหารูปแบบการมีส่วนร่วมแบบพหุภาคี เพื่อการจัดการป่าชุมชนอย่างยั่งยืนที่สอดคล้องกับปัจจัยสนับสนุนความสำเร็จกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม 3 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การวิเคราะห์ศักยภาพของชุมชนในการจัดการป่าชุมชนแบบมีส่วนร่วม 2) การประเมินสถานภาพระบบนิเวศป่าชุมชน และศึกษาลักษณะการพึ่งพิงด้านการใช้ประโยชน์ทรัพยากรจากป่าชุมชน และ 3) การศึกษาผลของการขับเคลื่อนการจัดการป่าชุมชนแบบมีส่วนร่วมพื้นที่ศึกษา คือ ชุมชนบ้านพุเตย จังหวัดกาญจนบุรี โดยมีผู้เข้าร่วมในการศึกษาประกอบด้วย ภาศิกภายในชุมชน ได้แก่ สมาชิกชุมชน จำนวน 180 คน และภาศิกภายนอกชุมชน ได้แก่ ตัวแทนจากภาคส่วนต่าง ๆ ของสังคม

จำนวน 45 คน ผู้วิจัยใช้วิธีการเก็บและวิเคราะห์ข้อมูลแบบผสมทั้งเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ อีกทั้งมีการสะท้อนประสบการณ์การเรียนรู้ผ่านเวทีชุมชน

ผลการศึกษา พบว่า ชุมชนบ้านพุเตยมีศักยภาพในการจัดการป่าชุมชนแบบมีส่วนร่วมใน 6 ด้าน คือ 1) ด้านความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรท้องถิ่น 2) ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น 3) ด้านวิถีชีวิต วัฒนธรรมและประเพณีชุมชน 4) ด้านการรวมกลุ่ม 5) ด้านความสัมพันธ์ทางเครือญาติ และ 6) ด้านศักยภาพของผู้นำ ป่าชุมชนบ้านพุเตยมีความหลากหลายของพรรณไม้สูง การกระจายของพรรณไม้อยู่ในสถานะที่ค่อนข้างมีเสถียรภาพ ชุมชนมีการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนทุกครัวเรือนอย่างหลากหลาย โดยใช้พืชสมุนไพรมากที่สุด นอกจากนี้ยังมีการใช้ประโยชน์ทางอ้อมที่เชื่อมโยงไปสู่วิถีชีวิตเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนอย่างชัดเจน การใช้กระบวนการมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนงานการจัดการป่าชุมชน ทำให้คนในชุมชนทุกระดับมีความรู้ ความเข้าใจและเห็นคุณค่าของการอนุรักษ์ป่าชุมชนมากขึ้น เนื่องจากการสร้างกระบวนการเรียนรู้ที่ทำให้ชาวบ้านค้นหาปัญหาจากการจัดการป่าชุมชนนำไปสู่การวางแผน และแก้ไขปัญหาอย่างเป็นระบบเป็นการจัดการป่าชุมชนที่เหมาะสมซึ่งผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นกับวิธีการใหม่จากการหนุนเสริมของภาคีการพัฒนา เกิดการสืบสานงานสู่เยาวชน นอกจากนี้กระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วมยังได้ช่วยสร้างนักวิจัยชุมชน

จากการถอดประสบการณ์ร่วมกับชุมชน ทำให้ได้ตัวอย่างรูปแบบการมีส่วนร่วมแบบพหุภาคีเพื่อการจัดการป่าชุมชนอย่างยั่งยืน ซึ่งประกอบด้วย 3 ขั้นตอนหลัก คือ 1) การพัฒนาศักยภาพคนและชุมชน 2) การเสริมสร้างความเข้มแข็งของศักยภาพชุมชน และ 3) การพัฒนาสู่ความยั่งยืน โดยชุมชนเป็นผู้มีบทบาทหลักในการขับเคลื่อนงานด้วยศักยภาพและความพร้อมของชุมชน สำหรับผู้มีส่วนร่วมภายนอกชุมชน มีบทบาทหลักในการสนับสนุนเชิงวิชาการ งบประมาณและนโยบาย ภายใต้อำนาจการทำงาน คือ การเคารพคนและชุมชนและชุมชนเป็นเจ้าของป่า ปัจจัยสำคัญที่เอื้อต่อความสำเร็จและความยั่งยืน ได้แก่ ศักยภาพและบทบาทผู้นำ ความเข้มแข็งของชุมชน คุณลักษณะสมาชิกชุมชน การสนับสนุนและการยอมรับจากหน่วยงานภายนอก รูปแบบที่ค้นพบจากกรณีศึกษาบ้านพุเตยสามารถนำไปใช้ในชุมชนภูมิภาคตะวันตกที่มีบริบทใกล้เคียงกันและเป็นชุมชนที่อยู่ในแหล่งการพัฒนาซึ่งจะได้รับผลกระทบจากภายนอกได้เร็ว ทั้งนี้การปรับใช้ควรคำนึงถึงปัจจัยเอื้อดังกล่าว

บทที่ 3

ระเบียบวิธีการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เพื่อศึกษาและวิเคราะห์ลักษณะทางกายภาพ เศรษฐกิจ สังคมของพื้นที่ และแนวทางการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาพื้นที่สาธารณะสำหรับชุมชนผู้มีรายได้น้อย โดยระเบียบวิธีการวิจัยในส่วนนี้จะได้กล่าวถึงรูปแบบของการวิจัย ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ตัวแปร เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา การเก็บรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

- 3.1 รูปแบบของการวิจัย
- 3.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
- 3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล
- 3.4 เครื่องมือในการดำเนินการวิจัย
- 3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

3.1 รูปแบบของการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารของโครงการร่วมกับการลงพื้นที่เก็บข้อมูลจริง และใช้วิธีการสัมภาษณ์โดยใช้แบบสัมภาษณ์ (Interview Form) ซึ่งประกอบไปด้วย 2 ส่วน คือ ข้อมูลของชุมชนผู้มีรายได้น้อย ได้แก่ ลักษณะทางกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม ข้อมูลการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการพัฒนาพื้นที่สาธารณะในด้านต่าง ๆ ได้แก่ ด้านการเสนอความคิดเห็นการวางแผนและการตัดสินใจ ด้านการดำเนินการและการปฏิบัติการ ด้านการรับและแบ่งปันผลประโยชน์ ด้านการติดตามและประเมินผล โดยข้อมูลดังกล่าวจะถูกเก็บนำมาวิเคราะห์เพื่อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาพื้นที่สาธารณะที่มีความเหมาะสมกับชุมชนผู้มีรายได้น้อย

3.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยกำหนดเป้าหมายและคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลที่มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยใช้วิธีการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Random) คือ กลุ่มประชาชนชุมชนคลองเตยล๊อค 1-2-3 ชุมชน ซึ่งเป็นผู้อยู่อาศัยในชุมชนและมีปฏิสัมพันธ์กับทุกโครงการสาธารณะที่เกิดขึ้น ทั้งด้านทางการให้ความร่วมมือในการมีส่วนร่วม และมีลักษณะที่สามารถเป็นตัวกลางในการเชื่อมโยงความคิดระหว่างกลุ่มคนในชุมชนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งกับกลุ่มคนในกลุ่มอื่น ๆ โดยแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม คือ ผู้นำชุมชนหรือประธานชุมชน คณะกรรมการชุมชน ผู้อยู่อาศัยในชุมชน รวมทั้งสิ้นจำนวน 20 คน

ผู้วิจัยได้คัดเลือกตัวแทนของชุมชนจำนวน 20 คน เนื่องจากเป็นผู้แทนและเป็นประชาชนในชุมชนที่รับรู้เข้าใจถึงปัญหา โดยแบ่งเป็นผู้นำชุมชน 1 คน คณะกรรมการชุมชน 14 คน ชาวบ้านผู้อยู่อาศัยในพื้นที่บริเวณโครงการ 5 คน ทั้งนี้ผู้ให้ข้อมูลและตอบแบบสัมภาษณ์ จะเป็นการตอบคำถามในแง่มุมมองของชุมชนและเป็นตัวแทนประชาชนในชุมชนคนอื่น ๆ โดยไม่ได้มีส่วนเกี่ยวข้องหรือผลประโยชน์ร่วมกับหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งในการดำเนินงานของโครงการทั้ง 5 โครงการที่เกิดขึ้น

3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยแบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอนหลัก ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ทำการศึกษาข้อมูลทุติยภูมิ ทั้งทฤษฎี และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องทางดำเนินการศึกษาอย่างเป็นขั้นตอน ได้แก่ การรวบรวมกลั่นกรอง วิเคราะห์ข้อมูลทั้งปฐมภูมิและทุติยภูมิที่เกี่ยวข้องกับโครงการพื้นที่ศึกษาและลักษณะของชุมชน ตั้งแต่ความเป็นมาของโครงการในอดีตจนถึงปัจจุบันจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง และจัดเตรียมเครื่องมือในการลงสำรวจภาคสนาม

ขั้นตอนที่ 2 ออกแบบวิธีการเก็บข้อมูลและกำหนดกลุ่มตัวอย่าง

ขั้นตอนที่ 3 สำรวจภาคสนามในแหล่งพื้นที่ที่เลือกทำการศึกษาแบ่งเป็น 2 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 สำรวจลักษณะกายภาพและสภาพแวดล้อมโดยรอบเบื้องต้น ตลอดจนศึกษาสภาพแวดล้อม สังคม เพื่อจัดทำฐานข้อมูลเบื้องต้นเพื่อนำไปใช้ในช่วงต่อไป

ระยะที่ 2 สำรวจอย่างละเอียด โดยการถ่ายรูป การจดบันทึก การสัมภาษณ์ที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย แสดงผลการศึกษาตามขั้นตอนต่าง ๆ โดยการเก็บข้อมูลนั้นจะศึกษาโดยถึงสถานการณ์และสภาพพื้นที่สาธารณะของชุมชนในปัจจุบัน รวมถึงกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย นโยบายและการบริหารจัดการในพื้นที่สาธารณะ ซึ่งผู้วิจัยจะเน้นการได้ข้อมูลจากการมีส่วนร่วมของชุมชนโดยจะใช้วิธีการและเครื่องมือดังต่อไปนี้

1) แบบสำรวจข้อมูลด้านกายภาพและสภาพแวดล้อมโดยรอบเบื้องต้น ศึกษาสภาพแวดล้อมพื้นที่สาธารณะขนาดเล็กชุมชนผู้มีรายได้น้อยและลักษณะทางกายภาพ สังคม เศรษฐกิจ เพื่อจัดทำฐานข้อมูลเบื้องต้นเพื่อนำไปใช้ในช่วงต่อไป

2) แบบสัมภาษณ์ โดยการจดบันทึกแบบสัมภาษณ์ ประกอบด้วยข้อมูล 4 ด้าน คือ ด้านการเสนอความคิดการวางแผนและตัดสินใจ ด้านการดำเนินการและการปฏิบัติการ ด้านการรับและแบ่งปันผลประโยชน์ ด้านการติดตามและประเมินผล

ขั้นตอนที่ 4 วิเคราะห์และสรุปผล เสนอแนวทางการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อโครงการพัฒนาพื้นที่สาธารณะในชุมชนผู้มีรายได้น้อย

3.4 เครื่องมือในการดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยใช้แบบสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือในการดำเนินการวิจัย โดยจะถูกแบ่งออกเป็น 2 ส่วนหลัก คือ ส่วนที่ 1 ลักษณะข้อมูลทั่วไปของโครงการพื้นที่สาธารณะ ส่วนที่ 2 ระดับความคิดเห็นของการมีส่วนร่วมของประชาชนในแต่ละโครงการ โดยมีรายละเอียดคำอธิบายดังนี้

3.4.1 ลักษณะข้อมูลทั่วไปของโครงการพื้นที่สาธารณะ ใช้การลงพื้นที่ภาคสนามเก็บข้อมูลประกอบกับศึกษาภาคเอกสาร (Document Review) โดยใช้แบบฟอร์มการเก็บข้อมูลรายละเอียดซึ่งจะต้องดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลทางกายภาพพร้อมบันทึกภาพถ่าย นอกจากลักษณะทางกายภาพแล้วยังรวมถึงลักษณะทางสังคม เศรษฐกิจและสภาพแวดล้อมพื้นที่ศึกษา ซึ่งแบ่งเนื้อหาออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

3.4.1.1 ลักษณะทางกายภาพ

- 1) ลักษณะการครอบครองที่ดินของชุมชนผู้มีรายได้น้อย
- 2) กรรมสิทธิ์ที่ดินของชุมชนผู้มีรายได้น้อย
- 3) ที่ดินของรัฐ/รัฐวิสาหกิจ หรือรัฐดูแล
- 4) ความต้องการที่อยู่อาศัยของชุมชน
- 5) ประเภทชุมชนผู้มีรายได้น้อย
- 6) ความหนาแน่นของชุมชนผู้มีรายได้น้อย
- 7) สภาพบ้านในชุมชนผู้มีรายได้น้อย
- 8) การใช้น้ำชุมชนผู้มีรายได้น้อย
- 9) การใช้ไฟฟ้าในชุมชนผู้มีรายได้น้อย
- 10) ไฟฟ้าสาธารณะ ไฟทางในชุมชนผู้มีรายได้น้อย
- 11) ระบบการกำจัดขยะในชุมชนผู้มีรายได้น้อย
- 12) ระบบการระบายน้ำในชุมชนผู้มีรายได้น้อย
- 13) ทางเดินในชุมชนผู้มีรายได้น้อย

3.4.1.2 ลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคม

- 1) อาชีพหลักของชุมชนผู้มีรายได้น้อย
- 2) ฐานะและรายได้ต่อครัวเรือนรวมในชุมชนผู้มีรายได้น้อย
- 3) แหล่งเงินกู้ในชุมชนผู้มีรายได้น้อย
- 4) รายละเอียดและการรวมกลุ่มกันในชุมชนผู้มีรายได้น้อย
- 5) หน่วยงานผู้สนับสนุนชุมชนผู้มีรายได้น้อย
- 6) ปัญหาเร่งด่วนของชุมชนผู้มีรายได้น้อย
- 7) ปัญหาการถูกละทิ้งของชุมชนผู้มีรายได้น้อย

3.4.2 ระดับความคิดเห็นของการมีส่วนร่วมของประชาชนในแต่ละโครงการ จากการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนของ Cohen and Uphoff (1981) และ รำไพพรรณ แก้วสุริยะ โดยใช้สัมภาษณ์ที่มีโครงสร้างแน่นอน (Structured Interviews) คำถามกำหนดไว้แน่นอนเป็นระบบ มีขั้นตอนในการเตรียมคำถามไว้ล่วงหน้า ผู้ให้ข้อมูลทุกคนจะตอบคำถามชุดเดียวกัน ผู้สัมภาษณ์จะจดบันทึกคำตอบลงในแบบสัมภาษณ์นั้น ซึ่งความคิดเห็นจากแบบสัมภาษณ์สามารถเป็นแนวทางการวิเคราะห์การมีส่วนร่วมของโครงการพื้นที่สาธารณะที่เกิดขึ้นภายในชุมชนคลองเตยล๊อค 1-2-3 ซึ่งผู้วิจัยแบ่งกลุ่มผู้ให้ข้อมูลออกเป็น 3 กลุ่ม คือ ผู้นำชุมชน คณะกรรมการชุมชน ผู้อยู่อาศัยในชุมชนโดยคำถามสำหรับสัมภาษณ์ตัวแทนทั้ง 3 กลุ่ม จะแบ่งเป็น 4 ด้าน ดังนี้

3.4.2.1 ด้านการเสนอความคิด การวางแผนและการตัดสินใจ

- 1) วิเคราะห์สภาพปัญหาของชุมชน
- 2) เข้าประชุมเชิงปฏิบัติการ
- 3) แสดงความคิดเห็นและเสนอแนะในที่ประชุม
- 4) ลงมติการจัดทำโครงการ

3.4.2.2 ด้านการดำเนินการและการปฏิบัติการ

- 1) ส่วนร่วมในการดำเนินการ
- 2) ส่วนร่วมในการบริจาคเพื่อสมทบทุน
- 3) ส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน

3.4.2.3 ด้านการรับและแบ่งปันผลประโยชน์

- 1) ชุมชนได้รับประโยชน์ที่เกิดจากโครงการ
- 2) ประชาชนในชุมชนมีโอกาสใช้บริการ
- 3) ชุมชนได้รับรายได้จากโครงการ

3.4.2.4 ด้านการติดตามและประเมินผล

- 1) ส่วนร่วมในการดูแลโครงการ
- 2) ส่วนร่วมในการติดตามความก้าวหน้า
- 3) ส่วนร่วมในการตรวจสอบและประเมินผล
- 4) ส่วนร่วมในการปรับปรุงแก้ไข

การให้คะแนนข้อย่อยในด้านการมีส่วนร่วมจะแบ่งออกเป็น 5 ระดับ คิดเป็นคะแนน 0-4 ตามลำดับ ดังนี้

การมีส่วนร่วมระดับที่ 1 หมายถึง ไม่มีส่วนร่วม	คิดเป็น 0 คะแนน
การมีส่วนร่วมระดับที่ 2 หมายถึง มีส่วนร่วมน้อย	คิดเป็น 1 คะแนน
การมีส่วนร่วมระดับที่ 3 หมายถึง มีส่วนร่วมปานกลาง	คิดเป็น 2 คะแนน

การมีส่วนร่วมระดับที่ 4 หมายถึง มีส่วนร่วมมาก	คิดเป็น 3 คะแนน
การมีส่วนร่วมระดับที่ 5 หมายถึง มีส่วนร่วมมากที่สุด	คิดเป็น 4 คะแนน

ผู้วิจัยให้เกณฑ์การมีส่วนร่วมทั้งหมด 100 คะแนน โดยจะแบ่งน้ำหนักค่าคะแนนในแต่ละด้านเท่ากัน ดังนี้

ด้านการเสนอความคิด การวางแผนและการตัดสินใจ	25 คะแนน
ด้านการดำเนินการและการปฏิบัติการ	25 คะแนน
ด้านการรับและแบ่งปันผลประโยชน์	25 คะแนน
ด้านการติดตามและประเมินผล	25 คะแนน

เมื่อได้ข้อมูลคะแนนการมีส่วนร่วมในข้อย่อยของแต่ละด้าน นำคะแนนดิบที่ได้มาเทียบ บัญญัติไตรยางค์เพื่อแปลงคะแนนดิบของข้อย่อยให้เป็นคะแนนใหม่ที่ทำให้ผลรวมคะแนนเต็มของแต่ละด้านเท่ากับ 25 คะแนน โดยมีสูตรการคำนวณดังนี้

$$x = b \left(\frac{c}{d} \right)$$

- เมื่อ x = ค่าคะแนนใหม่ของข้อย่อยของแต่ละด้านการมีส่วนร่วม
 b = คะแนนเต็มใหม่ของแต่ละด้านการมีส่วนร่วม มีค่าเท่ากับ 25 คะแนน
 c = ค่าคะแนนดิบของข้อย่อยของแต่ละด้านการมีส่วนร่วม
 d = คะแนนเต็มดิบของด้านการมีส่วนร่วม มีค่าเท่ากับ 320 คะแนน สำหรับการมีส่วนร่วมด้านที่ 1 และมีค่าเท่ากับ 240 คะแนน สำหรับการมีส่วนร่วมด้านที่ 2, 3 และ 4

เมื่อได้ค่าคะแนนเฉลี่ยใหม่ของแต่ละด้าน ผู้วิจัยจะนำคะแนนใหม่มาทำตารางเปรียบเทียบในแต่ละด้าน โดยเนื้อหาดังกล่าวอธิบายในส่วนของทฤษฎีการวิเคราะห์ข้อถัดไป

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยแบ่งการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ตามตัวแปรต่าง ๆ คือ กลุ่มลักษณะทางกายภาพ กลุ่มเศรษฐกิจ สังคม และข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก ซึ่งแต่ละกลุ่มจะมีวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลที่ต่างกัน คือ

3.5.1 การวิเคราะห์ลักษณะของชุมชน (Analysis of Physical Form) วิเคราะห์จากข้อมูลลักษณะทางกายภาพของชุมชนประกอบไปด้วยด้านกายภาพ ด้านเศรษฐกิจและสังคม และข้อมูลของโครงการพื้นที่สาธารณะ โดยอยู่ในรูปแบบของการบรรยายด้วยข้อมูลองค์ประกอบต่าง ๆ ในชุมชน พร้อมทั้งความสัมพันธ์ของการเกิดชุมชนผู้มีรายได้ต่ำในลักษณะของชุมชนคลองเตยลึอก 1-2-3 กับการพัฒนาชุมชนด้วยรูปแบบของโครงการพื้นที่สาธารณะ

3.5.2 วิเคราะห์ข้อมูลระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อโครงการพัฒนาพื้นที่สาธารณะจากการสัมภาษณ์ประชาชนกลุ่มตัวอย่าง โดยวิเคราะห์จากภาพรวมตั้งแต่ประเด็นหัวข้อหลักของการมีส่วนร่วมทั้ง 4 ด้าน จนถึงประเด็นย่อยของแต่ละด้านและนำเสนอผลการวิจัยด้วยวิธีการเชิงบรรยาย

บทที่ 4

ผลการศึกษาและอภิปรายผล

การศึกษานี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยผู้วิจัยแบ่งเนื้อหาเป็น 2 ส่วน ส่วนที่หนึ่งเป็นข้อมูลของชุมชนผู้มีรายได้น้อย ได้แก่ ลักษณะทางกายภาพ ลักษณะทางเศรษฐกิจ ลักษณะทางสังคม โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการวิธีการลงพื้นที่จริงและวิเคราะห์เอกสารงานวิจัยที่มีอยู่ในปัจจุบัน (Documentary research) ส่วนที่สองเป็นการศึกษารายละเอียดการพัฒนา ลักษณะกายภาพของโครงการพื้นที่สาธารณะที่เกิดขึ้นภายในชุมชนล๊อค 1-2-3 ในช่วงปี พ.ศ.2554 - 2563 ซึ่งมีทั้งหมด 5 โครงการ คือ โครงการปรับปรุงสนามเด็กเล่น โครงการขานสว่าง โครงการสนามฟุตบอล โครงการลานนงนุช และโครงการเปลี่ยนแปลง ซึ่งในส่วนนี้ได้ศึกษาวิเคราะห์การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาพื้นที่สาธารณะ ในแต่ละด้าน ได้แก่ ด้านการเสนอความคิด การวางแผน และการตัดสินใจ ด้านการดำเนินการและการปฏิบัติการ ด้านการรับและแบ่งปันผลประโยชน์ ด้านการติดตามและประเมินผล โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์โดยใช้แบบสอบถาม (Interview Form) ผู้วิจัยคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างการสัมภาษณ์เชิงลึกในรูปแบบกลุ่มตัวแทนด้วยวิธีการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Random) โดยเก็บข้อมูลจากประชาชนในชุมชน คือ ประธานชุมชน คณะกรรมการชุมชน ผู้อยู่อาศัยในชุมชน โดยจะนำเสนอข้อมูลต่าง ๆ ดังนี้

4.1 ข้อมูลของชุมชนผู้มีรายได้น้อย

4.1.1 ลักษณะทางกายภาพ

- 4.1.1.1 ลักษณะการครอบครองที่ดินของชุมชนผู้มีรายได้น้อย
- 4.1.1.2 กรรมสิทธิ์ที่ดินของชุมชนผู้มีรายได้น้อย
- 4.1.1.3 ที่ดินของรัฐ/รัฐวิสาหกิจ หรือรัฐดูแล
- 4.1.1.4 ความต้องการที่อยู่อาศัยของชุมชน
- 4.1.1.5 ประเภทชุมชนผู้มีรายได้น้อย
- 4.1.1.6 ความหนาแน่นของชุมชนผู้มีรายได้น้อย
- 4.1.1.7 สภาพบ้านในชุมชนผู้มีรายได้น้อย
- 4.1.1.8 การใช้น้ำชุมชนผู้มีรายได้น้อย
- 4.1.1.9 การใช้ไฟฟ้าในชุมชนผู้มีรายได้น้อย
- 4.1.1.10 ไฟฟ้าสาธารณะ ไฟทางในชุมชนผู้มีรายได้น้อย
- 4.1.1.11 ระบบการกำจัดขยะในชุมชนผู้มีรายได้น้อย
- 4.1.1.12 ระบบการระบายน้ำในชุมชนผู้มีรายได้น้อย
- 4.1.1.13 ทางเดินในชุมชนผู้มีรายได้น้อย

4.1.2 ลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคม

- 4.1.2.1 อาชีพหลักของผู้มีรายได้น้อย
- 4.1.2.2 ฐานะและรายได้ต่อครัวเรือนรวมในชุมชนผู้มีรายได้น้อย
- 4.1.2.3 แหล่งเงินกู้ในชุมชนผู้มีรายได้น้อย
- 4.1.2.4 การรวมกลุ่มกันในชุมชนผู้มีรายได้น้อย
- 4.1.2.5 หน่วยงานผู้สนับสนุนชุมชนผู้มีรายได้น้อย
- 4.1.2.6 ปัญหาเร่งด่วนของชุมชนผู้มีรายได้น้อย
- 4.1.2.7 ปัญหาการถูกละทิ้งของชุมชนผู้มีรายได้น้อย

4.1.3 โครงการพัฒนาพื้นที่สาธารณะในชุมชนคลองเตยล๊อค 1-2-3

- 4.1.3.1 โครงการปรับปรุงสนามเด็กเล่น
- 4.1.3.2 โครงการขานสว่าง
- 4.1.3.3 โครงการสนามฟุตบอล
- 4.1.3.4 โครงการลานนงนุช
- 4.1.3.5 โครงการเปลี่ยนแปลง

4.2 ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการพื้นที่สาธารณะ

- 4.2.1 ด้านการเสนอความคิด การวางแผนและตัดสินใจ
- 4.2.2 ด้านการดำเนินการและการปฏิบัติการ
- 4.2.3 ด้านการรับและแบ่งปันผลประโยชน์
- 4.2.4 ด้านการติดตามและประเมินผล

4.1 ข้อมูลของชุมชนผู้มีรายได้น้อย

4.1.1 ลักษณะทางกายภาพ

ข้อมูลส่วนนี้ผู้วิจัยจะใช้วิธีการลงพื้นที่จริง สอบถามจากคนในพื้นที่และศึกษาเอกสารงานวิจัยที่มีอยู่ในปัจจุบัน (Documentary research)

4.1.1.1 ลักษณะการครอบครองที่ดินของชุมชนผู้มีรายได้น้อย

ชุมชนแออัดคลองเตยเกิดจากการบุกเบิกเข้ามาอยู่ของแรงงานก่อสร้างของการท่าเรือแห่งประเทศไทย ส่วนใหญ่แรงงานอพยพเป็นคนต่างจังหวัดเข้ามาสร้างแคมป์พักคนงาน เริ่มที่ชุมชนดั้งเดิมล๊อค 1-2-3 ซึ่งเกิดขึ้นเมื่อปี พ.ศ.2510 เป็นชุมชนแรกและต่อเนื่องเป็นชุมชนย่อยอื่น ๆ ตามมาภายหลัง ปัจจุบันข้อมูลที่สำรวจได้ล่าสุดพบว่า ชุมชนชนคลองเตยล๊อค 1-2-3 มีจำนวนบ้านทั้งหมด 1,665 หลัง มีทะเบียน 1,505 หลัง ไม่มีทะเบียน 160 หลัง จำนวนบ้านเช่าหรือห้องเช่า

ทั้งหมด 234 หลัง มีทะเบียน 213 หลัง ไม่มีทะเบียน 21 หลัง ซึ่งคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 13.32 ของชุมชนผู้มีรายได้น้อยคลองเตย

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ พี่ตุ้ม (นามสมมุติ) ไกด์ท้องถิ่น กล่าวว่า “ผู้อยู่อาศัยไม่ได้เสียค่าเช่าที่ดินให้กับการทำเรือและลักษณะบ้านเรือนมีความแออัดกว่าชุมชนอื่น ถ้าหากมีพื้นที่ว่างในชุมชนที่พอจะปลูกสร้างที่อยู่อาศัยได้ คนในชุมชนจะทำการการถมที่ดินจากเดิมที่เป็นบ่อน้ำหรือที่รกร้างและก่อสร้างเป็นที่อยู่อาศัยโดยไม่ต้องขออนุญาต” ทั้งนี้ผู้ที่เข้ามาอยู่อาศัยใหม่จะเป็นเครือญาติและคนรู้จักของผู้อยู่อาศัยในชุมชนคลองเตยล๊อค 1-2-3 ยกตัวอย่าง คุณยายณี (นามสมมุติ) ผู้วิจัยได้มีโอกาสสัมภาษณ์ ทราบว่า “เดิมคนยายเป็นคนจังหวัดอุดรธานี ย้ายเข้ามาอยู่ในชุมชนได้ระยะเวลา 5 ปี จากความช่วยเหลือของคนในชุมชนที่เป็นญาติห่าง ๆ กับคุณยาย ซึ่งคุณยายอยู่คนเดียวไม่มีใครดูแลและเป็นโรคอัมพฤกษ์ช่วยเหลือตัวเองได้น้อย จึงชวนย้ายมาอยู่ในระแวกเดียวกัน”

รูปที่ 4.1 ภาพแสดงที่อยู่อาศัยของคนในชุมชน
ที่มา: ผู้วิจัย (2564)

4.1.1.2 กรรมสิทธิ์ที่ดินของชุมชนผู้มีรายได้น้อย

กรรมสิทธิ์ที่ดินชุมชนคลองเตยล๊อค 1-2-3 เป็นของการทำเรือแห่งประเทศไทย (กทท.) ซึ่งเกิดจากการเวนคืนที่ดินจากพระยาสุนทรโกษา หลวงอาจณรงค์ และตระกูล ณ ระนอง ซึ่งมีที่ดินติดริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาตั้งแต่ช่องนนทรีจนถึงริมคลองพระโขนง ซึ่งที่ดินบริเวณดังกล่าวนี้เป็นที่นาของทั้งสามตระกูล นอกจากนี้ยังมีวัดอีกสามแห่งที่ถูกเวนคืน เพื่อเอาที่ดินไปสร้างเขื่อนเทียบเรือสินค้า ประกอบด้วยวัดเงิน วัดทองและวัดไ้เก้เตี้ย โดยมีการสร้างวัดธาตุทองเอกมัยขึ้นใหม่เพื่อรองรับพระสงฆ์จากวัดที่ถูกเวนคืนธรณีสงฆ์

โดยปัจจุบันที่ดินของชุมชนคลองเตยล๊อค 1-2-3 เป็นเอกสารสิทธิ น.ส.4 (ตราครุฑสีแดง) น.ส.4 เป็นโฉนดที่ดินที่พบเห็นได้ทั่วไป สามารถซื้อขายและโอนกรรมสิทธิ์ได้อย่างถูกต้องตาม

กฎหมาย โดยความเก่าใหม่ของโฉนดที่ดินสามารถดูได้จากอักษรท้ายของรหัสเอกสาร เช่น น.ส.4 จ. คือ รหัสเอกสารที่ใช้ในปัจจุบัน ส่วน น.ส.4 ก. เป็นโฉนดที่ดินรุ่นเก่าที่สุด

4.1.1.3 ที่ดินของรัฐ/รัฐวิสาหกิจ หรือรัฐดูแล

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ พี่ไผ่ (นามสมมุติ) คณะกรรมการชุมชนคลองเตยลือค 1-2-3 กล่าวว่า “ที่ดินปัจจุบันอยู่ในการดูแลของรัฐ ซึ่งจะมีเงินสนับสนุนให้ชุมชนเดือน 10,000 บาท และการเกิดขึ้นของโครงการต่าง ๆ จะต้องได้รับการอนุญาตจากผู้อำนวยการการทำเรือแห่งประเทศไทย โดยจะมีสำนักงานเขตเป็นคนกลางในการติดต่อประสานงานในการเข้าถึงพื้นที่”

4.1.1.4 ความต้องการที่อยู่อาศัยของชุมชน

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ พี่ไผ่ (นามสมมุติ) คณะกรรมการชุมชนคลองเตยลือค 1-2-3 กล่าวว่า “คนในชุมชนไม่มีใครอยากย้ายออก อยากให้หาข้อตกลงอย่างประนีประนอมเหมาะสมกับทั้งคนในชุมชนและการทำเรือ หากผลออกมาได้อยู่ที่เดิมอยากให้รัฐมีการช่วยเหลือด้านการปรับปรุงสภาพชุมชนให้ดีขึ้น เนื่องจากที่ผ่านมาชุมชนได้พยายามผลักดันเรื่องนี้มาตลอดระยะเวลาหลายปีแต่ยังไม่เห็นผลมากเท่าที่ควร หากผลออกมาเป็นข้อเสนอการเช่าที่ระยะยาว อยากให้หาราคาและระยะเวลาการเช่าที่เหมาะสมกับคนที่ชุมชนที่เป็นผู้มีรายได้น้อย ส่วนเรื่องการได้รับกรรมสิทธิ์ในที่ดินนั้น มองว่าเป็นไปได้ยากและไม่คาดหวังในเรื่องนี้”

4.1.1.5 ประเภทชุมชนผู้มีรายได้น้อย

ข้อมูลส่วนนี้ผู้วิจัยได้มาจาก รายงานผลการจัดเก็บข้อมูลพื้นฐานฉบับปรับปรุงชุมชนคลองเตย (แก้ไขล่าสุด พ.ศ.2557) กล่าวว่า “ชุมชนคลองเตยลือค 1-2-3 ถูกประกาศเป็นชุมชนที่จัดตั้งตามระเบียบกรุงเทพมหานครเมื่อปี 2537 ให้เป็นชุมชนประเภทแออัด”

4.1.1.6 ความหนาแน่นของชุมชนผู้มีรายได้น้อย

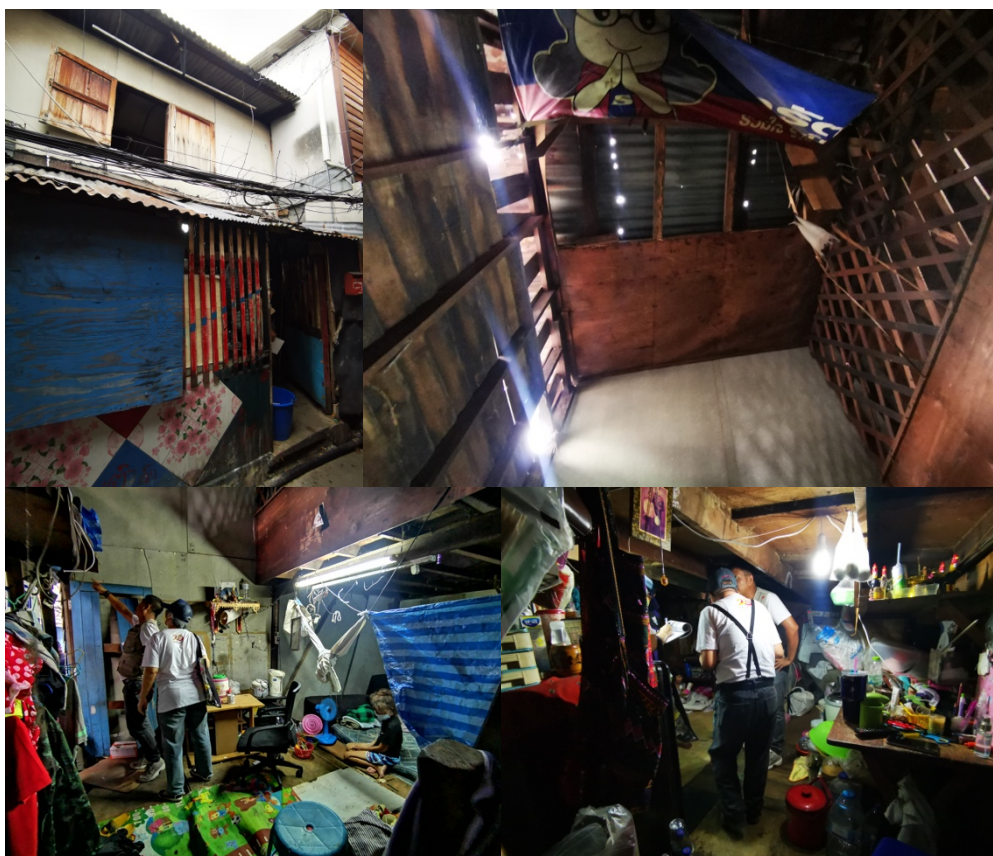
ข้อมูลส่วนนี้ผู้วิจัยได้มาจาก รายงานผลการจัดเก็บข้อมูลพื้นฐานฉบับปรับปรุงชุมชนคลองเตย : กรุงเทพมหานคร (แก้ไขล่าสุด พ.ศ.2557) กล่าวว่า ชุมชนคลองเตยลือค 1-2-3 มีจำนวนประชากรทั้งหมด 7,126 คน เป็นประชากรชาย 3,205 คน ประชากรหญิง 3,921 คน ซึ่งเมื่อเทียบอัตราส่วนจำนวนคนต่อครัวเรือนอยู่ที่ 4 คน ต่อ 1 ครัวเรือน บนพื้นที่อยู่อาศัย 37 ตารางเมตร

เมื่อเทียบกับเกณฑ์อัตราส่วนจาก รายงานข้อมูลชุมชนผู้มีรายได้น้อยของการเคหะแห่งชาติ กล่าวว่า ระดับความหนาแน่นมากอยู่ที่จำนวนผู้อยู่อาศัยตั้งแต่ 40 คนขึ้นไป ต่อพื้นที่ 400 ตารางเมตร ระดับความความหนาแน่นปานกลางอยู่ที่จำนวนผู้อยู่อาศัย 15-39 คนต่อพื้นที่ 400 ตารางเมตร ระดับความความหนาแน่นปานกลางอยู่ที่จำนวนผู้อยู่อาศัย 15-39 คนต่อพื้นที่ 400 ตารางเมตร ระดับความหนาแน่นน้อยอยู่ที่จำนวนผู้อยู่อาศัยน้อยกว่า 15 คนต่อพื้นที่ 400 ตารางเมตร ชุมชนคลองเตยลือค 1-2-3 จัดอยู่ในเกณฑ์ชุมชนที่อยู่อาศัยระดับความหนาแน่นมาก

4.1.1.7 สภาพบ้านในชุมชนผู้มีรายได้น้อย

การสำรวจพื้นที่ของผู้วิจัย เมื่อวันที่ 12 สิงหาคม พ.ศ.2563 พบว่า สภาพบ้านในชุมชนคลองเตยล๊อค 1-2-3 มีลักษณะภายนอกค่อนข้างทรุดโทรมถึงปานกลาง ผู้วิจัยได้รับอนุญาตจากเจ้าของบ้านให้เข้าไปสำรวจด้านในด้วยกัน 3 หลัง โดยรายละเอียดมีดังต่อไปนี้

หลังที่ 1 ภายนอกเป็นบ้านโครงสร้างไม้ 2 ชั้น ทั้งภายนอกและภายในเป็นผนังยิปซัมบอร์ดและไม้ ชั้นที่ 2 ของบ้านหลังนี้ไม่สามารถใช้อุบัติอาศัยได้เนื่องจากพื้นทรุดหนักมากส่งผลให้ฝ้าเพดานชั้นหนึ่งมีความสูงที่ต่ำกว่าปกติ และหลังคาบ้านมีรูรั่วหลายจุด

รูปที่ 4.2 ภาพแสดงที่อยู่อาศัยของคนในชุมชน (1)

ที่มา: ผู้วิจัย (2564)

หลังที่ 2 ภายนอกเป็นโครงสร้างไม้ 2 ชั้น ด้านในผนังบ้านเป็นแผ่นไม้ชั้น พื้นภายในบ้านชั้น 1 เป็นปูนผสมไม้ซึ่งค่อนข้างทรุดหลายแห่ง และชั้น 2 เป็นพื้นไม้มีหลายจุดที่ทรุดไม่สามารถเดินได้ และผนังบ้านชั้น 2 มีรอยรั่วหลายแห่งเวลาฝนตกจะมีน้ำรั่วซึมหลายที่

รูปที่ 4.3 ภาพแสดงที่อยู่อาศัยของคนในชุมชน (2)

ที่มา: ผู้วิจัย (2564)

หลังที่ 3 หลังนี้เดิมเป็นโครงสร้างไม้ 2 ชั้น แต่เนื่องจากอาคารมีความทรุดหนักทำให้ถูกปรับปรุงให้เหลือชั้นเดียว ด้วยอิฐมวลเบาและแผ่นไม้ที่เป็นลักษณะของวัสดุชั่วคราว ปัจจุบันพื้นบ้านเป็นไม้ค่อนข้างทรุด พื้นไม้ที่ผุพังถูกซ่อมแซมด้วยการประกบแผ่นไม้ หลังคามีรูรั่วหลายจุด ผู้อยู่อาศัยจึงใช้ผ้าใบมากันเป็นหลังคาอีกชั้นด้านในเพื่อป้องกันฝนและละอองฝน

รูปที่ 4.4 ภาพแสดงที่อยู่อาศัยของคนในชุมชน (3)

ที่มา: ผู้วิจัย (2564)

4.1.1.8 การใช้น้ำชุมชนผู้มีรายได้น้อย

การสำรวจพื้นที่ของผู้วิจัย เมื่อวันที่ 12 สิงหาคม พ.ศ.2563 พบว่า ภายในชุมชนมีการใช้น้ำแบบต่อจากการประปา โดยส่วนใหญ่มิเตอร์น้ำไม่ได้ทำการแยกแบบหลังต่อหลัง จะใช้เป็นมิเตอร์รวมซึ่งจากการสอบถามจากคนในพื้นที่ได้ความว่าตอนแรกมิเตอร์จะรวมเป็นซอย หรือถ้าหากซอยนั้นมีบ้านเรือนจำนวนมากก็จะแยกเป็นมิเตอร์หนึ่งต่อบ้านสืบหลัง แต่ปัจจุบันได้มีบ้านเรือนเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมากทำให้เกิดการต่อจากบ้านอื่นในชุมชนมาใช้กันจำนวนมากหลายหลัง

รูปที่ 4.5 ภาพแสดงการต่อท่อประปาภายในชุมชน
ที่มา: ผู้วิจัย (2564)

4.1.1.9 การใช้ไฟฟ้าในชุมชนผู้มีรายได้น้อย

การสำรวจพื้นที่ของผู้วิจัย เมื่อวันที่ 12 สิงหาคม พ.ศ.2563 พบว่า ภายในชุมชนมีการใช้ไฟฟ้าแบบต่อจากการไฟฟ้า โดยส่วนใหญ่มิเตอร์ไฟฟ้าไม่ได้ทำการแยกแบบหลังต่อหลัง จะใช้เป็นมิเตอร์รวมซึ่งจากการสอบถามจากคนในพื้นที่ได้ความว่าตอนแรกมิเตอร์จะรวมเป็นซอย หรือถ้าหากซอยนั้นมีบ้านเรือนจำนวนมากก็จะแยกเป็นมิเตอร์หนึ่งต่อบ้านสืบหลัง แต่ปัจจุบันได้มีบ้านเรือนเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมากทำให้เกิดการต่อจากบ้านอื่นในชุมชนมาใช้กันจำนวนมากหลายหลัง

รูปที่ 4.6 ภาพแสดงมิเตอร์ไฟฟ้าภายในชุมชน
ที่มา: ผู้วิจัย (2564)

4.1.1.10 ไฟฟ้าสาธารณะ ไฟทางในชุมชนผู้มีรายได้น้อย

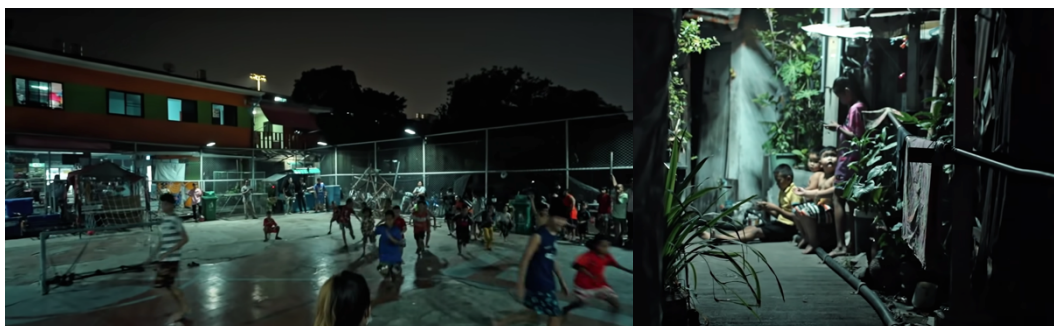
การสำรวจพื้นที่ของผู้วิจัย เมื่อวันที่ 12 สิงหาคม พ.ศ.2563 พบว่า ทางเดินสาธารณะภายในชุมชนไม่มีไฟฟ้าสาธารณะและไม่เคยมีตั้งแต่ในอดีต ช่วงเวลากลางคืนทางเดินจะมีมืดมาก ผู้อยู่อาศัยบางหลังคาเรือนต้องติดไฟฟ้าไว้หน้าบ้านเพื่อเพิ่มแสงสว่างและช่วยลดการเกิดอุบัติเหตุบริเวณทางเดิน แต่ทั้งนี้แสงสว่างก็ยังไม่เพียงพอ

ข้อมูลปัจจุบันจากการสัมภาษณ์ทางโทรศัพท์จาก พี่แต่ม (นามสมมุติ) คณะกรรมการชุมชนคลองเตยล๊อค 1-2-3 ทราบว่า เมื่อประมาณวันที่ 27 กุมภาพันธ์ 2564 ประธานชุมชนได้รับการติดต่อจากสำนักงานเขตคลองเตยว่าจะมีผู้เข้าไปบริจาคสิ่งของในนาม คุณพิมรดาภรณ์ เบญจวัฒน์นะพัชร โดยก่อนหน้านั้นได้คุณพิมและทีมงานได้เข้ามาสำรวจพื้นที่ทำให้ได้ทราบว่าชุมชนคลองเตยล๊อค 1-2-3 ไม่มีไฟฟ้าสาธารณะ จึงดำเนินการติดตั้งไฟฟ้าแผงโซลาร์เซลล์ประมาณ 200 จุดเสร็จสิ้นวันที่ 1 มีนาคม 2564 จึงทำให้ปัจจุบันชุมชนมีไฟฟ้าสาธารณะตามทางเดิน

รูปที่ 4.7 ภาพแสดงการติดตั้งไฟฟ้าสาธารณะ

ที่มา: ภาพจากคลิปวิดีโอความมืดมืดใจกลางเมืองหลวง (2564)

รูปที่ 4.8 ภาพแสดงหลังการติดตั้งไฟฟ้าสาธารณะ

ที่มา: ภาพจากคลิปวิดีโอความมืดมืดใจกลางเมืองหลวง (2564)

4.1.1.11 ระบบการกำจัดขยะในชุมชนผู้มีรายได้น้อย

การสำรวจพื้นที่ของผู้วิจัย เมื่อวันที่ 12 สิงหาคม พ.ศ.2563 พบว่า ชุมชนคลองเตย ลี้อค 1-2-3 มีจุดทิ้งขยะรวมอยู่ 1 ที่ตั้งภาพที่ 4.6 ซึ่งอยู่บริเวณทางเข้าชุมชนติดกับทางด่วนพิเศษ เฉลิมมหานคร ซึ่งเป็นจุดเก็บขยะของเทศบาลจะมาเก็บอาทิตย์ละ 2 วัน คือ วันอังคารกับวันเสาร์ ภายในชุมชนมีการสร้างที่ทิ้งขยะพลาสติกเพื่อนำไปขายดังภาพที่ 4.8 ซึ่งแต่ละซอยยังไม่มีจุดรวมที่ทิ้งขยะและระบบกำจัดขยะที่ชัดเจน เห็นได้จากการทิ้งขยะทั่วไปตามพื้นทางเดินสาธารณะและตามท่อระบายน้ำ บ่อน้ำจำนวนมาก

รูปที่ 4.9 ตำแหน่งจุดทิ้งขยะของชุมชนคลองเตยลี้อค 1-2-3
ที่มา: Google Earth ดัดแปลงโดยผู้วิจัย (2564)

รูปที่ 4.10 ภาพแสดงจุดทิ้งขยะของชุมชนคลองเตยลี้อค 1-2-3
ที่มา: ผู้วิจัย (2564)

รูปที่ 4.11 ภาพแสดงจุดทิ้งขยะที่ผู้อยู่อาศัยสร้างขึ้น
 ที่มา: ผู้วิจัย (2564)

รูปที่ 4.12 ภาพแสดงการทิ้งขยะภายในชุมชน
 ที่มา: ผู้วิจัย (2564)

4.1.1.12 ระบบการระบายน้ำในชุมชนผู้มีรายได้น้อย

การสำรวจพื้นที่ของผู้วิจัย เมื่อวันที่ 12 สิงหาคม พ.ศ.2563 พบว่า บ้านพักอาศัยหรือห้องเช่าในชุมชนคลองเตยล๊อค 1-2-3 มีระบบท่อระบายน้ำเสียจากตัวบ้านสู่ท่อระบายภายนอกชุมชนโดยเกิดจากช่างในชุมชนทำขึ้นกันเอง ส่วนการระบายน้ำพื้นที่ทางเดินสาธารณะจะเป็นดังรูปที่ 4.11 ซึ่งเป็นการเซาะร่องพื้นคอนกรีตตามแนวขวางของทางเดิน โดยทางเดินสาธารณะที่เป็นพื้นคอนกรีตภายในชุมชนจะมีลักษณะการระบายแบบนี้ทั้งหมด

รูปที่ 4.13 ภาพแสดงร่องระบายน้ำเสียของชุมชน

ที่มา: ผู้วิจัย (2564)

รูปที่ 4.14 ภาพแสดงการระบายน้ำของพื้นทางเดิน

ที่มา: ผู้วิจัย (2564)

4.1.1.13 ทางเดินในชุมชนผู้มีรายได้น้อย

การสำรวจพื้นที่ของผู้วิจัย พบว่า ปัจจุบันทางเดินชุมชนคลองเตยล๊อค 1-2-3 เป็นทางเดินคอนกรีตทั้งหมด และจากการสอบถามจาก นายเอ (นามสมมุติ) กล่าวว่าเดิมทีทางเดินในชุมชนเป็นทางเดินไม้ ซึ่งเก่าและผุพังจนทำให้เกิดอุบัติเหตุหลายครั้ง ทางการทำเรือแห่งประเทศไทย (กทท.) ได้เข้ามาช่วยเหลือในการทำงานเดินใหม่ทั้งหมดในชุมชน

รูปที่ 4.15 ภาพแสดงทางเดินในชุมชน

ที่มา: ผู้วิจัย (2564)

ภาพถ่ายของชุมชนคลองเตยล๊อค 1-2-3 มีลักษณะการครอบครองที่ดินที่เกิดจากการบุกเบิกเข้ามาอยู่ของแรงงานก่อสร้างของการทำเรือแห่งประเทศไทย กรมสิทธิที่ดินเป็นของการทำเรือแห่งประเทศไทย (กทท.) โดยชุมชนอยู่ในความดูแลของรัฐบาลมีเงินสนับสนุนให้เดือนละ 10,000 บาท ถูกจัดตั้งตามระเบียบกรุงเทพมหานครเมื่อปี 2537 ให้เป็นชุมชนประเภทแออัด ความหนาแน่นของชุมชนจัดอยู่ในเกณฑ์ที่อยู่อาศัยระดับความหนาแน่นมาก สภาพบ้านในชุมชนผู้มีลักษณะภายนอกและภายในค่อนข้างทรุดโทรมถึงปานกลาง วัสดุที่ใช้ส่วนใหญ่เป็นไม้หรือวัสดุชั่วคราว การใช้ไฟฟ้าเป็นมิเตอร์รวมบางหลังใช้การต่อจากที่อยู่อาศัยหลังอื่น ปัจจุบันในชุมชนได้รับบริการไฟฟ้าสาธารณะแบบแผงโซลาร์เซลล์ประมาณ 200 จุด ไม่มีระบบกำจัดขยะในชุมชนที่ชัดเจน มีเพียงจุดรวมทิ้งขยะ 1 จุด ในชุมชนคือบริเวณทางด่วนพิเศษเฉลิมมหานคร มีระบบท่อระบายน้ำเสียจากตัวบ้านสู่ท่อระบายภายนอกชุมชนโดยเกิดจากช่างในชุมชนทำขึ้นกันเอง ส่วนการระบายน้ำพื้นที่ทางเดินสาธารณะจะเป็นการชะร่องพื้นคอนกรีตตามแนวขวางของทางเดิน ซึ่งทางเดินภายในชุมชนจะเป็นลักษณะแบบนี้ทั้งหมด

4.1.2 ลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคม

4.1.2.1 อาชีพหลักของผู้มีรายได้น้อย

ข้อมูลส่วนนี้ผู้วิจัยได้มาจาก รายงานผลการจัดเก็บข้อมูลพื้นฐานฉบับปรับปรุง ชุมชนคลองเตย : กรุงเทพมหานคร (แก้ไขล่าสุด พ.ศ.2557) กล่าวว่า ร้อยละ 75 ของจำนวนประชากรทั้งหมด ประกอบอาชีพรับจ้าง ค้าขายและเป็นลูกจ้าง ร้อยละ 15 เป็นพนักงานบริษัทเอกชน รัฐวิสาหกิจ พนักงานราชการ ร้อยละ 5 ประกอบอาชีพอื่น ๆ ทั้งนี้ผู้ได้สัมภาษณ์เพิ่มเติมกับ คณะกรรมการในชุมชนพบว่าคนในชุมชนนอกจากการประกอบอาชีพข้างต้นที่กล่าวมา ส่วนใหญ่บางคนหรือบางครอบครัวยังมีอาชีพเสริมอย่างน้อย 1 อาชีพ เช่น อาชีพการเก็บของเก่าขาย อาชีพเป็นไกด์ท้องถิ่นในชุมชน เป็นต้น

4.1.2.2 ฐานะและรายได้ต่อครัวเรือนรวมในชุมชนผู้มีรายได้น้อย

ข้อมูลส่วนนี้ผู้วิจัยได้มาจาก รายงานผลการจัดเก็บข้อมูลพื้นฐานฉบับปรับปรุง ชุมชนคลองเตย : กรุงเทพมหานคร (แก้ไขล่าสุด พ.ศ.2557) กล่าวว่า ฐานะของคนในชุมชนส่วนใหญ่อยู่ในฐานะยากจน โดยรายได้เฉลี่ยของครัวเรือนต่อเดือนมากกว่า 23,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 22.19 รายได้เฉลี่ย 18,001-23,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 38.46 รายได้เฉลี่ย 12,001-18,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 21.79 และรายได้เฉลี่ย 8,001-12,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 17.56 รายได้น้อยกว่า 8,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 38.46 ตามลำดับ

4.1.2.3 แหล่งเงินกู้ในชุมชนผู้มีรายได้น้อย

ข้อมูลปัจจุบันจากการสัมภาษณ์ทางโทรศัพท์จาก พี่แต่ม (นามสมมุติ) คณะกรรมการชุมชนคลองเตยล๊อค 1-2-3 ได้ข้อมูลว่า ชุมชนได้รับการส่งเสริมสนับสนุนและจัดตั้งสหกรณ์ชุมชน กองทุนพัฒนาชุมชน กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ทั้งด้านเรื่องการหางบประมาณมาปรับปรุงชุมชน การประสานงานกับหน่วยงานอื่นเพื่อหางบประมาณมาสร้างที่อยู่อาศัยชั่วคราว รวมทั้งจัดหาอาชีพหากอยู่ในสถานะตกงาน และมีศูนย์ส่งเสริมการบริหารเงินออมสำหรับครอบครัวผู้มีรายได้น้อย

ลักษณะทางเศรษฐกิจของชุมชนล๊อค 1-2-3 อาชีพหลักส่วนใหญ่ของประกอบอาชีพรับจ้างและมีอาชีพรองเกือบทุกครอบครัว ส่วนใหญ่จะเก็บขยะพลาสติกและของเก่าขาย ฐานะของคนในชุมชนส่วนใหญ่อยู่ในฐานะยากจน ปัญหาเรื่องฐานะของคนในชุมชนได้รับการแก้ไขโดยมีแหล่งสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ จัดตั้งแหล่งเงินกู้สำหรับคนมีรายได้น้อยแบบถูกกฎหมาย

4.1.2.4 รายละเอียดและการรวมกลุ่มกันในชุมชนผู้มีรายได้น้อย

ข้อมูลปัจจุบันจากการสัมภาษณ์ทางโทรศัพท์จาก พี่แต่ม (นามสมมุติ) คณะกรรมการชุมชนคลองเตยล๊อค 1-2-3 ได้ข้อมูลว่า ชุมชนคลองเตยล๊อค 1-2-3 มีการร่วมกลุ่มของกรรมการชุมชนโดยมีเครือข่ายคือชุมชนภายในคลองเตยทั้งหมด 26 ชุมชน ส่วนภายในชุมชนจะมีการรวมกลุ่มมากกว่า 1 กลุ่มขึ้นไป คือ 1) กรรมการชุมชน ฅาปนกิจ กองทุนหมู่บ้าน อาสาสมัคร 2)

แม่บ้าน สตรี ผู้สูงอายุ 3) กิจกรรมตามเทศกาล และพี่แต้ม (นามสมมุติ) ได้กล่าวถึงโครงการ Local Alike ท่องเที่ยวเพื่อชุมชน ซึ่งเป็นการพัฒนาชุมชนคลองเตยด้วยการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน หลักการสำคัญของโครงการจัดทำขึ้นเพื่อเป็นอีกแนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน โดยใช้การรวมกลุ่มของแกนนำชุมชน แม่บ้าน เยาวชนคนรุ่นใหม่ มูลนิธิดวงประทีป สร้างกลไกและโมเดลการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่เหมาะสมกับบริบทของชุมชน รายได้จะนำไปพัฒนาชุมชนและส่วนหนึ่งนำไปค่าใช้จ่ายของโครงการ

รูปที่ 4.16 ภาพแสดงการท่องเที่ยวของชุมชนคลองเตย

ที่มา: www.localalike.com (2564)

4.1.2.5 หน่วยงานผู้สนับสนุนชุมชนผู้มีรายได้น้อย

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ พี่ไฟ (นามสมมุติ) คณะกรรมการชุมชนคลองเตยล๊อค 1-2-3 กล่าวว่า ชุมชนได้รับเงินสนับสนุนจากภาครัฐบาลทุกเดือนเป็นจำนวนเงิน 10,000 บาท และมักจะได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานต่าง ๆ ของทั้งภาคเอกชนและภาครัฐ ในด้านการยกระดับคุณภาพชีวิตในเรื่องต่าง ๆ เช่น ความมั่นคงทางอาหาร ด้านสุขภาพ ด้านสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

4.1.2.6 ปัญหาเร่งด่วนของชุมชนผู้มีรายได้น้อย

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ พี่ไฟ (นามสมมุติ) คณะกรรมการชุมชนคลองเตยล๊อค 1-2-3 กล่าวว่า สถานการณ์ปัจจุบันในชุมชนตอนนี้ได้รับผลกระทบจากสถานโควิด 19 หลายเรื่องทั้งเรื่องปากท้อง รายได้ สุขอนามัย สภาพแวดล้อมในชุมชนที่บ้านเรือนอยู่กันอย่างแออัด ไม่มีพื้นที่สำหรับสถานพยาบาลเบื้องต้นให้กับผู้ติดเชื้อและเกิดการแพร่ระบาดของโรคขึ้น ทำให้ประชาชนในชุมชนตกอยู่ในพื้นที่เสี่ยง ซึ่งเป็นสถานการณ์ที่น่าเป็นห่วง ทางกรุงเทพมหานครได้แก้ไขปัญหาระงัดด่วนด้วยการตรวจหาผู้ติดเชื้อในชุมชนอย่างต่อเนื่องและทราบว่าจะมีการเข้ามาตรวจซ้ำอีก เพื่อยุติและควบคุมการระบาด จึงเร่งฉีดวัคซีนให้คนกลุ่มเสี่ยงอย่างรวดเร็วที่สุด

4.1.2.7 ปัญหาการถูกละทิ้งของชุมชนผู้มีรายได้น้อย

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ พี่ไผ่ (นามสมมุติ) คณะกรรมการชุมชนคลองเตยล๊อค 1-2-3 กล่าวว่า ชุมชนคลองเตยมีข่าวเรื่องการไล่ออกจากที่อยู่อาศัยหลายครั้ง สถานการณ์ปัจจุบันได้เกิดแนวคิดโครงการการพัฒนาพื้นที่เพื่อการอยู่อาศัยในชุมชนคลองเตย (Smart Community) ซึ่งตอนนี้อยู่ในขั้นตอนดำเนินการออกแบบ และได้มีข่าวลือเกี่ยวกับการฟ้องร้องไล่ออกจากชุมชนแออัดคลองเตยเกิดขึ้นอีกครั้ง ทั้งนี้เมื่อต้นเดือนมีนาคม พ.ศ.2564 ที่ผ่านมา เรือโท กมลศักดิ์ พรหมประยูร ผู้อำนวยการท่าเรือแห่งประเทศไทย จัดการประชุมโดยมีผู้นำชุมชนทั้ง 26 ชุมชนเป็นผู้เข้าร่วม เพื่อทำความเข้าใจวัตถุประสงค์ของการท่าเรือว่าต้องการหาทางออกร่วมกันกับชุมชน ไม่ได้มีการฟ้องร้องชุมชนเพื่อไล่ที่ตามที่ประชาชนในชุมชนเข้าใจ ทางท่าเรือกำลังพิจารณารูปแบบที่อยู่อาศัยที่เหมาะสมและมีประโยชน์ใช้สอยต่อชุมชน ซึ่งอยู่ระหว่างขั้นตอนการออกแบบในรายละเอียดของอาคารที่พักอาศัย พื้นที่ค้าขาย พื้นที่จอดรถ ถ้าหากดำเนินการขั้นตอนการออกแบบเสร็จแล้วและสถานการณ์โควิด 19 สงบลง ทางกรมท่าเรือจะจัดการประชุมเพื่อปรึกษารื้อกับผู้นำชุมชนอีกครั้ง

ลักษณะทางสังคมของชุมชนล๊อค 1-2-3 มีการรวมกลุ่มมากกว่าหนึ่งกลุ่มขึ้นไปเพื่อสร้างสรรค์กิจกรรมบางอย่างร่วมกัน เป็นแนวทางหนึ่งในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชน ด้วยงบประมาณทางภาครัฐที่ไม่เพียงพอจึงเกิดการรวมกลุ่มหาได้รายเข้าชุมชน และนำเสนอมุมมองอีกมุมหนึ่งของสังคมในชุมชนคลองเตยให้คนภายนอกได้รับรู้ รายได้จะถูกนำไปแก้ไขปัญหาเร่งด่วนของชุมชน ทั้งนี้ปัญหาการถูกละทิ้งที่ยังอยู่ในขั้นตอนการหาทางออกร่วมกันระหว่างชุมชนคลองเตยและการท่าเรือแห่งประเทศไทย

4.1.3 โครงการพัฒนาพื้นที่สาธารณะในชุมชนคลองเตยล๊อค 1-2-3

ส่วนนี้จะรวบรวมรายละเอียดของโครงการที่เกี่ยวกับพื้นที่สาธารณะในชุมชนคลองเตยล๊อค 1-2-3 ประกอบไปด้วยทั้งหมด 5 โครงการ คือ โครงการสนามเด็กเล่นหน้าศาลเจ้าพ่อพระประแดง โครงการสนามฟุตบอล โครงการชานส่วาง โครงการลานนงนุช โครงการทั้งหมดเกิดขึ้นในช่วงเวลา พ.ศ.2555 – พ.ศ.2562 โดยจะอธิบายถึงความจำเป็นมาแต่ละขั้นตอนของกระบวนการทำงานของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และแสดงตารางเปรียบเทียบการดำเนินการอย่างมีส่วนร่วมทั้งหมดดังนี้

ตารางที่ 4.1 แสดงรายละเอียดโครงการพื้นที่สาธารณะทั้ง 5 โครงการ

โครงการ	โครงการปรับปรุงสนามเด็กเล่น	โครงการลานสวาง	โครงการสนามฟุตบอล	โครงการลานงนุช	โครงการเปลี่ยนแปลง	
ตำแหน่งที่ตั้ง						
ปีที่ดำเนินการ	พ.ศ.2555	พ.ศ.2555	พ.ศ.2559	พ.ศ.2562	พ.ศ.2563	
ขนาดพื้นที่	120 ตารางเมตร	96 ตารางเมตร	350 ตารางเมตร	250 ตารางเมตร	72 ตารางเมตร	
งบประมาณทั้งหมด (บาท)	70,000	300,000	550,000	100,000	200,000	
กลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง	ผู้ริเริ่มโครงการ	บริษัททีโอเอ เพ้นท์	องค์กร Open Space	บริษัท AP Thailand	ชุมชนคลองเตยล๊อค 1-2-3	สภาวิศวกร
	หน่วยงานผู้รับผิดชอบโครงการ	สำนักงานเขตคลองเตย คณะกรรมการชุมชน	สำนักงานเขตคลองเตย คณะกรรมการชุมชน	สำนักงานเขตคลองเตย คณะกรรมการชุมชน	สำนักงานเขตคลองเตย คณะกรรมการชุมชน	สำนักงานเขตคลองเตย คณะกรรมการชุมชน
	หน่วยงานหลักในการดำเนินการ	ทีมงานบริษัททีโอเอ เพ้นท์ อาสาสมัครนักศึกษา	องค์กร Open Space กลุ่มนักออกแบบ TYIN Tegnestue Architects	นักออกแบบ Eyedropper Fill	นักออกแบบสวนงนุชพิทยา กองทัพภาคที่ 1	สภาวิศวกร
	ผู้สนับสนุนด้านงบประมาณ	บริษัททีโอเอ เพ้นท์	ศูนย์ความรู้ด้านการออกแบบ และ ความคิดสร้างสรรค์ (TCDC)	บริษัท CJ Worx บริษัท AP Thailand	บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารจำกัด (มหาชน) บริษัทแอ็บโซลูท คลีนเอ็นเนอร์จี จำกัด (มหาชน)	บริษัท ซี โน-ไทย เอ็นจิเนียริง แอนด์ คอนสตรัค จำกัด (มหาชน)
	หน่วยงานวิชาการ	-	สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน ศูนย์ความรู้ด้านการออกแบบ และ ความคิดสร้างสรรค์ (TCDC)	ศูนย์ความรู้ด้านการออกแบบ และ ความคิดสร้างสรรค์ (TCDC)	-	สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณ ทหารลาดกระบัง
ประชาสัมพันธ์	-	ศูนย์ความรู้ด้านการออกแบบ และ ความคิดสร้างสรรค์ (TCDC)	เทศกาลงานออกแบบกรุงเทพฯ (BKKDW) นิตยสาร TIME ศูนย์ความรู้ด้านการออกแบบ และ ความคิดสร้างสรรค์ (TCDC)	สื่อประชาสัมพันธ์ของการทหารบก	สื่อประชาสัมพันธ์ของสมาคมวิศวกร	

4.1.3.1 โครงการปรับปรุงสนามเด็กเล่น

จากการสัมภาษณ์และรวบรวมข้อมูลจากเอกสารของสำนักงานเขตคลองเตย โครงการนี้ที่เกิดขึ้นเมื่อวันที่ 15 พฤษภาคม พ.ศ.2555 โดยการเข้ามาของบริษัททีโอเอ เพ้นท์ ซึ่งมีจุดประสงค์ต้องการปรับปรุงพื้นที่สาธารณะภายในชุมชนคลองเตยล๊อค 1-2-3 ทางบริษัทได้เข้ามาสำรวจพื้นที่ก็เข้าร่วมกับทางชุมชน และเลือกพื้นที่สนามเด็กเล่นหน้าศาลเจ้าพ่อพระประแดง มีงบประมาณสนับสนุนทั้งหมด 70,000 บาท ซึ่งแต่ก่อนพื้นที่ดังกล่าวมีลักษณะเป็นสนามเด็กเล่นกลางแจ้ง ต่อมาทางชุมชนได้ของบประมาณในการทำโดมหลังคาโค้ง ล้อมรั้วเพื่อป้องกันสุนัขและป้องกันฝน ทั้งนี้เมื่อเวลาผ่านไปสนามเด็กที่ผ่านการใช้งานเป็นเวลาหลายปีจึงอยู่ในสภาพที่ทรุดโทรมจากเดิม ทางบริษัททีโอเอมีความประสงค์ในการบริจาคสีแก่ชุมชน เพื่อนำมาปรับปรุงสนามเด็กเล่นให้กลับมาใช้งานได้ใช้งานอีกครั้ง

รูปที่ 4.17 ภาพแสดงโครงการปรับปรุงสนามเด็กเล่น
ที่มา: www.thirdworldtoday.com (2563)

รูปที่ 4.18 ภาพแสดงโครงการปรับปรุงสนามเด็กเล่น (1)
ที่มา: www.thirdworldtoday.com (2563)

ตารางที่ 4.2 แสดงขั้นตอนการดำเนินงานของโครงการปรับปรุงการสนามเด็กเล่น

ขั้นตอน	กระบวนการ	ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย	ระยะเวลาในการดำเนินงาน
ขั้นตอนที่ 1 กำหนดขอบเขต และวัตถุประสงค์ ของโครงการ	1) เจ้าของโครงการเข้ามาพูดคุยกับผู้นำชุมชน และคณะกรรมการชุมชน 2) สำรวจและคัดเลือกพื้นที่ที่เหมาะสมกับ วัตถุประสงค์ของโครงการ	- บริษัททีโอเอ พื้นที่ - ชุมชนคลองเตย สื่อ 1-2-3	2 วัน
ขั้นตอนที่ 2 กลั่นกรองและ อนุมัติโครงการ	1) คณะกรรมการชุมชนยื่นเรื่องขออนุมัติ โครงการ 2) เจ้าหน้าที่ของสำนักงานเขตจะเข้ามาสำรวจ พื้นที่ดังกล่าว พิจารณาความสอดคล้องของ วัตถุประสงค์ หลักเกณฑ์การสนับสนุน 3) ผู้อำนวยการเขตอนุมัติโครงการผ่าน ความเห็นของจากคณะกรรมการ 4) บันทึกรายละเอียดข้อมูลของโครงการอนุมัติ ในระบบอย่างครบถ้วน	- คณะกรรมการ ชุมชน - สำนักงานเขต คลองเตย	15 วัน
ขั้นตอนที่ 3 ดำเนินงาน	ขั้นตอนนี้จะถูกดำเนินงานโดยทางเจ้าของ โครงการเป็นผู้กำหนด โดยดำเนินการตามแผนงาน และเป้าหมาย เจ้าหน้าที่ของสำนักงานเขต คลองเตยรายงานผลความก้าวหน้าทุกงวดงาน 1) สำรวจและร่างวัดพื้นที่ที่จะปรับปรุงอย่าง ละเอียด 2) ออกแบบและกำหนดรูปแบบของงานที่จะ เกิดขึ้นภายในโครงการให้อยู่รูปแบบของภาพ 2 มิติ หรือ 3 มิติ 3) แสดงผลงานให้กับชุมชนเพื่อร่วมพิจารณา 4) ดำเนินการปรับปรุงพื้นที่โดยทีมงานและ อาสาสมัคร	- บริษัททีโอเอ พื้นที่ - คณะกรรมการ ชุมชน - ชุมชนคลองเตย สื่อ 1-2-3 - อาสาสมัคร	15 วัน
ขั้นตอนที่ 4 ส่งมอบและปิด โครงการ	1) ประเมินผลการดำเนินและการบริหาร 2) รายงานสรุปผลทุกโครงการและปิด งบประมาณ	- บริษัททีโอเอ พื้นที่ - สำนักงานเขต คลองเตย	5 วัน (ส่งมอบ โครงการ 15 พฤษภาคม พ.ศ.2555)

ที่มา: สำนักงานเขตคลองเตย ปรับปรุงโดยผู้วิจัย

รูปที่ 4.19 ภาพแสดงโครงการปรับปรุงสนามเด็กเล่น (2)

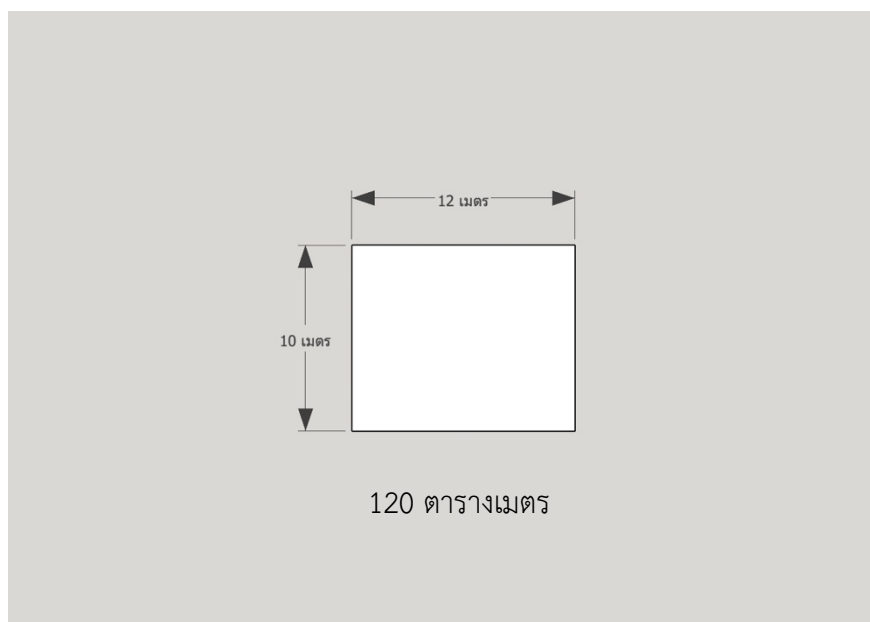
ที่มา: www.thirdworldtoday.com (2563)

จากการลงสำรวจพื้นที่โครงการปรับปรุงสนามเด็กเล่นหน้าศาลเจ้าพ่อพระประแดง เมื่อวันที่ 4 ธันวาคม พ.ศ.2563 พบว่า โครงกรดงกล่าวของเล่นทุกชิ้นมีสภาพค่อนข้างเก่า สีสอก บางชิ้นผุร่อนเริ่มเป็นสนิม จากการพูดคุยกับคณะกรรมการทราบว่าก่อนหน้านี้มีเครื่องเล่นหลายชิ้นที่ชำรุดจนไม่เหมาะสมกับการใช้งาน จึงต้องถอดออกเพื่อความปลอดภัยแก่เยาวชนที่เข้ามาเล่น ทั้งนี้ทางคณะกรรมการชุมชนเสริมว่าโครงการปรับปรุงสนามเด็กเล่นมีเจตนาที่ดีที่จะเข้ามาปรับปรุงพื้นที่ดังกล่าว แต่คิดว่ายังไม่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน ถ้าหากซ่อมแซมเครื่องเล่นให้มีความปลอดภัย หรือร่วมกันกับชุมชนออกแบบเครื่องเล่นให้มีความหลากหลาย เพื่อส่งเสริมการพัฒนาทางด้านร่างกายของเยาวชนในชุมชนอาจทำให้โครงการนี้มีความน่าสนใจมากขึ้น

รูปที่ 4.20 ภาพแสดงตำแหน่งของโครงการปรับสนามเด็กเล่น

ที่มา: แผนที่ Base Map จาก ESRI ดัดแปลงโดยผู้วิจัย (2563)

รูปที่ 4.21 ภาพแสดงขนาดพื้นที่ของโครงการปรับสนามเด็กเล่น
ที่มา: ผู้วิจัย

ตารางที่ 4.3 แสดงผลข้อมูลผู้มีส่วนเกี่ยวข้องของโครงการปรับปรุงสนามเด็กเล่น

กลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง	โครงการ	โครงการปรับปรุงสนามเด็กเล่น
กลุ่มผู้ริเริ่ม		บริษัททีโอเอ เพ้นท์
กลุ่มผู้ดำเนินงาน		สำนักงานเขตคลองเตย คณะกรรมการชุมชน
กลุ่มผู้ปฏิบัติงาน		ทีมงานบริษัททีโอเอ เพ้นท์ อาสาสมัครนักศึกษา
กลุ่มผู้สนับสนุนด้านงบประมาณ		บริษัททีโอเอ เพ้นท์
กลุ่มหน่วยงานวิชาการ		-
กลุ่มประชาสัมพันธ์		-

ที่มา: ผู้วิจัย

จากตารางที่ 4.2 แสดงผลข้อมูลผู้มีส่วนเกี่ยวข้องของโครงการปรับปรุงสนามเด็กเล่น โดยมีกลุ่มผู้ริเริ่มโครงการเป็นบริษัททีโอเอ เพ้นท์ กลุ่มผู้ดำเนินงาน คือ สำนักงานเขตคลองเตย และคณะกรรมการชุมชน กลุ่มผู้ปฏิบัติงาน คือ ทีมงานบริษัททีโอเอ เพ้นท์ และอาสาสมัครนักศึกษา กลุ่มผู้สนับสนุนด้านงบประมาณ คือ บริษัททีโอเอ เพ้นท์ โครงการนี้ไม่มีกลุ่มหน่วยงานวิชาการและกลุ่มประชาสัมพันธ์

4.1.3.2 โครงการสวนสว่าง

จากการสัมภาษณ์และรวบรวมข้อมูลจากเอกสารของสำนักงานเขตคลองเตย โครงการนี้ที่เกิดขึ้นเมื่อวันที่ 18 กันยายน พ.ศ.2555 โดยสถาปนิกชุมชนกลุ่ม Open Space เป็นผู้ริเริ่ม มีจุดประสงค์หลักคือการพัฒนาคุณภาพชีวิตภายในชุมชนผ่านการดึงประชาชนในชุมชนล๊อค 1-2-3 ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการสร้าง ดูแลรักษาและทำให้สิ่งดี ๆ ให้งอกเงยขึ้นจากสิ่งก่อสร้าง โครงการสวนสว่างเป็นการผสมผสานความร่วมมือจากหลายฝ่าย ดึงประชาชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการปรับปรุงที่อยู่อาศัยของตัวเอง แนวคิดของโครงการสวนสว่างเป็นสถานที่เด็กเล็กที่เป็นเหมือนแสงสว่างกลางชุมชนคลองเตยล๊อค 1-2-3 ร่วมมือกับกลุ่มนักออกแบบ TYIN Tegnestue Architects จากประเทศนอร์เวย์ ภายใต้การสนับสนุนของ ศูนย์ความรู้ด้านการออกแบบและความคิดสร้างสรรค์ (TCDC) สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน และแหล่งเงินทุนจากบริษัทเอกชนหลายแห่ง มีงบประมาณสนับสนุนทั้งหมด 300,000 บาท

กระบวนการทำงาน

จากการลงพื้นที่ของทีมงาน Open Space ได้ข้อสังเกตว่าคนในชุมชนล๊อค 1-2-3 ไม่ค่อยใส่ใจพื้นที่รอบนอก นอกเหนือจากบ้านของตนเอง ฉะนั้นทีมงานจึงมีไอเดียที่จะปรับปรุงพื้นที่สาธารณะในบริเวณนี้ โดยเริ่มต้นที่เด็กในชุมชนสำรวจว่าบริเวณโดยรอบพื้นที่อยู่อาศัยมีอะไรอยู่บ้าง และพื้นที่ที่เป็นศูนย์รวมของเด็ก ๆ ลักษณะเป็นอย่างไร ไม่ใช่เพียงเป็นสนามเด็กเล่น แต่เป็นที่ที่เด็ก ๆ ใช้จินตนาการเพื่อเล่นกับสิ่งที่มีอยู่ ในช่วงฤดูฝนเมื่อฝนตกน้ำขัง พื้นที่ที่รกร้างภายในชุมชนจะกลายเป็นแอ่งน้ำที่เหมือนสระน้ำสกปรกขัง สิ่งของที่ถูกลำมาทิ้งไว้รวมกันกลายเป็นของเล่นของเด็กในชุมชนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

ทีมงานจึงระดมความคิดกันร่วมกันออกแบบการประชุมเชิงปฏิบัติให้เหมาะสมกับเด็กในชุมชนทั้งเด็กผู้ชายและเด็กผู้หญิง โดยตั้งคำถามกับเด็กในชุมชนว่า เวลาเล่นนอกบ้านพวกเขาเล่นกันแบบไหน เวลาเล่นในบ้านพวกเขาเล่นกันแบบไหน ผลปรากฏว่าเด็กชายส่วนใหญ่พูดถึงพื้นที่ว่างเล็ก ๆ มุมหนึ่งซึ่งถูกใช้เป็นสนามฟุตบอลสมมุติของพวกเขา ที่ตรงนั้นเป็นที่ที่เด็ก ๆ ชอบมาคุยนั่งเล่น ทำกิจกรรมต่าง ๆ กัน ทางทีมงานจึงตกลงกันเลือกพื้นที่ว่างรกร้างนี้เป็นจุดเริ่มต้นของโครงการ

การมีส่วนร่วมในการออกแบบ

ในกิจกรรมการประชุมเชิงปฏิบัติการ เด็กทุกคนต่างโยนไอเดียกันอย่างอิสระถึงสิ่งที่พวกเขาต้องการในพื้นที่ เด็กผู้ชายอยากให้ประตูฟุตบอล มีต้นไม้หลายต้นในพื้นที่ มีแสงแดดส่องถึง เพราะพื้นที่ที่รกร้างแห่งนี้ค่อนข้างอับแสง เด็กผู้หญิงอยากให้ม้านั่งเล่นชายของ นังดูเพื่อนผู้ชายเล่นบอล อยากให้มีไฟฟ้าในช่วงค่ำและอีกหลายความคิดเห็น ซึ่งทุกความเห็นจากเด็กในชุมชนถูกเก็บนำมาพิจารณาโดยทีมงาน

โครงการนี้ ก่อนจะเริ่มต้นออกแบบทีมงานใช้เวลาสร้างความคุ้นเคยกับคนในชุมชน และเก็บข้อมูลในชุมชนนานถึง 10 เดือน เพราะจำเป็นต้องระบุชัดว่าชุมชนนี้ต้องการสถาปัตยกรรม

และกระบวนการก่อสร้างแบบไหน เพื่อให้สถาปนิกผู้ออกแบบเห็นภาพความคิดของเด็ก ๆ ชัดขึ้น จึงให้เด็ก ๆ ร่วมกันสร้างแบบจำลองด้วยกัน และเพื่อให้การพัฒนาพื้นที่สาธารณะแห่งนี้เป็นศูนย์กลางของชุมชนอย่างแท้จริงจึงดึงผู้ใหญ่ในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม โดยการให้เด็ก ๆ เป็นสื่อกลาง นำแบบจำลองไปทำไปให้ผู้ปกครองดูที่บ้าน จนได้รับความสนใจจากกลุ่มผู้ใหญ่ในชุมชน

กลุ่มผู้ใหญ่ชุมชนได้ออกความเห็นกับแบบจำลองของลูก ๆ ว่า เมื่อเห็นแบบจำลองที่มีช่องเป็นรูปก็เสนอแนะว่าไม่เหมาะจะเหมาะกับชุมชน เพราะในที่สุดก็จะกลายเป็นถังขยะหรือในบางบริเวณก็ไม่ควรเป็นพื้นที่ปิดเกินไป เพื่อเด็ก ๆ เข้าไปแล้วผู้ใหญ่มองไม่เห็น จะทำให้ดูแลไม่ทั่วถึง ซึ่งข้อคิดเห็นเหล่านี้เป็นประโยชน์ต่อโครงการมาก จากแนวคิดความต้องการหลายต่อหลายคนของคนในชุมชน ทีมนักออกแบบเริ่มมองหาว่าสิ่งไหนคือสิ่งที่จะเหมาะสมกับการใช้งานในพื้นที่จริงมากที่สุด โดยตอนแรกพวกเขาทดลองสร้างแบบจำลองขนาดจริงคร่าว ๆ และขอให้เด็กในชุมชนเข้าไปทดลองเล่นเพื่อจะสังเกตว่าเด็ก ๆ มีพฤติกรรมกับโครงสร้างนี้อย่างไร ที่นั่งควรจะสูงแค่ไหน เด็กเล็กนั่งอย่างไรจึงจะสบาย โดยข้อมูลทั้งหมดจะถูกทีมงานออกแบบรวบรวมเก็บไว้เพื่อใช้เป็นฐานพิจารณาแบบจำลองในครั้งต่อไป

จากตอนแรกที่ทีมงานออกแบบโครงสร้างไว้เป็นอาคารชั้นเดียว จึงมีการเพิ่มอาคารเพิ่มอีกชั้นตามพฤติกรรมของผู้ใช้งานในชุมชน ในขั้นตอนนี้กลุ่มผู้ใหญ่ในชุมชนเริ่มเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น ทีมงานออกแบบขอให้กลุ่มผู้ใหญ่ช่วยกันคิดและเลือกวัสดุที่อยากจะใช้ โดยระบุว่าต้องเป็นวัสดุที่หาได้ง่ายในท้องถิ่น เช่น แผ่นไม้เก่าและเหล็กดัด เป็นต้น กระบวนการก่อสร้างครั้งนี้ดำเนินไปอย่างที่ตั้งเป้าไว้เพื่อชุมชน ควรจะเป็นนั่นคือมันมีพลังดึงดูดผู้โดยรอบให้เข้ามาร่วมแรงร่วมใจกันอย่างแท้จริงหลาย ๆ คนที่เคยเฝ้าดูอยู่รอบนอก พอถึงจุดหนึ่งก็อาสาเข้าช่วยบางคนนำแผ่นไม้มาให้ถึงที่พร้อมอธิบายว่าอาคารหลังนี้เป็นแบบเปิดโล่ง เขากลัวว่าเด็ก ๆ ที่ขึ้นไปเล่นจะตกลงมา เลยอยากให้เพิ่มแผ่นไม้กันตกเข้าไปอีก ซึ่งนั่นก็คือจุดเริ่มต้นที่ทำให้ทีมออกแบบตัดสินใจเพิ่มระแนงไม้กันตกไปในโครงสร้างด้วย

ความรู้สึกร่วมของคนในชุมชน

สังเกตว่าสิ่งก่อสร้างโครงการนี้สามารถมีพัฒนาการเพิ่มเติมในรายละเอียดจากความเห็นตามมามากอีก ยกตัวอย่างเช่นเด็กหญิงคนหนึ่งเสนอแนะว่า เนื่องจากพื้นที่ดังกล่าวค่อนข้างมืด ถ้าไม่มีเงินจ่ายค่าไฟก็กลัวที่นี้จะมืดเกินไป ดังนั้นจึงน่าจะเริ่มเก็บเงินคนที่เข้ามาเล่นในพื้นที่คนละ 5 บาท เพื่อนำมาเป็นค่าไฟด้วยความคิดนี้ถูกส่งต่อไปยังผู้ใหญ่ในชุมชน จนในที่สุดก็มีการติดต่อเจรจากับ “การไฟฟ้าเพื่อสาธาณูปโภค” ให้ดำเนินการจ่ายไฟมายังบริเวณดังกล่าวในฐานะที่เป็นพื้นที่สาธารณะส่วนรวมของชุมชน เป็นต้น

ตารางที่ 4.4 แสดงขั้นตอนการดำเนินงานของโครงการขานสว่าง

ขั้นตอน	กระบวนการ	ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย	ระยะเวลาในการดำเนินงาน
ขั้นตอนที่ 1 กำหนดขอบเขต และวัตถุประสงค์ ของโครงการ	1) เจ้าของโครงการเข้ามาพูดคุยกับผู้นำชุมชน และคณะกรรมการชุมชน 2) สำรวจเบื้องต้นและกำหนดพื้นที่ที่เหมาะสม กับวัตถุประสงค์ของโครงการ	- องค์กร Open Space - ชุมชนคลองเตย สื่อ 1-2-3	15 วัน
ขั้นตอนที่ 2 กลั่นกรองและ อนุมัติโครงการ	1) คณะกรรมการชุมชนยื่นเรื่องขออนุมัติ 2) เจ้าหน้าที่ของสำนักงานเขตจะเข้ามาสำรวจ พื้นที่ดังกล่าว พิจารณาความสอดคล้องของ วัตถุประสงค์ หลักเกณฑ์การสนับสนุน 3) ผู้อำนวยการเขตอนุมัติโครงการผ่าน ความเห็นของจากคณะกรรมการ 4) บันทึกรายละเอียดข้อมูลของโครงการอนุมัติ ในระบบอย่างครบถ้วน	- คณะกรรมการ ชุมชน - สำนักงานเขต คลองเตย	15 วัน
ขั้นตอนที่ 3 ดำเนินงาน	ขั้นตอนนี้จะถูกดำเนินงานโดยทางเจ้าของ โครงการเป็นผู้กำหนด เจ้าหน้าที่สำนักงานเขต คลองเตยรายงานผลความก้าวหน้าทุกงวดงาน 1) เก็บข้อมูลเชิงพื้นที่และกายภาพของพื้นที่ อย่างละเอียด 2) กำหนดรูปแบบของโครงการ 3) ออกแบบการประชุมเชิงวิชาการเพื่อเก็บ ข้อมูลในการออกแบบ 4) รวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลจากการเก็บ ข้อมูลเชิงวิชาการร่วมกับประชาชนในชุมชน 5) แสดงแบบจำลองกับชุมชนเพื่อร่วมพิจารณา 6) ดำเนินการก่อสร้าง	- องค์กร Open Space - กลุ่มนักออกแบบ TYIN Tegnestue Architects - ศูนย์ความรู้ด้าน การออกแบบและ ความคิดสร้างสรรค์ (TCDC) - คณะกรรมการ ชุมชน - ชุมชนคลองเตย สื่อ 1-2-3	10 เดือน
ขั้นตอนที่ 4 ส่งมอบและปิด โครงการ	1) ประเมินผลการดำเนินและการบริหาร 2) รายงานสรุปผลทุกโครงการและปิด งบประมาณ 3) ประชาสัมพันธ์โครงการ	- คณะกรรมการ ชุมชน - สำนักงานเขต คลองเตย	5 วัน (ส่งมอบ โครงการ 18 กันยายน พ.ศ.2555)

ที่มา: สำนักงานเขตคลองเตย ปรับปรุงโดยผู้วิจัย

รูปที่ 4.22 ภาพแสดงโครงการชุมชนสว่างปี 2555
ที่มา: www.tcdc.or.th (2564)

รูปที่ 4.23 ภาพแสดงโครงการชุมชนสว่างปี 2555 (1)
ที่มา: www.tcdc.or.th (2564)

รูปที่ 4.24 ภาพแสดงโครงการชุมชนสว่างปี 2555 (2)
ที่มา: www.tcdc.or.th (2564)

รูปที่ 4.25 ภาพแสดงโครงการชุมชนสว่างปี 2555 (3)

ที่มา: www.tcdc.or.th (2564)

จากการลงสำรวจพื้นที่โครงการชุมชนสว่าง เมื่อวันที่ 4 ธันวาคม พ.ศ.2563 พบว่า ปัจจุบันพื้นที่บริเวณนี้ค่อนข้างเสื่อมโทรมและแตกต่างจากรูปภาพเมื่อปี 2555 ผู้วิจัยได้สอบถามกับคณะกรรมการชุมชนในเรื่องการดูแลรักษาพื้นที่บริเวณนี้ ซึ่งได้ข้อมูลว่าหลังจากโครงการแล้วเสร็จไม่นานทางชุมชนได้ของบประมาณจากทางเขตคลองเตยมาทำรั้วกันเพื่อป้องกันสุนัขเข้าไปขับถ่าย และลดเป็นแหล่งการมั่วสุมของเด็กวัยรุ่นในชุมชน บริเวณลานตรงกลางเดิมที่เป็นพื้นที่ลานโล่งปัจจุบันกลายเป็นพื้นที่สำหรับแปลงปลูกผักของชุมชน โครงสร้างเหล็กด้านบนบุฟุ้งเนื่องจากการโดนชะล้างจากฝนเป็นเวลาหลายปี แผงไม้หลายส่วนบุฟุ้งชาวบ้านจึงนำแผ่นสังกะสีมาใช้ทดแทน และส่วนโครงสร้างส่วนอื่นที่เป็นไม้กลายเป็นพื้นที่ตากผ้าของชาวบ้านที่อาศัยอยู่บริเวณโดยรอบ

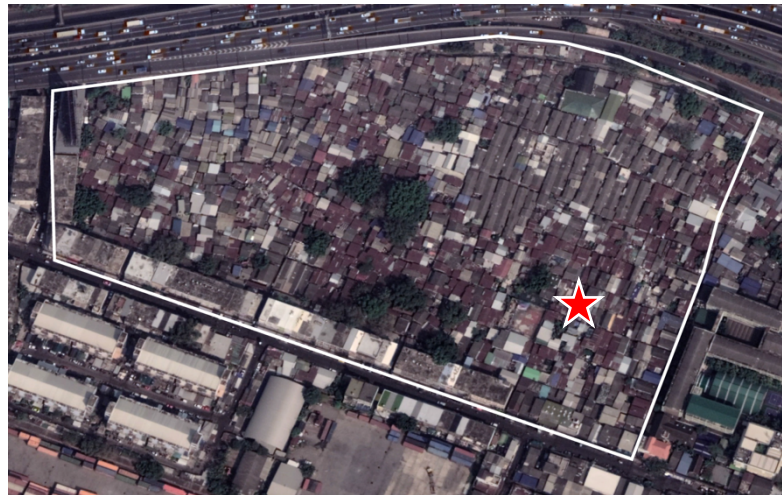
รูปที่ 4.26 ภาพแสดงโครงการชุมชนสว่างปี 2563

ที่มา: www.thirdworldtoday.com

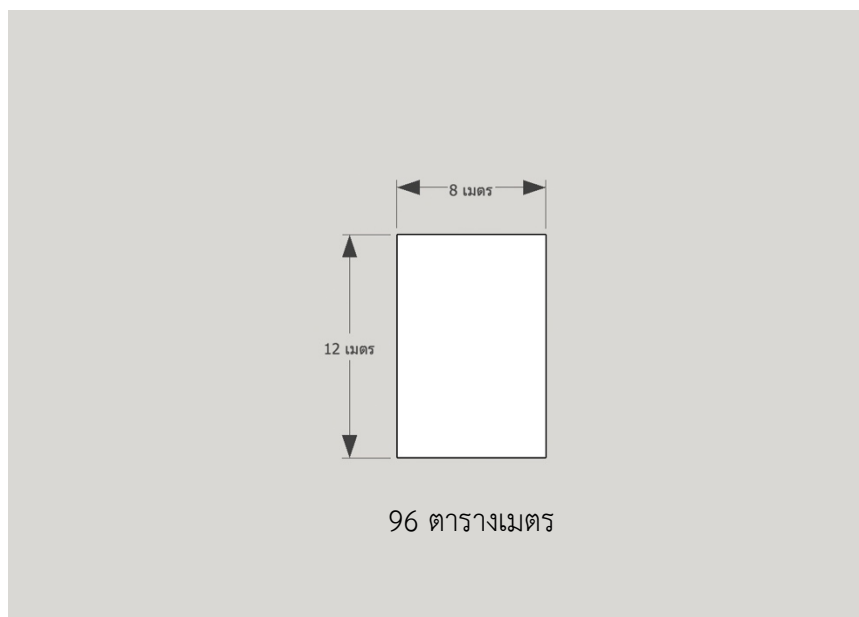
รูปที่ 4.27 ภาพแสดงโครงการชานสว่างปี 2563 (1)

ที่มา: www.thirdworldtoday.com

รูปที่ 4.28 ภาพแสดงตำแหน่งของโครงการชานสว่าง

ที่มา: แผนที่ Base Map จาก ESRI ดัดแปลงโดยผู้วิจัย (2563)

รูปที่ 4.29 ภาพแสดงขนาดพื้นที่ของโครงการชานสว่าง
ที่มา: ผู้วิจัย

ตารางที่ 4.5 แสดงผลข้อมูลผู้มีส่วนเกี่ยวข้องของโครงการชานสว่าง

กลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง	โครงการ	โครงการชานสว่าง
กลุ่มผู้ริเริ่ม		องค์กร Open Space
กลุ่มผู้ดำเนินงาน		สำนักงานเขตคลองเตย คณะกรรมการชุมชน
กลุ่มผู้ปฏิบัติงาน		องค์กร Open Space กลุ่มนักออกแบบ TYIN Tegnestue Architects
กลุ่มผู้สนับสนุนด้านงบประมาณ		ศูนย์ความรู้ด้านการออกแบบและความคิดสร้างสรรค์ (TCDC)
กลุ่มหน่วยงานวิชาการ		สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน ศูนย์ความรู้ด้านการออกแบบ และความคิดสร้างสรรค์ (TCDC)
กลุ่มประชาสัมพันธ์		ศูนย์ความรู้ด้านการออกแบบ และความคิดสร้างสรรค์ (TCDC)

ที่มา: ผู้วิจัย

จากตารางที่ 4.4 แสดงผลข้อมูลผู้มีส่วนเกี่ยวข้องของโครงการชานสว่าง โดยมีกลุ่มผู้ริเริ่มโครงการ คือ องค์กร Open Space กลุ่มผู้ดำเนินงาน คือ สำนักงานเขตคลองเตยและคณะกรรมการชุมชน กลุ่มผู้ปฏิบัติงาน คือ องค์กร Open Space และ กลุ่มนักออกแบบ TYIN Tegnestue Architects กลุ่มผู้สนับสนุนด้านงบประมาณ คือ ศูนย์ความรู้ด้านการออกแบบและความคิดสร้างสรรค์ (TCDC) กลุ่มหน่วยงานวิชาการ คือ สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน และศูนย์ความรู้ด้านการออกแบบ และความคิดสร้างสรรค์ (TCDC) กลุ่มประชาสัมพันธ์ คือ สื่อของศูนย์ความรู้ด้านการออกแบบ และความคิดสร้างสรรค์ (TCDC)

4.1.3.3 โครงการสนามฟุตบอล

จากการสัมภาษณ์และรวบรวมข้อมูลจากเอกสารของสำนักงานเขตคลองเตย โครงการนี้ที่เกิดขึ้นเมื่อวันที่ 10 กันยายน พ.ศ.2559 เป็นสนามฟุตบอลรูปตัวแอล (L) ได้รับรางวัล Grand Prix ที่เมืองคานส์และติดอันดับ 25 สุดยอดสิ่งประดิษฐ์ แห่งปี 2016 โดยที่มาของโครงการเกิดจากบริษัท AP Thailand มีจุดประสงค์ในการหาพื้นที่ว่างเปล่าต่าง ๆ ในประเทศไทย เพื่อพัฒนาให้พื้นที่ตรงนั้นให้เกิดประโยชน์ใหม่ให้ได้มากที่สุด การสำรวจและลงพื้นที่ของทีมงานของ AP และกลุ่มนักออกแบบ Eyedropper Fill พบว่าชุมชนแออัดคลองเตยมีความน่าสนใจในด้านกายภาพของพื้นที่ โดยใช้พื้นที่ว่างจำกัดของชุมชนคลองเตยล๊อค 1-2-3 มาปรับปรุงเพื่อประโยชน์ใช้สอยของคนในชุมชน ด้วยการสร้างสนามฟุตบอลขนาดย่อมส่งผลให้ลักษณะของสนามในชุมชนเป็นรูปตัวแอล (L) ไม่ใช่รูปสี่เหลี่ยมผืนผ้ามาตรฐาน ทำให้การใช้งานของสนามฟุตบอลไม่ถูกจำกัดอยู่เพียงในกรอบสี่เหลี่ยมผืนผ้าเท่านั้น อีกทั้งเป็นการข้ามกรอบจำกัดของพื้นที่ที่มีอยู่ด้วยการนำความคิดสร้างสรรค์มาแปรสภาพร่วมกับองค์ประกอบทำให้เกิดมุมมองใหม่ ให้สามารถใช้สอยได้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยงบประมาณสนับสนุนทั้งหมด 550,000 บาท

ในด้านการใช้งานสนามฟุตบอลรูปตัวแอล (L) เกิดผลประโยชน์อย่างสูงให้กับประชาชนผู้อยู่อาศัยในชุมชนล๊อค 1-2-3 เป็นอย่างมากโดยเฉพาะเด็กและเยาวชน เนื่องจากเหล่าเยาวชนจะมีพื้นที่สำหรับเล่นกีฬาฟุตบอล ซึ่งเป็นการใช้เวลาให้เกิดประโยชน์ สร้างเสริมสุขภาพร่างกายแข็งแรง และลดปัญหาจากยาเสพติดหรือกิจกรรมอื่น ๆ ที่ไม่เหมาะสม ซึ่งหลังจากที่สนามได้สร้างเสร็จ เหล่าเยาวชนผู้ได้ทดลองเล่นฟุตบอลในสนามดังกล่าวต่างรู้สึกชื่นชอบเป็นอย่างยิ่ง เพราะให้ความรู้สึกแปลกใหม่ บนความสนุกสนานที่ไม่แพ้กับสนามฟุตบอลทั่วไป พร้อมยังเป็นการเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนผู้อยู่อาศัยในชุมชนคลองเตย และสร้างภาพลักษณ์ที่แสดงถึงเอกลักษณ์ของวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนคลองเตยล๊อค 1-2-3 ได้อย่างเด่นชัด และเป็นตัวอย่างที่ดีต่อการปรับปรุงสภาพพื้นที่ให้มีประโยชน์ใช้สอยในระดับชุมชน

รูปที่ 4.30 ภาพแสดงโครงการสนามฟุตบอลปี 2559
ที่มา: ภาพจากโฆษณาปี 2559

รูปที่ 4.31 ภาพแสดงโครงการสนามฟุตบอลปี 2559 (1)
ที่มา: ภาพจากโฆษณาปี 2559

ตารางที่ 4.6 แสดงขั้นตอนการดำเนินงานของโครงการสนามฟุตบอล

ขั้นตอน	กระบวนการ	ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย	ระยะเวลาในการดำเนินงาน
ขั้นตอนที่ 1 กำหนดขอบเขต และวัตถุประสงค์ ของโครงการ	1) เจ้าของโครงการเข้ามาพูดคุยกับผู้นำชุมชน และคณะกรรมการชุมชน 2) สำรวจเบื้องต้นและกำหนดพื้นที่ที่เหมาะสม กับวัตถุประสงค์ของโครงการ	- บริษัท AP Thailand - ชุมชนคลองเตย ล๊อค 1-2-3	5 วัน
ขั้นตอนที่ 2 กลั่นกรองและ อนุมัติโครงการ	1) คณะกรรมการชุมชนยื่นเรื่องขออนุมัติ 2) เจ้าหน้าที่ของสำนักงานเขตเข้ามาสำรวจ พื้นที่ดังกล่าว พิจารณาความสอดคล้องของ วัตถุประสงค์ หลักเกณฑ์การสนับสนุน 3) ผู้อำนวยการเขตอนุมัติโครงการผ่าน ความเห็นของจากคณะกรรมการ 4) บันทึกรายละเอียดข้อมูลของโครงการอนุมัติ ในระบบอย่างครบถ้วน	- คณะกรรมการ ชุมชน - สำนักงานเขต คลองเตย	15 วัน
ขั้นตอนที่ 3 ดำเนินงาน	ขั้นตอนนี้ จะถูกดำเนินงานโดยผู้สนับสนุน โครงการเป็นผู้กำหนด เจ้าหน้าที่สำนักงานเขต คลองเตยรายงานผลความก้าวหน้าทุกงวดงาน 1) เก็บข้อมูลเชิงพื้นที่อย่างละเอียด 2) กำหนดรูปแบบและแนวทางของโครงการ 3) นำเสนอและปรับปรุงร่วมกับชุมชน 4) ดำเนินการก่อสร้าง	- บริษัท AP Thailand - นักออกแบบ Eyedropper Fill - บริษัท CJ Worx - ศูนย์ความรู้ด้าน การออกแบบและ ความคิดสร้างสรรค์ (TCDC) - ชุมชนคลองเตย ล๊อค 1-2-3	9 เดือน
ขั้นตอนที่ 4 ส่งมอบและปิด โครงการ	1) ประเมินผลการดำเนินและการบริหาร 2) รายงานสรุปผลทุกโครงการและปิด งบประมาณ 3) ประชาสัมพันธ์โครงการ	- เทศกาลงาน ออกแบบกรุงเทพฯ (BKKDW) - นิตยสาร TIME - คณะกรรมการ ชุมชน - สำนักงานเขต คลองเตย	5 วัน (ส่งมอบ โครงการ 10 กันยายน พ.ศ.2559)

ที่มา: สำนักงานเขตคลองเตย ปรับปรุงโดยผู้วิจัย

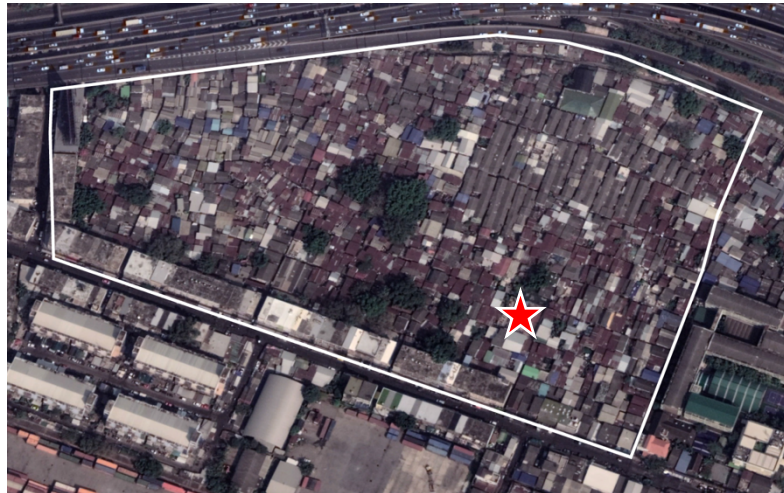
จากการลงสำรวจพื้นที่โครงการสนามฟุตบอล เมื่อวันที่ 4 ธันวาคม พ.ศ.2563 พบว่า ปัจจุบันสนามฟุตบอลรูปตัวแอล (L) อยู่ในสภาพเสื่อมโทรมเมื่อเทียบจากรูปภาพเมื่อปี 2559 คณะกรรมการชุมชนกล่าวว่าช่วงแรกที่ส่งมอบโครงการให้กับชุมชน ทีมงานบริษัท AP Thailand ได้เข้ามาดูแลเนื่องจากพื้นสนามฟุตบอลหลังสร้างเสร็จได้ประมาณ 1 เดือน มีลักษณะทรุดและแตกจนเกิดน้ำท่วมขัง เพราะก่อนที่จะเป็นสนามฟุตบอลพื้นที่บริเวณนี้เป็นคลองและถูกนำขยะมาทิ้งรวมกัน จนกลายเป็นกองขยะขนาดใหญ่ เมื่อทีมงานบริษัท AP Thailand เข้ามาตรวจสอบหาทางแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น รวมทั้งส่งช่างก่อสร้างเข้ามาปรับสภาพพื้นผิวสนามฟุตบอลใหม่ ปัจจุบันสนามฟุตบอลรูปตัวแอลอยู่ในสภาพที่พื้นแตกและทรุดประมาณ 30 เซนติเมตร จากระนาบพื้นเดิม เส้นสนามเลือน น้ำท่วมขังเป็นหลุมบ่อขนาดใหญ่ สามารถใช้เตะบอลได้อยู่ครึ่งสนาม อีกครึ่งสนามถูกใช้เป็นที่วางของที่ไม่ใช้แล้ว ราวตากผ้า เล้าไก่

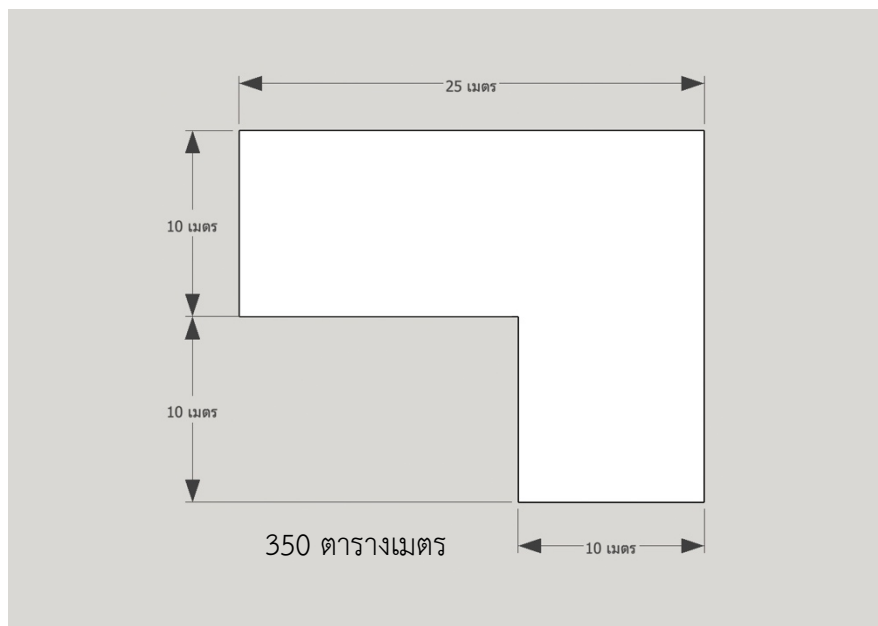
รูปที่ 4.32 ภาพแสดงโครงการสนามฟุตบอลปี 2563
ที่มา: ผู้วิจัย

รูปที่ 4.33 ภาพแสดงโครงการสนามฟุตบอลปี 2563 (1)
ที่มา: ผู้วิจัย

รูปที่ 4.34 ภาพแสดงตำแหน่งของโครงการสนามฟุตบอล
ที่มา: แผนที่ Base Map จาก ESRI ดัดแปลงโดยผู้วิจัย (2563)

รูปที่ 4.35 ภาพแสดงขนาดพื้นที่ของโครงการสนามฟุตบอล
ที่มา: ผู้วิจัย

ตารางที่ 4.7 แสดงผลข้อมูลผู้มีส่วนเกี่ยวข้องของโครงการสนามฟุตบอล

กลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง	โครงการ	โครงการสนามฟุตบอล
กลุ่มผู้ริเริ่ม		บริษัท AP Thailand
กลุ่มผู้ดำเนินงาน		สำนักงานเขตคลองเตย คณะกรรมการชุมชน
กลุ่มผู้ปฏิบัติงาน		นักออกแบบ Eyedropper Fill
กลุ่มผู้สนับสนุนด้านงบประมาณ		บริษัท CJ Worx บริษัท AP Thailand
กลุ่มหน่วยงานวิชาการ		ศูนย์ความรู้ด้านการออกแบบและความคิดสร้างสรรค์ (TCDC)
กลุ่มประชาสัมพันธ์		เทศกาลงานออกแบบกรุงเทพฯ (BKKDW) นิตยสาร TIME

ที่มา: ผู้วิจัย

จากตารางที่ 4.6 แสดงผลข้อมูลผู้มีส่วนเกี่ยวข้องของโครงการสนามฟุตบอล โดยมีกลุ่มผู้ริเริ่มโครงการ คือ บริษัท AP Thailand กลุ่มผู้ดำเนินงาน คือ สำนักงานเขตคลองเตยและคณะกรรมการชุมชน กลุ่มผู้ปฏิบัติงาน คือ นักออกแบบ Eyedropper Fill กลุ่มผู้สนับสนุนด้านงบประมาณ คือ บริษัท CJ Worx และ บริษัท AP Thailand กลุ่มหน่วยงานวิชาการ คือ ศูนย์ความรู้ด้านการออกแบบและความคิดสร้างสรรค์ (TCDC) กลุ่มประชาสัมพันธ์ คือ เทศกาลงานออกแบบกรุงเทพฯ (BKKDW) และนิตยสาร TIME

4.1.3.4 โครงการลานนงนุช

จากการสัมภาษณ์และรวบรวมข้อมูลจากเอกสารของสำนักงานเขตคลองเตย โครงการนี้ที่เกิดขึ้นเมื่อวันที่ 30 กันยายน พ.ศ.2562 โครงการนี้เริ่มต้นจากพื้นที่ดังกล่าวเคยเป็นพื้นที่รกร้างและประชาชนในชุมชนจะนำขยะมาทิ้งบริเวณนี้ จนกลายเป็นแหล่งที่ทิ้งขยะเน่าเสียส่งกลิ่นเหม็นทำให้ผู้อยู่อาศัยบริเวณนั้นเกิดความเดือดร้อน จึงรวมกลุ่มกันพูดคุยก่อนจะไปคุยกับคณะกรรมการชุมชนลือค 1-2-3 ว่าอยากจัดการพื้นที่บริเวณนี้ไม่ให้เป็นที่ทิ้งขยะ

คณะกรรมการชุมชนเมื่อได้รับรู้ความต้องการดังกล่าวจึงนำเรื่องนี้เข้าสู่ที่ประชุมชุมชนกับหน่วยงานภาครัฐสำนักงานเขตคลองเตยเพื่อหาทางแก้ไขปัญหา สำนักงานเขตได้นำเรื่องดังกล่าวไปเสนอกับผู้บัญชาการทหารบก ซึ่งเวลานั้นมีโครงการจิตอาสา “เราทำความดี ด้วยหัวใจ” กับชุมชนคลองเตยลือค 1-2-3 และชุมชนคลองเตยลือค 4-5-6 เมื่อได้รับรู้ถึงปัญหานี้จึงร่วมมือกับสวนนงนุชพัตยานำเสนอแนวคิดสวนหย่อมขนาดเล็กหรือ Pocket Park โดยให้ทีมงานทางสวนนงนุชเข้าไปสำรวจพื้นที่รกร้างของชุมชนและพูดคุยกับชาวบ้านที่อยู่บริเวณนั้นเพื่อเก็บข้อมูลเบื้องต้น ก่อนจะนำข้อมูลดังกล่าวกลับมาวิเคราะห์และกำหนดแนวทางของการปรับปรุงพื้นที่ ขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลและการออกแบบใช้ระยะเวลาทั้งหมด 1 ปี ตั้งแต่เดือนตุลาคม 2561 ถึง 30 กันยายน 2562 โดยมีผู้สนับสนุนด้านงบประมาณเป็น บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารจำกัด (มหาชน) และ บริษัทแอ็บโซลูท คลีนเอ็นเนอร์จี้ จำกัด (มหาชน) โดยมีงบประมาณสนับสนุนทั้งหมด 100,000 บาท ในขั้นตอนการก่อสร้างได้รวบรวมจิตอาสาสมัครจากกองทัพภาคที่ 1 เป็นผู้ลงแรงดำเนินเนินการจนลานนงนุชเสร็จสมบูรณ์ กิจกรรมภายในลานนงนุชจะเน้นการพักผ่อนหย่อนใจ เป็นพื้นที่ที่สามารถทำกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนได้

รูปที่ 4.36 ภาพแสดงโครงการลานนงนุชปี 2561

ที่มา: www.thirdworldtoday.com

ตารางที่ 4.8 แสดงขั้นตอนการดำเนินงานของโครงการลานนงนุช

ขั้นตอน	กระบวนการ	ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย	ระยะเวลาในการดำเนินงาน
ขั้นตอนที่ 1 กำหนดขอบเขต และวัตถุประสงค์ ของโครงการ	1) ผู้นำชุมชนและคณะกรรมการชุมชน กำหนดพื้นที่และจุดประสงค์ในการแก้ปัญหาของพื้นที่ 2) คณะกรรมการชุมชนร่วมกับสำนักงานเขตหาผู้สนับสนุนโครงการ	- ชาวบ้านและผู้นำชุมชน - คณะกรรมการชุมชน - สำนักงานเขตคลองเตย	5 วัน
ขั้นตอนที่ 2 กลั่นกรองและอนุมัติโครงการ	1) คณะกรรมการชุมชนยื่นเรื่องขออนุมัติ 2) เจ้าหน้าที่ของสำนักงานเขตเข้ามาสำรวจพื้นที่ดังกล่าว พิจารณาความสอดคล้องของวัตถุประสงค์ หลักเกณฑ์การสนับสนุน 3) ผู้อำนวยการเขตอนุมัติโครงการผ่านความเห็นชอบจากคณะกรรมการ 4) บันทึกรายละเอียดข้อมูลของโครงการอนุมัติในระบบอย่างครบถ้วน	- คณะกรรมการชุมชน - สำนักงานเขตคลองเตย	15 วัน
ขั้นตอนที่ 3 ดำเนินงาน	ขั้นตอนนี้จะถูกดำเนินงานโดยผู้สนับสนุนโครงการเป็นผู้กำหนด เจ้าหน้าที่สำนักงานเขตคลองเตยรายงานผลความก้าวหน้าทุกงวดงาน 1) เก็บข้อมูลเชิงพื้นที่อย่างละเอียด 2) กำหนดรูปแบบและแนวทางของโครงการ 3) นำเสนอและปรับปรุงร่วมกับชุมชน 4) ดำเนินการก่อสร้าง	- นักออกแบบสวนนงนุชพัตยา - กองทัพอากาศที่ 1 - บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารจำกัด (มหาชน) บริษัทแอ็บโซลูทคลีนเอ็นเนอร์จี้ จำกัด (มหาชน) - ชุมชนคลองเตย ลีอค 1-2-3	10 เดือน
ขั้นตอนที่ 4 ส่งมอบและปิดโครงการ	1) ประเมินผลการดำเนินและการบริหาร 2) รายงานสรุปผลทุกโครงการและปิดงบประมาณ 3) ประชาสัมพันธ์โครงการ	- สื่อประชาสัมพันธ์ของการทหารบก - คณะกรรมการชุมชน - สำนักงานเขตคลองเตย	5 วัน (ส่งมอบโครงการ 30 กันยายน พ.ศ.2562)

ที่มา: สำนักงานเขตคลองเตย ปรับปรุงโดยผู้วิจัย

จากการลงสำรวจพื้นที่โครงการชานสว่าง เมื่อวันที่ 4 ธันวาคม พ.ศ.2563 พบว่าสภาพพื้นที่ปัจจุบันยังคงสภาพดีไม่ได้แตกต่างจากภาพในปี พ.ศ.2561 มาก สิ่งที่เพิ่มเติมคือรั้วกันขอบเขตพื้นที่ โดยชุมชนได้แบ่งเงินจากงบประมาณการดูแลชุมชนมาทำรั้วเพื่อป้องกันสุนัขเข้าไปซบถ่ายและเปิดให้ใช้เป็นช่วงเวลา เพิ่มเครื่องเล่นออกกำลังกายกลางแจ้งสำหรับเด็กและผู้ใหญ่ รวมถึงการเพิ่มกิจกรรมในพื้นที่ด้วยการระบายสีพื้น โดยอาสาสมัครนักศึกษาที่เข้ามาร่วมกันทำกิจกรรมงานวันเด็กในชุมชนเมื่อต้นปี พ.ศ.2563

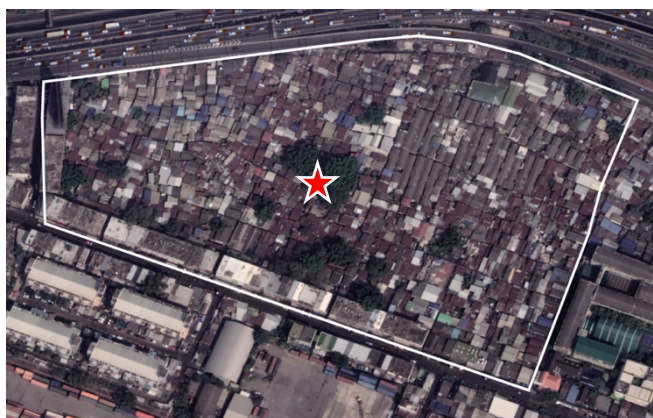
รูปที่ 4.37 ภาพแสดงโครงการลานนงนุชปี 2563

ที่มา: ผู้วิจัย

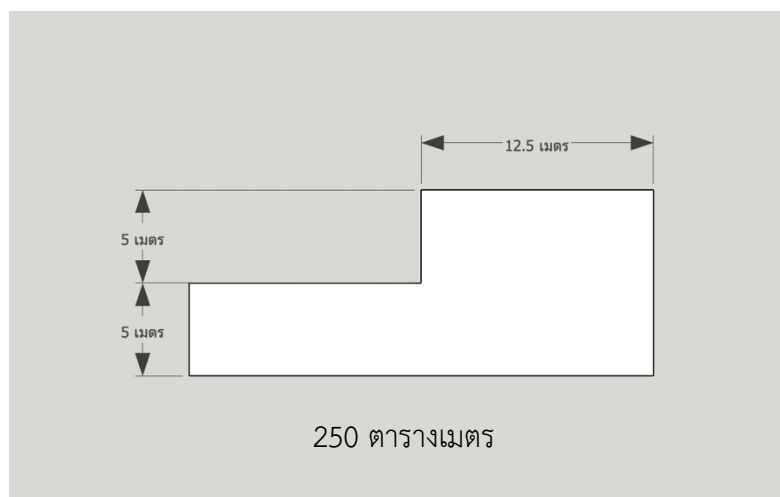
รูปที่ 4.38 ภาพแสดงโครงการลานนงนุชปี 2563 (1)

ที่มา: ผู้วิจัย

รูปที่ 4.39 ภาพแสดงตำแหน่งของโครงการลานนงนุช

ที่มา: แผนที่ Base Map จาก ESRI ดัดแปลงโดยผู้วิจัย (2563)

รูปที่ 4.40 ภาพแสดงขนาดพื้นที่ของโครงการลานนงนุช
ที่มา: ผู้วิจัย

ตารางที่ 4.9 แสดงผลข้อมูลผู้มีส่วนเกี่ยวข้องของโครงการลานนงนุช

กลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง	โครงการ	โครงการลานนงนุช
กลุ่มผู้ริเริ่ม		ชุมชนคลองเตย ลีค 1-2-3
กลุ่มผู้ดำเนินงาน		สำนักงานเขตคลองเตย คณะกรรมการชุมชน
กลุ่มผู้ปฏิบัติงาน		นักออกแบบสวนนงนุชพัทยา กองทัพภาคที่ 1
กลุ่มผู้สนับสนุนด้านงบประมาณ		บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารจำกัด (มหาชน) บริษัทแอ็บโซลูท คลีนเอ็นเนอร์จี้ จำกัด (มหาชน)
กลุ่มหน่วยงานวิชาการ		-
กลุ่มประชาสัมพันธ์		สื่อประชาสัมพันธ์ของการทหารบก

ที่มา: ผู้วิจัย

จากตารางที่ 4.8 แสดงผลข้อมูลผู้มีส่วนเกี่ยวข้องของโครงการลานนงนุช โดยผู้ริเริ่มโครงการ คือ ชุมชนคลองเตย ลีค 1-2-3 กลุ่มผู้ดำเนินงาน คือ สำนักงานเขตคลองเตยและคณะกรรมการชุมชน กลุ่มผู้ปฏิบัติงาน คือ นักออกแบบสวนนงนุชพัทยาและกองทัพภาคที่ 1 กลุ่มผู้สนับสนุนด้านงบประมาณ คือ บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารจำกัด (มหาชน) และบริษัทแอ็บโซลูท คลีนเอ็นเนอร์จี้ จำกัด (มหาชน) ไม่มีหน่วยงานวิชาการ กลุ่มประชาสัมพันธ์ คือ สื่อประชาสัมพันธ์ของการทหารบก

4.1.3.5 โครงการเปลี่ยนแปลง

จากการสัมภาษณ์และรวบรวมข้อมูลจากเอกสารของสำนักงานเขตคลองเตย โครงการนี้ที่เกิดขึ้นเมื่อวันที่ 4 ธันวาคม พ.ศ.2564 โครงการนี้อยู่ภายใต้โครงการวิศวกรปันสุขให้ชุมชน เริ่มต้นจากสภาวิศวกรมีโครงการวิศวกรปันสุข มีจุดประสงค์เข้าไปช่วยเหลือชุมชนด้วยการบริจาคถุงยังชีพในช่วงโควิด 19 และสำรวจพื้นที่ในชุมชนคลองเตยล๊อค 1-2-3 ร่วมกับสำนักงานเขตคลองเตย ผู้นำชุมชนคลองเตยล๊อค 1-2-3 พร้อมทั้งร่วมกันวิเคราะห์และหาแนวทางแก้ไขปัญหาพื้นที่รกร้างที่มีอยู่จำนวนมากและกระจายอยู่ตามจุดต่าง ๆ จากการลงพื้นที่เบื้องต้นทางสภาวิศวกรได้เกิดแนวความคิดการเพิ่มพื้นที่สีเขียวขนาดเล็ก โดยการพัฒนาพื้นที่รกร้างที่ไร้ประโยชน์กลายเป็นพื้นที่ทิ้งขยะเน่าเหม็นให้กลายเป็นปอดของชุมชน มีงบประมาณสนับสนุนทั้งหมด 200,000 บาท

ด้านการมีส่วนร่วม

โครงการเปลี่ยนแปลงได้รับความร่วมมือจากหลายหน่วยงาน โดยสภาวิศวกรได้ดึงหน่วยวิชาการ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง มาสนับสนุนด้านองค์ความรู้ในเรื่องของการเพิ่มพื้นที่สาธารณะในรูปแบบพื้นที่สีเขียวขนาดเล็ก หน่วยเอกชน บริษัท ซี โน-ไทย เอ็นจิเนียริง แอนด์ คอนสตรัค จำกัด (มหาชน) สนับสนุนด้านการออกแบบโครงสร้าง วัสดุที่เหมาะสม และด้านงบประมาณ อาสาสมัครจากสมาคมวิศวกรในการเก็บข้อมูลด้านกายภาพและพื้นที่

แนวความคิดของโครงการ

เกิดจากจุดประสงค์ของนโยบายของกรุงเทพมหานครในการเพิ่มพื้นที่สีเขียวในแต่ละเขต และเป็นการยกระดับคุณภาพชีวิตให้กับชุมชนผู้มีรายได้น้อยเชิงพื้นที่ โดยใช้แนวความคิดเปลี่ยนแปลงพื้นที่รกร้างดังกล่าวให้เป็นพื้นที่สาธารณะในรูปแบบพื้นที่สีเขียวขนาดเล็กกระจายตามจุดต่าง ๆ ของชุมชน ให้เป็นพื้นที่ที่เหมาะสมตามความต้องการของผู้อยู่อาศัยโดยรอบบริเวณนั้น ซึ่งโครงการเปลี่ยนแปลงได้เริ่มต้นบริเวณพื้นที่รกร้าง ดังภาพที่ 4.33 ซึ่งมีขนาด 72 ตารางเมตร กิจกรรมภายในพื้นที่มุ่งเน้นการเป็นศูนย์เรียนรู้ของชุมชนและเด็ก

รูปที่ 4.41 ภาพแสดงตำแหน่งโครงการเปลี่ยนแปลง

ที่มา: ผู้วิจัย (2563)

รูปที่ 4.42 ภาพแสดงโครงการเปลี่ยนแปลงปี 2563
ที่มา: www.engineeringtoday.net

รูปที่ 4.43 ภาพแสดงโครงการเปลี่ยนแปลงปี 2563 (1)
ที่มา: www.engineeringtoday.net

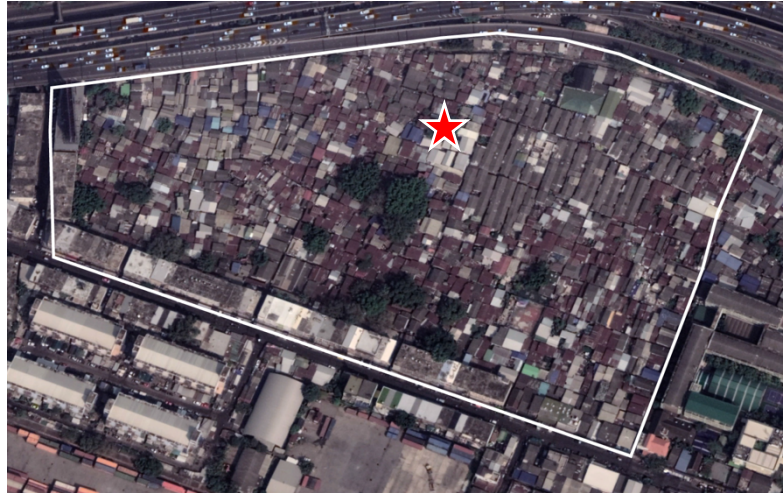

รูปที่ 4.44 ภาพแสดงโครงการเปลี่ยนแปลงปี 2563 (2)
ที่มา: www.engineeringtoday.net

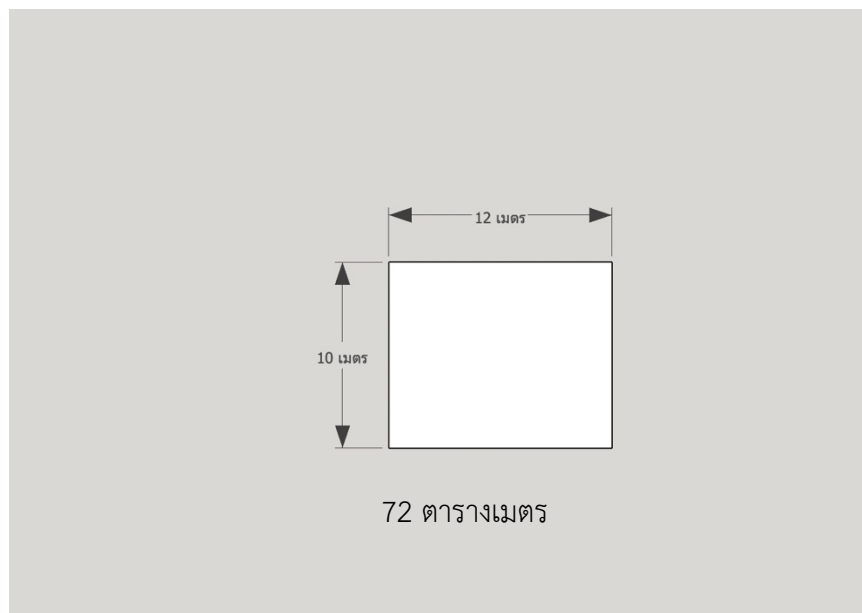
ตารางที่ 4.10 แสดงขั้นตอนการดำเนินงานของโครงการเปลี่ยนแปลง

ขั้นตอน	กระบวนการ	ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย	ระยะเวลาในการดำเนินงาน
ขั้นตอนที่ 1 กำหนดขอบเขต และวัตถุประสงค์ ของโครงการ	1) เจ้าของโครงการเข้ามาพูดคุยกับผู้นำ ชุมชนและคณะกรรมการชุมชน 2) สำรวจเบื้องต้นและกำหนดพื้นที่ที่ เหมาะสมกับวัตถุประสงค์ของโครงการ	- สภาวิศวกร - คณะกรรมการชุมชน - สำนักงานเขตคลองเตย	5 วัน
ขั้นตอนที่ 2 กลั่นกรองและ อนุมัติโครงการ	1) คณะกรรมการชุมชนยื่นเรื่องขออนุมัติ 2) เจ้าหน้าที่ของสำนักงานเขตเข้ามา สำรวจพื้นที่ดังกล่าว พิจารณาความ สอดคล้องของวัตถุประสงค์ หลักเกณฑ์ การสนับสนุน 3) ผู้อำนวยการเขตอนุมัติโครงการผ่าน ความเห็นของจากคณะกรรมการ 4) บันทึกรายละเอียดข้อมูลของโครงการ อนุมัติในระบบอย่างครบถ้วน	- คณะกรรมการชุมชน - สำนักงานเขตคลองเตย	15 วัน
ขั้นตอนที่ 3 ดำเนินงาน	ขั้นตอนนี้จะถูกดำเนินงานโดยผู้สนับสนุน โครงการเป็นผู้กำหนด เจ้าหน้าที่สำนักงาน เขตคลองเตยรายงานผลความก้าวหน้าทุก งวดงาน 1) เก็บข้อมูลเชิงพื้นที่อย่างละเอียด 2) ออกแบบพื้นที่ 3) นำเสนอผลงานในรูปแบบ 2 มิติ และ ปรับปรุงร่วมกับชุมชน 4) ดำเนินการก่อสร้าง	- สภาวิศวกร - บริษัท ซี โน-ไทย เอ็นจี เนียริง แอนด์ คอนสตรัค จำกัด (มหาชน) - สถาบันเทคโนโลยีพระ จอมเกล้าเจ้าคุณทหาร ลาดกระบัง - ชุมชนคลองเตยลือค 1- 2-3	2 เดือน
ขั้นตอนที่ 4 ส่งมอบและปิด โครงการ	1) ประเมินผลการดำเนินและการบริหาร 2) รายงานสรุปผลทุกโครงการและปิด งบประมาณ 3) ประชาสัมพันธ์โครงการ	- คณะกรรมการชุมชน - สำนักงานเขตคลองเตย - สื่อประชาสัมพันธ์ของ สมาคมวิศวกร	5 วัน (ส่งมอบ โครงการ 5 ธันวาคม พ.ศ.2563)

ที่มา: สำนักงานเขตคลองเตย ปรับปรุงโดยผู้วิจัย

รูปที่ 4.45 ภาพแสดงตำแหน่งของโครงการเปลี่ยนแปลง
ที่มา: แผนที่ Base Map จาก ESRI ดัดแปลงโดยผู้วิจัย (2563)

รูปที่ 4.46 ภาพแสดงขนาดพื้นที่ของโครงการชานสว่าง
ที่มา: ผู้วิจัย

ตารางที่ 4.11 แสดงผลข้อมูลผู้มีส่วนเกี่ยวข้องของโครงการเปลี่ยนแปลง

กลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง	โครงการ	โครงการเปลี่ยนแปลง
กลุ่มผู้ริเริ่ม		สภาวิศวกร
กลุ่มผู้ดำเนินงาน		สำนักงานเขตคลองเตย คณะกรรมการชุมชน
กลุ่มผู้ปฏิบัติงาน		สภาวิศวกร
กลุ่มผู้สนับสนุนด้านงบประมาณ		บริษัท ซี โน-ไทย เอ็นจีเนียริง แอนด์ คอนสตรัค จำกัด (มหาชน)
กลุ่มหน่วยงานวิชาการ		สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง
กลุ่มประชาสัมพันธ์		สื่อประชาสัมพันธ์ของสมาคมวิศวกร

ที่มา: ผู้วิจัย

จากตารางที่ 4.10 แสดงผลข้อมูลผู้มีส่วนเกี่ยวข้องของโครงการเปลี่ยนแปลง โดยกลุ่มผู้ริเริ่มโครงการ คือ สภาวิศวกร กลุ่มผู้ดำเนินงาน คือ สำนักงานเขตคลองเตยและคณะกรรมการชุมชน กลุ่มผู้ปฏิบัติงาน คือ สมาคมวิศวกร กลุ่มผู้สนับสนุนด้านงบประมาณ คือ บริษัท ซี โน-ไทย เอ็นจีเนียริง แอนด์ คอนสตรัค จำกัด (มหาชน) กลุ่มหน่วยงานวิชาการ คือ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง กลุ่มประชาสัมพันธ์ คือ สื่อประชาสัมพันธ์ของสมาคมวิศวกร

สถานการณ์ปัจจุบันของโครงการพื้นที่สาธารณะทั้ง 5 โครงการ สามารถสรุปได้ว่า โครงการปรับปรุงสนามเด็กเล่น สามารถเข้าใช้งานได้โดยจะเปิด-ปิดเป็นเวลา มีเยาวชนวัยเด็กเล็กเข้าไปใช้เล่นเครื่องเล่น ซึ่งเครื่องเล่นหลายชิ้นอยู่ในสภาพทรุดโทรม บางชิ้นต้องถอดออกเพราะเสี่ยงต่อการเกิดอันตรายในการใช้งาน และไม่มี การดูแลเรื่องความปลอดภัยในพื้นที่ ที่เป็นลักษณะ

โครงการลานสว่าง ไม่สามารถเข้าใช้งานหรือทำกิจกรรมได้ตามปกติ เนื่องจากโครงสร้างชำรุดและเสี่ยงอันตรายต่อการใช้งาน ทั้งนี้ก่อนหน้านั้นหน่วยงานผู้ริเริ่มได้เข้ามาดูแลและหางบประมาณ โดยมีโครงการต่อเนื่องเพื่อให้เกิดผลระยะยาว แต่ก็ไม่สามารถดำเนินการตามที่วางไว้ได้ เพราะด้วยคนในชุมชนไม่มีเวลาและงบประมาณเพียงพอ ภายหลังจึงถูกปิดไม่ให้เยาวชนในชุมชนเข้าไปใช้งาน ชาวบ้านบริเวณนั้นได้ปรับเปลี่ยนพื้นที่ด้านในให้กลายเป็นแปลงปลูกผักสวนครัว และพื้นที่สำหรับตากผ้า

โครงการสนามฟุตบอล หลังจากที่หน่วยงานได้ปรับปรุงพื้นที่สนามฟุตบอลแล้วครั้งหนึ่ง ปัจจุบันโครงการสามารถเข้าใช้งานได้บางส่วน เพราะพื้นสนามกลับมาแตกและทรุดกว่าเดิม เนื่องจากพื้นที่บริเวณดังกล่าวเดิมเป็นบ่อน้ำขังและมีขยะอยู่เป็นจำนวนมาก แต่ยังเป็นจุดศูนย์รวมของเด็กใน

ชุมชนในช่วงวันหยุดและเลิกเรียน อีกส่วนที่ใช้งานไม่ได้ชาวบ้านปรับเปลี่ยนเป็นพื้นที่เลี้ยงสัตว์และนำของที่ไม่ได้ใช้มาวางทิ้งไว้ ไม่มีการดูแลเรื่องความสะอาดภายในที่ชัดเจน

โครงการลานนงนุช เนื่องจากเป็นโครงการที่เกิดขึ้นไม่นาน ชุมชนจึงมีทำรั้วกันเพื่อป้องกันการทรุดโทรมและเรื่องความสะอาดในบริเวณพื้นที่ดังกล่าว เพิ่มกิจกรรมการระบายสีพื้นและเครื่องออกกำลังกายกลางแจ้งเข้าไป แต่ทั้งนี้โครงการไม่ได้เปิดให้ใช้งานได้ตลอดเวลา จะเปิดให้ใช้งานได้เฉพาะเวลาที่มีกิจกรรมตามเทศกาลของชุมชนเท่านั้น

โครงการเปลี่ยนแปลง โครงการนี้เป็นอีกหนึ่งโครงการที่เพิ่งสร้างเสร็จเมื่อปลายปี พ.ศ.2563 ชุมชนมีแนวโน้มจะทำรั้วกัน เพื่อป้องกันการทรุดโทรมและรักษาความสะอาดในพื้นที่โครงการ ปัจจุบันยังเปิดให้ใช้งานได้ตลอดเวลา มีเด็กในชุมชนเข้าไปวิ่งเล่น รวมกันบางช่วงเวลา และยังไม่มีการดูแลรักษาความสะอาดในโครงการที่ชัดเจนในปัจจุบัน

โครงการปรับปรุงสนามเด็กเล่น สถานการณ์ปัจจุบันชุมชน เปิด-ปิด ให้ใช้บริการเป็นเวลา และมีเครื่องเล่นลดเหลือน้อยลงมาก เนื่องจากมีสภาพที่เก่าและบางชิ้นหากใช้งานต่ออาจเกิดอันตรายแก่เยาวชนในชุมชนได้ ซึ่งเครื่องเล่นที่เหลือยังเป็นที่ชื่นชอบของเด็กเล็กในชุมชน แต่ในอนาคตมีแนวโน้มที่จะใช้งานไม่ได้เพราะยังไม่ได้รับการดูแลรักษาอย่างต่อเนื่อง

ทั้งนี้ยังมีโครงการอื่น ๆ ที่ทางหน่วยงานเอกชนและหน่วยงานรัฐเข้ามาร่วมพัฒนาภายในชุมชนยกตัวอย่าง เช่น โครงการจิตอาสาเราทำความดีด้วยหัวใจ เป็นโครงการซ่อมแซมบ้านพักอาศัยให้กับผู้ยากไร้และด้อยโอกาส การได้รับบริจาคจากถุงยังชีพและความช่วยเหลือที่เร่งด่วนจากหลายหน่วยงานในช่วงวิกฤตการณ์ ทั้งนี้ทุกโครงการพื้นที่สาธารณะที่เกิดขึ้นในชุมชน เป็นโครงการมีที่จุดประสงค์ที่จะพัฒนาชุมชนให้ไปในทิศทางที่ดี มุ่งเน้นไปที่เยาวชนเป็นหลัก หลายโครงการไม่มีการพูดถึงเรื่องการบริหารจัดการทางด้านพื้นที่ หลังจากส่งมอบโครงการให้แก่ชุมชนมักจะนำงบประมาณที่ได้จากความช่วยเหลือของรัฐมาสร้างรั้วกัน โครงการหลังคาเหล็ก เพื่อต้องการป้องกันการชำรุดทรุดโทรมในแบบความคิดของชุมชน แต่ทั้งนี้โครงการที่มีแนวความคิดการบริหารจัดการพื้นที่ให้แก่ชุมชนยังไม่ส่งผลในระยะยาว โครงการที่เกิดขึ้นหลายโครงการเป็นผลดีกับชุมชนแต่เมื่อเวลาผ่านไปกลับเป็นภาระของชุมชน เนื่องจากคนในชุมชนไม่มีงบประมาณ เวลาที่เพียงพอมาดูแลรักษา และองค์ความรู้ที่ยังไม่เพียงพอในการจัดการบริหารพื้นที่ ทำให้ปัจจุบันโครงการหลายโครงการที่เคยเกิดขึ้นและเคยได้เสียงตอบรับจากประชาชนในชุมชนในทิศทางที่ดีกลับอยู่ในสภาพที่ไม่สามารถใช้งานได้ดังเดิม

ข้อมูลของชุมชนผู้มีรายได้น้อยประกอบด้วยเนื้อหาลักษณะทางกายภาพ ลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคม โดยโครงการที่เกิดขึ้นแสดงให้เห็นถึงคุณภาพชีวิตที่ต้องการได้รับการพัฒนา ด้วยลักษณะทางกายภาพของชุมชนผู้มีรายได้น้อยที่ถูกจัดว่าเป็นพื้นที่แออัด มีพื้นที่สาธารณะที่ไม่เพียงพอ จึงมีแนวความคิดการยกระดับคุณภาพชีวิตเกิดเป็นโครงการพื้นที่สาธารณะหลายโครงการ ทั้งนี้ปัจจัยสำคัญในการวัดผลสำเร็จของโครงการ คือการได้รับความร่วมมือจากประชาชนในการพัฒนา ซึ่งระยะเวลาและองค์ความรู้ความเข้าใจเป็นส่วนหนึ่งสำเร็จของขั้นตอนที่ระบุอยู่ในข้อมูลการมีส่วนร่วมทั้ง 4 ด้าน เป็นแนวทางการนำไปสู่ผลสำเร็จของโครงการที่เกิดขึ้นในระยะยาว

จากการรวบรวมข้อมูลเบื้องต้นของโครงการพื้นที่สาธารณะทั้ง 5 โครงการ ผู้วิจัยได้สรุปการมีส่วนร่วมในแต่ละขั้นตอนเปรียบเทียบกับทฤษฎีที่ได้ศึกษามาในบทที่ 2 ดังตารางที่ 4.11 ดังนี้

ตารางที่ 4.12 แสดงสรุปการมีส่วนร่วมในแต่ละขั้นตอนของแต่ละโครงการ

โครงการ	ขั้นตอนการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน	
โครงการปรับปรุงสนามเด็กเล่น	ด้านการเสนอความคิด การวางแผนและตัดสินใจ	ผู้นำชุมชนรับทราบจุดประสงค์ของโครงการ และนำมาบอกกล่าวให้ประชาชนในชุมชนรับทราบ
	ด้านการดำเนินการและการปฏิบัติการ	ประชาชนในชุมชนรับรู้ว่าการทำกิจกรรมรับอาสาสมัครมาช่วยกันทาสีปรับปรุงสนามเด็กเล่น
	ด้านการรับและแบ่งปันผลประโยชน์	เด็กในชุมชนเข้ามาใช้งานต่อเนื่องในช่วงแรกที่ถูกปรับปรุงเสร็จ
	ด้านการติดตามและประเมินผล	ไม่มีแผนการติดตามและประเมินผลที่ชัดเจน
โครงการขานส่วาง	ด้านการเสนอความคิด การวางแผนและตัดสินใจ	เยาวชนในชุมชนเป็นผู้มีส่วนร่วมหลักในการนำเสนอเป้าหมายของโครงการ
	ด้านการดำเนินการและการปฏิบัติการ	เยาวชนและผู้ปกครองภายในชุมชนมีส่วนร่วมในการออกแบบรูปแบบของโครงการ
	ด้านการรับและแบ่งปันผลประโยชน์	เยาวชนในชุมชนได้มีพื้นที่ทำกิจกรรมร่วมกัน พื้นที่บริเวณดังกล่าวถูกปรับปรุงให้เกิดประโยชน์ใช้สอยมากขึ้น
	ด้านการติดตามและประเมินผล	ชุมชนรับรู้ข้อกำหนดการดูแลรักษาโครงการขานส่วาง
โครงการสนามฟุตบอล	ด้านการเสนอความคิด การวางแผนและตัดสินใจ	เยาวชนในชุมชนเป็นผู้มีส่วนร่วมหลักในการนำเสนอความต้องการ และกำหนดเป้าหมายของโครงการ
	ด้านการดำเนินการและการปฏิบัติการ	ประชาชนรับทราบแนวทางการออกแบบและขั้นตอนการดำเนินการของหน่วยงานออกแบบในการจัดทำสนามฟุตบอล
	ด้านการรับและแบ่งปันผลประโยชน์	เยาวชนในชุมชนมีพื้นที่ที่เป็นจุดศูนย์รวมในช่วงเลิกเรียนและเสาร์อาทิตย์ ชุมชนมีชื่อเสียงและได้รับภาพลักษณ์ที่ดีในสังคม
	ด้านการติดตามและประเมินผล	ประชาชนในชุมชนได้มีส่วนแจ้งความเสียหายของโครงการ
โครงการลานนงนุช	ด้านการเสนอความคิด การวางแผนและตัดสินใจ	ประชาชนในชุมชนร่วมกันเสนอความคิดเห็นในการแก้ไขปัญหาพื้นที่ที่เป็นแหล่งทิ้งขยะส่งกลิ่นเหม็น พร้อมทั้งหาผู้สนับสนุน
	ด้านการดำเนินการและการปฏิบัติการ	ประชาชนในชุมชนร่วมกับหน่วยงานผู้สนับสนุนในการออกแบบสำรวจพื้นที่ หารูปแบบของโครงการให้เหมาะสมกับพื้นที่
	ด้านการรับและแบ่งปันผลประโยชน์	ชุมชนมีพื้นที่สีเขียวที่เป็นสวนหย่อมขนาดเล็กเพิ่มขึ้น และช่วยลดแหล่งทิ้งขยะเน่าเหม็นซึ่งเป็นมลพิษทางอากาศของชุมชน
	ด้านการติดตามและประเมินผล	ชุมชนช่วยกันป้องกันดูแลรักษาตนเอง
โครงการเปลี่ยนแปลง	ด้านการเสนอความคิด การวางแผนและตัดสินใจ	ชุมชนร่วมมือกับหน่วยงาน ระดมความคิดเห็นในการพัฒนาพื้นที่รกร้าง
	ด้านการดำเนินการและการปฏิบัติการ	ชุมชนให้ความร่วมมือกับหน่วยงานด้านวิชาการ เพื่อหาแนวทางการพัฒนาพื้นที่รกร้างตามจุดต่าง ๆ ภายในชุมชน
	ด้านการรับและแบ่งปันผลประโยชน์	เพิ่มพื้นที่สาธารณะสำหรับเยาวชนและทัศนียภาพที่ดีให้แก่ชุมชน
	ด้านการติดตามและประเมินผล	เพิ่งส่งมอบให้กับชุมชน, ชุมชนช่วยกันป้องกันดูแลรักษาตนเอง

ที่มา: ผู้วิจัย

4.2 ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการพื้นที่สาธารณะ

รายละเอียดข้อมูลส่วนนี้ผู้วิจัยได้จากการรวบรวมข้อมูลเอกสารของโครงการและข้อมูลแบบสัมภาษณ์การมีส่วนร่วมในการพัฒนาพื้นที่สาธารณะของประชาชนในชุมชน ซึ่งแบบสอบถามจะอยู่ในรูปแบบตารางเปรียบเทียบรายละเอียดต่าง ๆ ของทั้ง 5 โครงการพื้นที่สาธารณะ โดยจะวิเคราะห์ข้อมูลการมีส่วนร่วม ทั้งหมด 4 ด้าน คือ ด้านการเสนอความคิด การวางแผนและตัดสินใจ ด้านการดำเนินการและการปฏิบัติการ ด้านการรับและแบ่งปันผลประโยชน์ และด้านการติดตามและประเมินผล โครงการพัฒนาพื้นที่สาธารณะในชุมชนคลองเตยล๊อค 1-2-3 จำนวน 5 โครงการ ที่ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลเพื่อใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่

- 1) โครงการปรับปรุงสนามฟุตบอล
- 2) โครงการลานส่วาง
- 3) โครงการสนามฟุตบอล
- 4) โครงการลานนงนุช
- 5) โครงการเปลี่ยนแปลง

ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลการมีส่วนร่วมของแต่ละโครงการ จากการสัมภาษณ์โดยใช้แบบสัมภาษณ์กับประชาชนผู้เกี่ยวข้องทั้งหมด 20 คน นำเสนอข้อมูลในรูปแบบของตาราง 2 ตาราง คือ ตารางที่ 4.13 แสดงค่าคะแนนดิบของการมีส่วนร่วมของแต่ละโครงการ และนำค่าคะแนนตารางดิบมาคำนวณโดยใช้สูตรการคำนวณที่ได้กล่าวไว้ในบทที่ 3 ทั้งนี้เพื่อให้ค่าคะแนนรวมในแต่ละด้านมีค่าเท่ากัน ด้านละ 25 คะแนน ทั้งหมด 4 ด้าน รวมเป็น 100 คะแนน ซึ่งแสดงผลใน ตารางที่ 4.14 ดังนี้

ตารางที่ 4.13 แสดงค่าคะแนนดิบของการมีส่วนร่วมของแต่ละโครงการ

การมีส่วนร่วมของชุมชน ในขั้นตอนต่าง ๆ		คะแนนดิบของการมีส่วนร่วมของแต่ละโครงการ				
		โครงการ ปรับปรุงสนาม เด็กเล่น	โครงการ ลานส่วง	โครงการ สนาม ฟุตบอล	โครงการ ลานนงนุช	โครงการ เปลี่ยนแปลง
ด้านการเสนอ ความคิด การ วางแผนและ ตัดสินใจ	วิเคราะห์สภาพ ปัญหาของชุมชน	4	57	53	72	43
	เข้าประชุมเชิง ปฏิบัติการ	0	77	46	60	43
	แสดงความคิดเห็น และเสนอแนะในที่ ประชุม	6	60	60	71	51
	ลงมติการจัดทำ โครงการ	14	61	39	70	29
รวม (คะแนนเต็ม 320)		24	255	198	273	166
ด้านการ ดำเนินการและ การปฏิบัติการ	ส่วนร่วมในการ ดำเนินการ	25	44	47	80	40
	ส่วนร่วมในการ บริจาคสมทบทุน	0	0	0	0	0
	ส่วนร่วมในการ ปฏิบัติงาน	28	58	31	40	15
รวม (คะแนนเต็ม 240)		53	102	78	120	55
ด้านการรับและ แบ่งปัน ผลประโยชน์	ได้รับประโยชน์ที่เกิด จากโครงการ	47	62	74	64	66
	ประชาชนในชุมชนมี โอกาสใช้บริการ	43	52	70	26	13
	ได้รับรายได้จาก โครงการ	0	0	0	0	0
รวม (คะแนนเต็ม 240)		90	114	144	90	79
ด้านการติดตาม และประเมินผล	ส่วนร่วมในการดูแล โครงการ	28	60	42	65	35
	ส่วนร่วมในการ ตรวจสอบ ประเมินผล	0	69	53	40	18
	ส่วนร่วมในการ ปรับปรุงแก้ไข	0	51	62	50	12
รวม (คะแนนเต็ม 240)		28	180	157	155	65

ที่มา: ผู้วิจัย

ตารางที่ 4.14 แสดงผลระดับการมีส่วนร่วมของแต่ละโครงการ

การมีส่วนร่วมของชุมชน ในขั้นตอนต่าง ๆ		ค่าเฉลี่ยระดับการมีส่วนร่วมของแต่ละโครงการ				
		โครงการ ปรับปรุง สนามเด็กเล่น	โครงการ خانสว่าง	โครงการ สนามฟุตบอล	โครงการ ลานนงนุช	โครงการ เปลี่ยนแปลง
ด้านการเสนอ ความคิด การ วางแผนและ ตัดสินใจ	วิเคราะห์สภาพ ปัญหาของชุมชน	0.31	4.45	4.14	5.63	3.36
	เข้าประชุมเชิง ปฏิบัติการ	0	6.02	3.59	4.69	3.36
	แสดงความ คิดเห็น และ เสนอแนะในที่ ประชุม	0.47	4.69	4.69	5.55	3.98
	ลงมติการจัดทำ โครงการ	1.09	4.77	3.05	5.47	2.27
รวม (คะแนนเต็ม 25)		1.87	19.93	15.47	21.34	12.97
ด้านการ ดำเนินการและ การปฏิบัติการ	ส่วนร่วมในการ ดำเนินการ	2.60	4.58	4.89	6.25	3.13
	ส่วนร่วมในการ บริจาคสมทบทุน	0	0	0	0	0
	ส่วนร่วมในการ ปฏิบัติงาน	2.92	6.04	3.23	3.13	1.17
รวม (คะแนนเต็ม 25)		5.52	10.62	8.12	9.38	4.30
ด้านการรับและ แบ่งปัน ผลประโยชน์	ได้รับประโยชน์ที่ เกิดจากโครงการ	4.89	6.46	7.70	5	5.16
	ประชาชนใน ชุมชนมีโอกาสใช้ บริการ	4.48	5.41	7.29	2.03	1.02
	ได้รับรายได้จาก โครงการ	0	0	0	0	0
รวม (คะแนนเต็ม 25)		9.37	11.87	14.99	7.03	6.18
ด้านการติดตาม และประเมินผล	ส่วนร่วมในการ ดูแลโครงการ	2.92	6.24	4.37	5.08	2.73
	ส่วนร่วมในการ ตรวจสอบ ประเมินผล	0	7.18	5.52	3.13	1.41
	ส่วนร่วมในการ ปรับปรุงแก้ไข	0	5.31	6.46	3.90	0.94
รวม (คะแนนเต็ม 25)		2.92	18.73	16.35	12.11	5.08
รวมทั้งหมด (คะแนนเต็ม 100)		19.68	61.15	54.93	49.86	28.53

ที่มา: ผู้วิจัย

จากตารางที่ 4.13 แสดงผลข้อมูลระดับการมีส่วนร่วมของแต่ละโครงการ โครงการที่มีระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนมากที่สุด เป็นลำดับที่ 1 คือ โครงการชานสว่าง ลำดับที่ 2 คือโครงการลานนนุช ลำดับที่ 3 คือ โครงการสนามฟุตบอล ลำดับที่ 4 คือ โครงการเปลี่ยนแปลง ลำดับที่ 5 คือโครงการปรับปรุงสนามเด็กเล็ก ซึ่งเมื่อดูระยะเวลาในการดำเนินงาน โครงการชานสว่างและโครงการลานนนุชมีระยะเวลา 1 ปี โครงการสนามฟุตบอลระยะเวลา 10 เดือน โครงการเปลี่ยนแปลงระยะเวลา 4 เดือน โครงการปรับปรุงสนามเด็กเล่น 2 เดือน เปรียบจากระยะเวลาจะเห็นได้ว่าโครงการที่มีระยะเวลาในการดำเนินงานเป็นเวลานาน จะมีระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนมาก

ทั้งนี้จากคะแนนรวมอาจไม่สามารถสรุปข้อดีของแต่ละโครงการในรายละเอียดได้ ผู้วิจัยได้แสดงตารางย่อยของแต่ละด้านเพื่อวิเคราะห์ในส่วนของรายละเอียดให้เกิดความชัดเจนมากยิ่งขึ้น จากตารางรวมระดับการมีส่วนร่วมของแต่ละโครงการในภาพรวมจะเห็นได้ว่าจะถูกแบ่งออกเป็น 4 ด้าน คือ 1.ด้านการเสนอความคิด การวางแผนและตัดสินใจ 2.ด้านการดำเนินการและการปฏิบัติการ 3.ด้านการรับและแบ่งปันผลประโยชน์ 4.ด้านการติดตามและประเมินผล ดังนี้

4.2.1 ด้านการเสนอความคิด การวางแผนและตัดสินใจ

ตารางที่ 4.14 แสดงผลระดับการมีส่วนร่วมด้านการเสนอความคิด การวางแผนและตัดสินใจ

การมีส่วนร่วมของชุมชน ในขั้นตอนต่าง ๆ		ค่าเฉลี่ยระดับการมีส่วนร่วมของแต่ละโครงการ				
		โครงการ ปรับปรุงสนาม เด็กเล่น	โครงการ ชานสว่าง	โครงการสนาม ฟุตบอล	โครงการ ลานนนุช	โครงการ เปลี่ยนแปลง
ด้านการเสนอ ความคิด การวางแผน และตัดสินใจ	วิเคราะห์สภาพ ปัญหาของชุมชน	0.31	4.45	4.14	5.63	3.36
	เข้าประชุมเชิง ปฏิบัติการ	0	6.02	3.59	4.69	3.36
	แสดงความคิดเห็น และเสนอแนะในที่ ประชุม	0.47	4.69	4.69	5.55	3.98
	ลงมติการจัดทำ โครงการ	1.09	4.77	3.05	5.47	2.27
รวมเฉลี่ย (คะแนนเต็ม 25)		1.87	19.93	15.47	21.34	12.97

ที่มา: ผู้วิจัย

ตารางที่ 4.12 แสดงข้อมูลระดับการมีส่วนร่วมด้านการเสนอความคิด การวางแผนและตัดสินใจของแต่ละโครงการ คะแนนเฉลี่ยรวมสูงที่สุดคือโครงการลานนนุช โดยได้คะแนนการวิเคราะห์สภาพปัญหาของชุมชน การแสดงความคิดเห็นและเสนอแนะในที่ประชุม การลงมติการจัดทำโครงการ สูงที่สุด ทั้งนี้เพราะโครงการดังกล่าวริเริ่มโดยประชาชนในชุมชน จึงได้รับการมีส่วน

ร่วมด้านนี้มากที่สุด ส่วนโครงการชานสว่างได้รับคะแนนรองลงมาเป็นอันดับที่ 2 โดยมีคะแนน การเข้าประชุมเชิงปฏิบัติการสูงที่สุด ทั้งนี้เพราะมีหน่วยงานอย่าง Open space ซึ่งมีสถาปนิกชุมชนที่เชี่ยวชาญในด้านการทำงานกับชุมชนและมีประสบการณ์ในการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ

4.2.2 ด้านการดำเนินการและการปฏิบัติการ

ตารางที่ 4.15 แสดงผลระดับการมีส่วนร่วมด้านการดำเนินการและการปฏิบัติการ

การมีส่วนร่วมของชุมชน ในขั้นตอนต่าง ๆ		ค่าเฉลี่ยระดับการมีส่วนร่วมของแต่ละโครงการ				
		โครงการ ปรับปรุงสนาม เด็กเล่น	โครงการ ชานสว่าง	โครงการ สนามฟุตบอล	โครงการ ลานงนุช	โครงการ เปลี่ยนแปลง
ด้านการ ดำเนินการ และการ ปฏิบัติการ	ส่วนร่วมในการ ดำเนินการ	2.60	4.58	4.89	6.25	3.13
	ส่วนร่วมในการ บริจาคสมทบทุน	0	0	0	0	0
	ส่วนร่วมในการ ปฏิบัติงาน	2.92	6.04	3.23	3.13	1.17
รวมเฉลี่ย (คะแนนเต็ม 25)		5.52	10.62	8.12	9.38	4.30

ที่มา: ผู้วิจัย

จากตารางที่ 4.13 แสดงข้อมูลระดับการมีส่วนร่วมด้านดำเนินการและการปฏิบัติการ คะแนนเฉลี่ยรวมสูงที่สุดคือโครงการชานสว่าง โดยมีคะแนน ส่วนร่วมในการปฏิบัติงานมากที่สุด เพราะโครงการนี้ได้ดึงเยาวชนที่ใช้หลักของโครงการเข้ามามีส่วนร่วมในการออกแบบและให้เยาวชน นำผลงานที่ช่วยกันออกแบบไปนำเสนอผู้ปกครองซึ่งเป็นผู้อยู่อาศัยในชุมชน รับรู้และเสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับผลงาน ทำให้ผลงานสุดท้ายเกิดจากการร่วมมือจากทุกฝ่ายในขั้นตอนการปฏิบัติงานมากที่สุด ส่วนโครงการลานงนุชได้คะแนนรองลงมาเป็นอันดับที่ 2 โดยมีคะแนนการมีส่วนร่วมในการดำเนินการสูงที่สุด ทั้งนี้เนื่องจากการดำเนินการถูกจัดการโดยชาวบ้านและคณะกรรมการชุมชน เป็นผู้จัดทำเองไม่ได้มีหน่วยงานอื่นเป็นผู้เริ่มต้น ทั้งนี้ในข้อส่วนร่วมในการสมทบบริจาคสมทบทุนมีคะแนนเท่ากันทุกโครงการซึ่งอยู่ระดับการไม่มีส่วนร่วมหรือมีคะแนนเป็นศูนย์ เนื่องจากแต่ละโครงการมีหน่วยงานผู้สนับสนุนด้านงบประมาณ จึงทำให้ประชาชนในชุมชนไม่ได้มีส่วนร่วมในข้อนี้ หรืออีกกรณีหนึ่งโครงการลานงนุชที่เริ่มต้นจากชุมชนเป็นผู้ริเริ่ม และภายหลังมีหน่วยงานที่เข้ามาช่วยเหลือสนับสนุนด้านงบประมาณของโครงการ

4.2.3 ด้านการรับและแบ่งปันผลประโยชน์

ตารางที่ 4.16 แสดงผลระดับการมีส่วนร่วมด้านการรับและแบ่งปันผลประโยชน์

การมีส่วนร่วมของชุมชน ในขั้นตอนต่าง ๆ		ค่าเฉลี่ยระดับการมีส่วนร่วมของแต่ละโครงการ				
		โครงการ ปรับปรุงสนาม เด็กเล่น	โครงการ ลานส่วง	โครงการ สนามฟุตบอล	โครงการ ลานงนุช	โครงการ เปลี่ยนแปลง
ด้านการรับ และแบ่งปัน ผลประโยชน์	ได้รับประโยชน์ที่ เกิดจากโครงการ	4.89	6.46	7.70	5	5.16
	ประชาชนในชุมชน มีโอกาสใช้บริการ	4.48	5.41	7.29	2.03	1.02
	ได้รับรายได้จาก โครงการ	0	0	0	0	0
รวมเฉลี่ย (คะแนนเต็ม 25)		9.37	11.87	14.99	7.03	6.18

ที่มา: ผู้วิจัย

จากตารางที่ 4.14 แสดงข้อมูลระดับการมีส่วนร่วมด้านการรับและแบ่งปันผลประโยชน์ คะแนนเฉลี่ยรวมสูงที่สุด คือ โครงการสนามฟุตบอล โดยได้คะแนนการได้รับประโยชน์ที่เกิดจากโครงการ ประชาชนในชุมชนมีโอกาสใช้บริการ สูงที่สุด เนื่องจากโครงการสนามฟุตบอลเป็นที่ชื่นชอบของเยาวชนในชุมชนค่อนข้างมาก ทั้งเด็กผู้ชายและเด็กวัยรุ่นผู้ชายจะมีกิจกรรมร่วมกัน ส่วนการได้รับรายได้จากโครงการมีคะแนนเท่ากันทุกโครงการซึ่งอยู่ระดับการไม่มีส่วนร่วมหรือมีคะแนนเท่ากับศูนย์ เนื่องจากแต่ละโครงการไม่ได้มีแนวทางการพัฒนาพื้นที่สาธารณะให้มีรายได้แก่ชุมชน แต่เป็นเพียงการยกระดับพื้นที่ของชุมชนให้มีสภาพลักษณะที่ดีขึ้น

4.2.4 ด้านการติดตามและประเมินผล

ตารางที่ 4.17 แสดงผลระดับการมีส่วนร่วมด้านการติดตามและประเมินผล

การมีส่วนร่วมของชุมชน ในขั้นตอนต่าง ๆ		ค่าเฉลี่ยระดับการมีส่วนร่วมของแต่ละโครงการ				
		โครงการ ปรับปรุงสนาม เด็กเล่น	โครงการ خانสว่าง	โครงการ สนามฟุตบอล	โครงการ ลานนงนุช	โครงการ เปลี่ยนแปลง
ด้านการติดตาม และประเมินผล	มีส่วนร่วมใน การดูแล โครงการ	2.92	6.24	4.37	5.08	2.73
	มีส่วนร่วมใน การตรวจสอบ ประเมินผล	0	7.18	5.52	3.13	1.41
	มีส่วนร่วมใน การปรับปรุง แก้ไข	0	5.31	6.46	3.90	0.94
รวมเฉลี่ย (คะแนนเต็ม 25)		2.92	18.73	16.35	12.11	5.08

ที่มา: ผู้วิจัย

จากตารางที่ 4.15 แสดงข้อมูลระดับการมีส่วนร่วมด้านการติดตามและประเมินผล คะแนนเฉลี่ยรวมสูงสุดคือ โครงการخانสว่าง โดยได้คะแนนการมีส่วนร่วมในการตรวจสอบและประเมินผลสูงสุด ทั้งนี้เนื่องจากหน่วยงานกลุ่ม Open Space ได้มีกระบวนการด้านการติดตามและประเมินผลของโครงการที่ชัดเจน หน่วยงานทราบว่าภายในโครงการในช่วงกลางคืนจะมีคนมากและและเมื่อรับฟังความคิดเห็นจากคนในชุมชนพบว่าต้องการให้มีการติดไฟฟ้าภายในโครงการ จึงเกิดแนวคิดการเก็บเงินคนละ 5 บาท สำหรับผู้ที่เข้าใช้โครงการ เพื่อนำไปเป็นค่าไฟและค่าทำนุบำรุงโครงการในอนาคต คะแนนเฉลี่ยรวมรองลงมาคือโครงการสนามฟุตบอล ทั้งนี้เนื่องจากหลังจากจบโครงการบริษัท AP Thailand ได้ส่งเจ้าหน้าที่กลับมาดูโครงการอีกครั้ง พบว่าพื้นของสนามฟุตบอลมีการทรุดและแตกร้าว ถ้าหากยังเปิดใช้งานต่อจะเกิดอุบัติเหตุตามมา จึงปิดปรับปรุงพื้นสนามฟุตบอลให้กลับมาใช้งานได้อีกครั้ง อันดับที่สองคือโครงการخانสว่าง ได้คะแนนการมีส่วนร่วมในการตรวจสอบประเมินผลสูงสุด และอันดับที่สามคือโครงการลานนงนุช ได้คะแนนการมีส่วนร่วมในการดูแลโครงการสูงรองจากโครงการخانสว่าง

จากเนื้อหาตารางที่ 4.12 – 4.15 แสดงระดับการมีส่วนร่วมในด้านต่าง ๆ โดยคะแนนรวมเฉลี่ยสูงสุดของด้านการมีส่วนร่วมด้านการศึกษา การวางแผนและตัดสินใจ คือ โครงการลานนงนุช คะแนนเฉลี่ยรวมสูงสุดของด้านการมีส่วนร่วมด้านดำเนินการและการปฏิบัติการ คือ โครงการخانสว่าง คะแนนเฉลี่ยรวมสูงสุดของด้านการมีส่วนร่วมด้านการรับและแบ่งปันผลประโยชน์ คือ

โครงการสนามฟุตบอล และคะแนนเฉลี่ยสูงสุดของด้านการติดตามและประเมินผล คือ โครงการชานสว่าง จะเห็นได้ว่าแม้โครงการชานสว่างมีคะแนนเฉลี่ยรวมทั้งหมดของระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนมากที่สุด แต่ในข้อมูลด้านต่าง ๆ ของการมีส่วนร่วมนั้น โครงการอื่นได้คะแนนรวมอันดับสูงที่สุดในแต่ละข้อย่อยที่ต่างกันออกไป แสดงให้เห็นว่าแต่ละโครงการมีข้อดีและจุดแข็งที่ต่างกัน ซึ่งขึ้นอยู่กับความสามารถของหน่วยงานที่เข้ามามีส่วนร่วมของในแต่ละโครงการ

ทั้งนี้จากข้อสรุปข้างต้น สามารถจำแนกข้อดีและข้อควรระวังของทั้ง 5 โครงการ ได้อย่างชัดเจน ถ้าหากนำข้อดีการมีส่วนร่วมของชุมชนในแต่ละโครงการมาประกอบกัน จะเป็นแนวทางเลือกหนึ่งที่น่าสนใจและประสบผลสำเร็จของโครงการพื้นที่สาธารณะที่จะเกิดขึ้นกับชุมชนผู้มีรายได้น้อยที่มีลักษณะทาง กายภาพ เศรษฐกิจและสังคมคล้ายกับชุมชนคลองเตย โดยผู้วิจัยสรุปขั้นตอนไว้ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ด้านการเสนอความคิดการวางแผนและตัดสินใจ ขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนเริ่มต้นของการวิเคราะห์สภาพปัญหาของชุมชน ซึ่งหน่วยงานที่เข้าไปทำโครงการควรให้ชุมชนเป็นผู้ริเริ่มสำรวจปัญหาด้วยคนที่อยู่อาศัยในชุมชนเอง เนื่องจากชุมชนจะเป็นผู้ที่รู้จักชุมชนที่ตนเองอยู่อาศัยดีที่สุด ไม่ควรละเว้นการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการเพราะเป็นการรวมตัวของคนทุกเพศทุกวัย ทั้งนี้รูปแบบและวิธีการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการขึ้นอยู่กับพิจารณาของหน่วยงานผู้เชี่ยวชาญ

ขั้นตอนที่ 2 ด้านการดำเนินการและการปฏิบัติการ ขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนในการออกแบบรูปแบบของโครงการ ข้อมูลเบื้องต้นในขั้นตอนที่ 1 จะทำให้ทราบถึงปัญหาของชุมชน โดยการเกิดขึ้นของโครงการดังกล่าวควรตอบสนองต่อความต้องการของคนทุกประเภทในชุมชนไม่มากนักน้อย เน้นให้เกิดกิจกรรมการออกแบบร่วมกันระหว่างหน่วยงานออกแบบกับชุมชน เพื่อให้ชุมชนเองได้ทราบถึงวิธีการแก้ปัญหาที่ถูกต้อง เช่นเดียวกับหน่วยงานได้ความเข้าใจว่าโครงการที่เกิดขึ้นควรมีภาพลักษณ์และองค์ประกอบใดที่มีความเหมาะสมกับชุมชนมากที่สุด

ขั้นตอนที่ 3 ด้านการรับและแบ่งปันผลประโยชน์ ขั้นตอนนี้ต่อเนื่องกับขั้นตอนที่ 2 ซึ่งผู้วิจัยมีความเห็นว่าโครงการที่เกิดขึ้นควรตอบสนองประชาชนในชุมชนทุกกลุ่ม ทุกเพศวัย ทั้งนี้แม้จะตอบสนองด้านการแก้ไขปัญหา ทั้งด้านกายภาพ สังคม เศรษฐกิจ และประชาชนทุกคนในชุมชน แต่ด้านการใช้งานจริงอาจเป็นที่นิยมของคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งในชุมชนก็เป็นได้

ขั้นตอนที่ 4 ด้านติดตามและประเมินผล เป็นขั้นตอนสุดท้ายที่หน่วยงานจะเข้ามาประเมินผลตอบรับที่เกิดขึ้น โดยหน่วยงานต้องดึงกลุ่มตัวแทนชุมชนที่สามารถสื่อสารให้คนในชุมชนเกิดความเข้าใจ เข้ามารับรู้ผลลัพธ์ของโครงการที่เกิดขึ้น เรียนรู้การดูแลรักษาและเรื่องการปรับปรุงโครงการ หน่วยงานอาจจะต้องเข้ามาดูบ่อยครั้งจนกว่าชุมชนจะเกิดความรู้ความเข้าใจ ทั้งนี้หากชุมชนไม่สามารถดูแลโครงการได้หน่วยงานต้องช่วยหางบประมาณต่าง ๆ มาช่วยเหลือ หรืออีกทางเลือกในการในแก้ปัญหาโครงการพื้นที่สาธารณะที่พัฒนาเสร็จแล้วไม่ได้รับการดูแลรักษา คือ มีการตั้งงบประมาณสำหรับบำรุงรักษาหรือดำเนินการสำหรับโครงการให้ชัดเจนในขั้นตอนการจัดทำโครงการ เช่น ร้อยละ 10 หรือ ร้อยละ 20 ของงบประมาณทั้งหมด เป็นต้น

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

การมีส่วนร่วมของประชาชนต่อโครงการพัฒนาพื้นที่สาธารณะในชุมชนผู้มีรายได้น้อย กรณีศึกษาชุมชนคลองเตย มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและวิเคราะห์ลักษณะทางกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม ของพื้นที่ในชุมชนคลองเตย เพื่อศึกษาและวิเคราะห์แนวทางการบูรณาการมีส่วนร่วมในการพัฒนาพื้นที่สาธารณะสำหรับชุมชนผู้มีรายได้น้อย ดำเนินการโดยการเก็บข้อมูลโดยการสำรวจพื้นที่ (Field Observation) การสัมภาษณ์โดยใช้แบบสัมภาษณ์ (Interview Form) โดยเลือกเก็บข้อมูลจากผู้ที่เกี่ยวข้อง คือ 1) ประธานชุมชน 2) คณะกรรมการชุมชน 3) ผู้อยู่อาศัยในชุมชน จากการสุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง โดยผู้วิจัยสรุปเนื้อหาจากการสำรวจพื้นที่และการสัมภาษณ์ทั้งหมดไว้ดังนี้

- 5.1 สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลชุมชนผู้มีรายได้น้อย
- 5.2 สรุปผลการวิเคราะห์ระดับการมีส่วนร่วมของโครงการพื้นที่สาธารณะ
- 5.3 ข้อเสนอแนะสำหรับการดำเนินโครงการพัฒนาพื้นที่สาธารณะในชุมชนผู้มีรายได้น้อย

5.1 สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลชุมชนผู้มีรายได้น้อย

5.1.1 สรุปลักษณะทางกายภาพของชุมชนผู้มีรายได้น้อย

ลักษณะการครอบครองที่ดินของชุมชนคลองเตยถือค 1-2-3 เกิดจากการบุกรุกที่ดินเข้ามาอยู่ของแรงงานก่อสร้าง จัดอยู่ในประเภทชุมชนแออัดตามระเบียบกรุงเทพมหานครปี 2537 กรรมสิทธิ์ที่ดินเป็นของการทำงานเรือแห่งประเทศไทย เอกสารสิทธิ น.ส.4 (ตราครุฑสีแดง) ซึ่งชุมชนอยู่ในการดูแลของรัฐได้รับเงินสนับสนุนเดือนละ 10,000 บาท ข้อมูลความหนาแน่นของประชากรในปัจจุบันถูกจัดอยู่ในเกณฑ์ระดับความหนาแน่นมากตามเกณฑ์ของการเคหะแห่งชาติ สภาพบ้านเรือนภายในชุมชนอยู่ในเกณฑ์ค่อนข้างทรุดโทรมมากถึงปานกลาง การใช้น้ำและไฟฟ้าภายในชุมชนเป็นแบบมิเตอร์รวมบ้านต่อบ้าน มีไฟฟ้าสาธารณะเป็นแผงโซลาร์เซลล์ทั้งหมด 200 จุด ไม่มีระบบกำจัดขยะที่ชัดเจนภายในชุมชน ทางเดินสาธารณะในชุมชนเป็นทางเดินคอนกรีตทั้งหมดโดยแนวขวางของทางเดินจะถูกเขาระ่องเพื่อเป็นทางระบายน้ำสู่ระบบระบายน้ำนอกชุมชน

5.1.2 สรุปลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนผู้มีรายได้น้อย

อาชีพหลักของชุมชนผู้มีรายได้น้อยชุมชนคลองเตยถือค 1-2-3 ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้างค้าขายและทุก ๆ ครอบครัวจะมีอาชีพเสริมอย่างน้อยหนึ่งอาชีพ ฐานะของคนในชุมชนจัดอยู่ในเกณฑ์

ยากจน หน่วยงานรัฐจึงจัดแหล่งเงินกู้ที่ถูกกฎหมายขึ้นภายในชุมชน ทั้งนี้ภายในชุมชนยังมีการรวมกลุ่มต่าง ๆ เกิดขึ้น เพื่อทำกิจกรรมร่วมกันรวมทั้งการหารายได้เพื่อสนับสนุนชุมชน เรื่องการถูกละเมิดของชุมชนยังอยู่ในช่วงดำเนินการหาข้อตกลงร่วมกันระหว่างการทำเรือแห่งประเทศไทยและชุมชน ทั้ง 26 ชุมชน

5.1.3 สรุปโครงการพัฒนาพื้นที่สาธารณะของชุมชนผู้มีรายได้น้อย

โครงการพื้นที่สาธารณะภายในชุมชนคลองเตย ล็อก 1-2-3 ที่ผู้วิจัยได้เข้าไปเก็บข้อมูลทั้ง 5 โครงการ เกิดขึ้นในระยะเวลาไม่เกิน 7 ปี ที่สามารถสำรวจข้อมูลได้ ปัจจุบันโครงการทั้งหมดอยู่ในความดูแลของชุมชน โดยโครงการปรับปรุงสนามเด็กปัจจุบันเครื่องเล่นบางชิ้นไม่สามารถใช้งานได้ และไม่สามารถใช้งานได้ตลอดเวลา โครงการลานสว่างปัจจุบันอยู่ในสภาพทรุดโทรมโครงสร้างเดิมไม่สามารถใช้งานได้แล้วถูกตัดแปลงให้เป็นพื้นที่สวนผักของชาวบ้านบริเวณนั้น โครงการสนามฟุตบอลปัจจุบันพื้นที่ทรุดจากเดิมและบางส่วนไม่สามารถเข้าใช้งานได้ตามปกติ โครงการลานนั่งนุชและโครงการเปลี่ยนแปลงเป็นโครงการที่เพิ่งเกิดขึ้นในระยะไม่ถึง 3 ปี ปัจจุบันยังอยู่ในสภาพใช้งานได้ปกติ โดยประชาชนในชุมชนได้ทำงานประมาณที่ได้มาทำรั้วหลังคา กันเพื่อป้องกันการเสื่อมโทรม และไม่ได้เปิดให้ใช้งานได้ตลอดเวลา

จากข้อมูลชุมชนคลองเตย ล็อก 1-2-3 เป็นชุมชนผู้มีรายได้น้อยในเขตคลองเตย ซึ่งเป็นชุมชนแรกที่ถูกก่อตั้งขึ้น และเป็นชุมชนแออัดชุมชนแรกที่เกิดขึ้นจากผู้ใช้แรงงานต่างจังหวัดเข้ามาตั้งถิ่นฐาน การมีอยู่ของชุมชนเกิดขึ้นมาเป็นเวลานานมากกว่า 40 ปี ปัจจุบันผู้ที่อาศัยอยู่เป็นรุ่นที่ 2, 3 จากครอบครัวเดิม และมีผู้ที่เข้ามาอาศัยอยู่ใหม่เพิ่มขึ้นทำให้ความหนาแน่นในชุมชน ซึ่งเดิมมีปริมาณที่มากอยู่แล้วเพิ่มระดับความแออัดขึ้นไปอีก เมื่อเทียบกับชุมชนผู้มีรายได้น้อยอื่นในกรุงเทพมหานคร จะเห็นได้ว่าความหนาแน่นของพื้นที่ชุมชนคลองเตย ล็อก 1-2-3 มีความหนาแน่นมากกว่าถึง 3 เท่า รวมถึงสถานการณ์ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นภายในชุมชน ผู้วิจัยเห็นว่าด้วยโครงการพื้นฐานของชุมชนนั้นไม่ได้ถูกสร้างขึ้นเพื่อเป็นชุมชนที่อยู่อาศัยเหมือนกับชุมชนรายได้น้อยชุมชนอื่น จึงทำให้ปัญหาที่เกิดขึ้นภายในชุมชนยังไม่มีทางแก้ไขได้ในระยะยาว ส่วนใหญ่เป็นการแก้ไขปัญหาแบบเร่งด่วนหรือปัญหาเฉพาะหน้าเท่านั้น โดยโครงการพื้นที่สาธารณะเป็นหนึ่งในแนวทางที่อาจยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชนคลองเตยให้ดีขึ้น

โครงการที่ผู้วิจัยเข้าไปศึกษาทั้ง 5 โครงการ เป็นโครงการเกี่ยวกับพื้นที่สาธารณะในชุมชนคลองเตย ล็อก 1-2-3 ทั้งนี้ยังมีโครงการอื่น ๆ ที่ทางหน่วยงานเอกชนและหน่วยงานรัฐเข้ามาร่วมพัฒนาภายในชุมชน ยกตัวอย่างเช่น โครงการจิตอาสาเราทำความดีด้วยหัวใจ เป็นโครงการซ่อมแซมบ้านพักอาศัยให้กับผู้ยากไร้และด้อยโอกาส การได้รับบริจาคจากถุงยังชีพและความช่วยเหลือที่เร่งด่วนจากหลายหน่วยงานในช่วงวิกฤตการณ์ ทั้งนี้ทุกโครงการพื้นที่สาธารณะที่เกิดขึ้นในชุมชน

คลองเตยลือค 1-2-3 เป็นโครงการที่มีจุดประสงค์ที่จะพัฒนาชุมชนให้ไปในทิศทางที่ดี มุ่งเน้นไปที่เยาวชนเป็นหลัก หลายโครงการไม่มีการพูดถึงเรื่องการบริหารจัดการทางด้านพื้นที่ หลังจากส่งมอบโครงการให้แก่ชุมชน ชุมชนมักจะนำงบประมาณที่ได้จากความช่วยเหลือของรัฐมาสร้างรั้วกัน โครงการหลังคาเหล็ก เพื่อต้องการป้องกันการชำรุดทรุดโทรม ซึ่งเป็นการดูแลรักษาในแบบความคิดของชุมชน อย่างไรก็ตามแม้บางโครงการมีแนวความคิดการบริหารจัดการพื้นที่ก็ยังไม่ส่งผลในระยะยาว โครงการที่เกิดขึ้นหลายโครงการสร้างภาพลักษณ์และความน่าสนใจให้แก่กับชุมชน แต่เมื่อเวลาผ่านไปกลับเป็นภาระของชุมชน เนื่องจากคนในชุมชนไม่มีงบประมาณ เวลาที่เพียงพอมาดูแลรักษา และองค์ความรู้ที่ยังไม่เพียงพอในการจัดการบริหารพื้นที่ ส่งผลให้ปัจจุบันหลายโครงการที่เคยเกิดขึ้นและเคยได้เสียงตอบรับจากประชาชนในชุมชนในทิศทางที่ดีกลับอยู่ในสภาพที่ไม่สามารถใช้งานได้ดังเดิม

5.2 สรุปผลการวิเคราะห์ระดับการมีส่วนร่วมของโครงการพื้นที่สาธารณะ

5.2.1 สรุปผลการวิเคราะห์ด้านการเสนอความคิดเห็น การวางแผนและตัดสินใจ

ค่าเฉลี่ยคะแนนรวมสูงสุดของระดับการมีส่วนร่วมด้านการเสนอความคิดเห็น การวางแผน และตัดสินใจ คือ โครงการลานนนุช โดยมีรายละเอียดคะแนนแต่ละข้อย่อยดังนี้ ข้อที่ 1) การวิเคราะห์ปัญหาของชุมชน โครงการลานนนุชได้คะแนนเฉลี่ยสูงสุด 5.63 คะแนน ข้อที่ 2) เข้าประชุมเชิงปฏิบัติการ โครงการชานสว่างได้คะแนนเฉลี่ยสูงสุด 6.02 คะแนน ข้อที่ 3) แสดงความคิดเห็น และเสนอแนะในที่ประชุม โครงการลานนนุชได้คะแนนเฉลี่ยสูงสุด 5.55 คะแนน 4) การลงมติการจัดทำโครงการ โครงการลานนนุชได้คะแนนเฉลี่ยสูงสุด 5.47 คะแนน

5.2.2 สรุปผลการวิเคราะห์ด้านการดำเนินการและการปฏิบัติการ

ค่าเฉลี่ยคะแนนรวมสูงสุดของระดับการมีส่วนร่วมด้านการดำเนินการและการปฏิบัติการ คือ โครงการชานสว่าง โดยมีรายละเอียดคะแนนแต่ละข้อย่อยดังนี้ ข้อที่ 1) ส่วนร่วมในการดำเนินการ โครงการลานนนุชได้คะแนนเฉลี่ยสูงสุด 6.25 คะแนน ข้อที่ 2) ส่วนร่วมในการบริจาคสมทบทุน ไม่มีโครงการใดได้คะแนนส่วนนี้ ข้อที่ 3) ส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน โครงการชานสว่างได้คะแนนเฉลี่ยสูงสุด 6.04 คะแนน

5.2.3 สรุปผลการรับและแบ่งปันผลประโยชน์

ค่าเฉลี่ยคะแนนรวมสูงสุดของระดับการมีส่วนร่วมด้านการรับและแบ่งปันผลประโยชน์ คือ โครงการสนามฟุตบอล โดยมีรายละเอียดคะแนนแต่ละข้อย่อยดังนี้ ข้อที่ 1) ได้รับประโยชน์ที่เกิดจากโครงการ โครงการสนามฟุตบอลได้คะแนนเฉลี่ยสูงสุด 7.70 คะแนน ข้อที่ 2) ประชาชนในชุมชนมีโอกาสใช้บริการ โครงการสนามฟุตบอลได้คะแนนเฉลี่ยสูงสุด 7.29 คะแนน ข้อที่ 3) การได้รับรายได้จากโครงการ ไม่มีโครงการใดได้คะแนนส่วนนี้

5.2.4 สรุปผลการวิเคราะห์ด้านการติดตามและประเมินผล

ค่าเฉลี่ยคะแนนรวมสูงสุดของระดับการมีส่วนร่วมด้านการติดตามและประเมินผล คือ โครงการขานสว่าง โดยมีรายละเอียดคะแนนแต่ละข้อย่อยดังนี้ ข้อที่ 1) ส่วนร่วมในการดูแลโครงการ โครงการขานสว่างได้คะแนนเฉลี่ยสูงสุด 6.24 คะแนน ข้อที่ 2) ส่วนร่วมในการตรวจสอบประเมินผล โครงการขานสว่างได้คะแนนเฉลี่ยสูงสุด 7.18 คะแนน ข้อที่ 3) ส่วนร่วมในการปรับปรุงแก้ไข โครงการสนามฟุตบอลได้คะแนนเฉลี่ยสูงสุด 6.46 คะแนน

จากข้อมูลการมีส่วนร่วมของโครงการพื้นที่สาธารณะในชุมชนคลองเตยล๊อค 1-2-3 ซึ่งเป็นชุมชนผู้มีรายได้น้อยที่มีหลายหน่วยงานเข้ามาให้ความสนใจ เปรียบเสมือนสนามประลองความคิดของนักออกแบบ แต่ละโครงการได้นำแนวความคิดการมีส่วนร่วมของประชาชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องกับ เพื่อให้ประชาชนรู้สึกเป็นเจ้าของโครงการอย่างแท้จริง ทั้งนี้จากข้อมูลระดับการมีส่วนร่วมดังกล่าว ผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่า โครงการพื้นที่สาธารณะที่เหมาะสมกับชุมชนผู้มีรายได้น้อย ชุมชนคลองเตย ล๊อค 1-2-3 ควรมีจุดเริ่มต้นที่เกิดจากชุมชนเอง จากกรณีศึกษาโครงการลานนงนุชผู้ที่อยู่อาศัยในชุมชนจะรู้สาเหตุของปัญหามากที่สุด ทำให้โครงการนั้นสามารถแก้ไขปัญหาของพื้นที่ได้ตรงจุด หน่วยงานที่เข้ามาช่วยเหลือชุมชนจะต้องมีความสามารถในการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการที่สามารถสะท้อนความต้องการของผู้อยู่อาศัย ออกมาในรูปแบบพื้นที่สาธารณะที่ตอบสนองต่อชุมชนในทุกด้าน ทั้งนี้ควรมีกระบวนการวางแผนการทำงานที่ชัดเจน และจะต้องสามารถยืดหยุ่นปรับเปลี่ยนให้เข้ากับสถานการณ์แต่ละชุมชนได้เช่นกัน

ข้อมูลด้านกายภาพของโครงการพื้นที่สาธารณะทั้ง 5 โครงการ แสดงถึงลักษณะสภาพพื้นที่ปัจจุบันของโครงการ โครงการขานสว่างแม้จะได้รับความคิดเห็นว่ามีระดับการมีส่วนร่วมจากประชาชนมากที่สุด แต่ปัจจุบันสถานที่กลับเสื่อมสภาพจากเดิมมากด้วยระยะเวลาที่นานหลายปี แม้ภายหลังทางหน่วยงานจะนำเสนอแนวทางการบริหารพื้นที่ให้เกิดความยั่งยืน แต่ไม่เกิดประสิทธิผลตามความต้องการ เนื่องจากคนในชุมชนไม่สามารถปฏิบัติตามได้ โครงการสนามฟุตบอลได้รับความนิยมและชื่นชอบจากเยาวชนเป็นอย่างมาก แต่ปัจจุบันไม่สามารถใช้งานได้ดีดังเดิมแม้จะได้รับการแก้ไขปัญหาปรับปรุงแล้ว โครงการปรับปรุงสนามเด็กปัจจุบันเครื่องเล่นบางชิ้นต้องถอดออกจากสถานที่ที่ไม่สามารถใช้งานได้อีกเนื่องจากการผุกร่อนของสนิม ซึ่งอาจทำให้เกิดอันตรายแก่เยาวชน โดยโครงการที่กล่าวมาข้างต้นแสดงถึงแนวโน้มในอนาคตของโครงการที่เพิ่งเกิดขึ้นไม่นานอย่างโครงการลานนงนุช และโครงการเปลี่ยนแปลง ถ้าหากชุมชนหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับโครงการไม่มีการบริหารจัดการที่ยั่งยืนด้วยชุมชน โครงการพื้นที่สาธารณะที่เกิดขึ้นอาจอยู่ในสภาพที่ใช้งานไม่ได้และกลายเป็นภาระของชุมชนอีกเช่นเคย

จากการวิเคราะห์ข้อมูลด้านกายภาพ เศรษฐกิจ สังคมและข้อมูลจากโครงการพื้นที่สาธารณะทั้ง 5 โครงการ ผู้วิจัยมีข้อสังเกตได้ว่าสาเหตุที่โครงการพื้นที่สาธารณะที่เกิดขึ้นภายในชุมชนมีแนวโน้มที่ไม่ยั่งยืนหรือบางโครงการปัจจุบันอยู่ในสภาพที่ไม่สามารถใช้งานได้ดังเดิม เนื่องมาจาก

1) ด้านกายภาพของชุมชนที่มีโครงสร้างพื้นฐานไม่เอื้อประโยชน์ต่อโครงการ ทำให้การถึงของสาธารณูปโภคและสาธารณูปการที่เป็นตัวส่งเสริมไปไม่ถึง 2) ด้านเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน เนื่องจากสภาพความเป็นอยู่และองค์ความรู้ของผู้มีรายได้น้อยในชุมชนไม่ได้มากเพียงพอในการรับช่วงต่อเพื่อดูแลโครงการที่เกิดขึ้น บางโครงการเข้ามาปรับปรุงพื้นที่แต่กิจกรรมภายในโครงการไม่ตอบโจทย์กับคนในชุมชน ทั้งนี้หากโครงการมีพื้นที่กิจกรรมส่งเสริมในด้านเศรษฐกิจรายได้ของชุมชน ยกตัวอย่างเช่น ภายในชุมชนส่วนใหญ่มีรายได้จากการเก็บของเก่า ควรศึกษาการมีพื้นที่ที่เป็นโครงการธนาคารขยะของชุมชน มีการคัดแยกขยะที่ถูกต้องและส่งเสริมการแปรรูปของขยะที่ไม่ใช้แล้ว หรือโครงการนั้น ๆ ควรมีงบประมาณต่อเนื่องหลังจากทำแล้วเสร็จ ผู้วิจัยคิดเห็นว่าหากเชื่อมโยงความสัมพันธ์จากข้อมูลด้านกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม อาจทำให้แนวโน้มของโครงการพื้นที่สาธารณะที่เกิดขึ้นในชุมชนผู้มีรายได้น้อยถูกพัฒนาไปในทิศทางที่ดีขึ้นได้

5.3 ข้อเสนอแนะสำหรับการดำเนินโครงการพัฒนาพื้นที่สาธารณะในชุมชนผู้มีรายได้น้อย

5.3.1 หน่วยงานหรือองค์กรเกี่ยวกับชุมชนที่ต้องการเข้ามาพัฒนาพื้นที่สาธารณะในชุมชนผู้มีรายได้น้อย ควรส่งเสริมให้ชุมชนได้มีโอกาสเริ่มต้นกำหนดจุดประสงค์ของแต่ละโครงการ เพื่อเปิดโอกาสในการแสดงความคิดเห็นของคนในชุมชนอย่างอิสระ และทราบถึงความต้องการในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนจากผู้อาศัย ซึ่งการเปิดโอกาสกำหนดแนวทางของโครงการตั้งแต่เริ่มต้นจะได้รับการมีส่วนร่วมมากกว่าโครงการอื่น

5.3.2 หน่วยงานที่ดำเนินการควรมุ่งเน้นกระบวนการดำเนินงานในเรื่องของการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ โดยหน่วยงานหรือองค์กรที่ความเชี่ยวชาญเฉพาะทาง และมีประสบการณ์เกี่ยวกับการทำงานกับชุมชน เพื่อสร้างผลลัพธ์ของรูปแบบโครงการที่ตรงต่อวัตถุประสงค์และความต้องการชุมชน

5.3.3 ควรมีการสนับสนุนชุมชนด้านการเรียนรู้ พัฒนาองค์ความรู้และทักษะเกี่ยวกับนโยบายและเศรษฐกิจเกี่ยวกับการจัดการพื้นที่สาธารณะ เพื่อส่งเสริมให้เกิดรายได้สู่ชุมชนผู้มีรายได้น้อย

5.4.4 เสนอแนะแนวทางโครงการให้ครอบคลุมในส่วนของการบำรุงรักษาหรือจัดตั้งกองทุนงบประมาณสำหรับโครงการที่เกิดขึ้นชุมชน เพื่อให้สามารถใช้บริการพื้นที่สาธารณะได้อย่างยั่งยืน

5.4 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในอนาคต

5.4.1 ศึกษาแนวทางการให้ค่าน้ำหนักคะแนนของการมีส่วนร่วมในแต่ละด้าน ซึ่งอาจมีความสำคัญไม่เท่ากัน โดยอาจมีผู้เชี่ยวชาญให้ความเห็นเกี่ยวกับค่าน้ำหนักคะแนนของการมีส่วนร่วมในแต่ละด้าน

5.4.2 ศึกษาความสัมพันธ์ของระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อโครงการพัฒนาพื้นที่สาธารณะกับปัจจัยความสำคัญในด้านกายภาพ เศรษฐกิจและสังคมของชุมชนผู้มีรายได้น้อยและศึกษาจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่มีความเหมาะสมต่อเนื้อหาการศึกษา

บรรณานุกรม

- กรมการปกครองกระทรวงมหาดไทย. (2561). รายงานสถิติจำนวนประชากรและบ้านประจำปี พ.ศ. 2560. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก <http://stat.bora.dopa.go.th> [สืบค้นเมื่อ วันที่ 16 พฤศจิกายน 2563]
- กองนโยบายและแผนงาน สำนักการวางผังและพัฒนาเมือง กรุงเทพมหานคร. (2561). สถิติข้อมูลชุมชนในเขตกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2561. [ออนไลน์]. <http://www.bangkok.go.th/upload/user/00000354/plan/report/07.pdf> [สืบค้นเมื่อ วันที่ 16 พฤศจิกายน 2563]
- กลุ่มงานประสานการถ่ายโอนภารกิจ กองยุทธศาสตร์ การเงินและการคลัง. (2554). รายงานผลการศึกษาริบทเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่ที่กลุ่มการปฏิบัติงานของสำนักงานเขต : กลุ่มกรุงเทพใต้. สำนักยุทธศาสตร์และประเมินผล.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2564) แผนการแก้ไขปัญหาชุมชนแออัดและพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนจนในเมืองอย่างยั่งยืน. สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย.
- ไพรัตน์ เตชะรินทร์. (2560). การมีส่วนร่วมสร้างชุมชนเข้มแข็งขององค์การบริหารส่วนจังหวัดสมุทรสงคราม. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก <https://so03.tci-thaijo.org> [สืบค้นเมื่อ วันที่ 16 พฤศจิกายน 2563]
- สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2561). คู่มือการบริหารโครงการ “การสนับสนุนการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นและขบวนการกรชุมชน” ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2561. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก <https://web.codi.or.th> [สืบค้นเมื่อ วันที่ 16 พฤศจิกายน 2563]
- สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2563). คู่มือโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้มีรายได้น้อยในชุมชนเมืองและชนบท. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก <https://web.codi.or.th> [สืบค้นเมื่อ วันที่ 16 พฤศจิกายน 2563]
- สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2563). คู่มือการบริหารโครงการการสนับสนุนการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นและประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2564. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก <https://web.codi.or.th> [สืบค้นเมื่อ วันที่ 16 พฤศจิกายน 2563]
- สำนักงานเขตคลองเตย. (2557). ข้อมูลประกอบการพิจารณาความเหมาะสมในการกำหนดกิจกรรม เพื่อพัฒนาพื้นที่เขตคลองเตย. กรุงเทพมหานคร.

- สำนักงานเขตคลองเตย. (2557). รายงานผลการจัดเก็บข้อมูลพื้นฐานฉบับปรับปรุง ชุมชน
คลองเตย (แก้ไขล่าสุด 2557). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์คำผาง.
- สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและ
สิ่งแวดล้อม (2560). แนวทางการจัดการพื้นที่สีเขียว สำหรับชุมชนเมืองในประเทศไทย.
[ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก <http://www.onep.go.th>
[สืบค้นเมื่อ วันที่ 16 พฤศจิกายน 2563]
- สำนักยุทธศาสตร์และประเมินผล กรุงเทพมหานคร ศาลาว่าการกรุงเทพมหานคร. (2555).
แผนพัฒนากรุงเทพมหานคร ระยะ 20 ปี (พ.ศ.2556 - 2575). [ออนไลน์]. เข้าถึงได้
<http://www.bangkok.go.th/upload/user/00000073/web/ita/O4.pdf> [สืบค้นเมื่อ
วันที่ 16 พฤศจิกายน 2563]
- สำนักสิ่งแวดล้อม กรุงเทพมหานคร. (2560). พื้นที่สีเขียวเพื่อสภาพแวดล้อมที่ดีของกทม.แสดง
จำนวนพื้นที่สวนสาธารณะปัจจุบันของกรุงเทพมหานคร 7 ประเภท. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้
จาก http://203.155.220.118/green-parks-admin/reports/chartbygardentype_parks7.php [สืบค้นเมื่อ วันที่ 16 พฤศจิกายน 2563]
- Andriof and Waddock, (2002). “Stakeholder Engagement: Theory, Responsibility and
Engagement” [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก <https://www.researchgate.net>
[สืบค้นเมื่อ วันที่ 16 พฤศจิกายน 2563]
- Creighton, J. L. (1981). “The Public Involvement Manual.” Cambridge: Abt Book.
- Cohen and Uphoff, (1981). “Participation's place in rural development: Seeking
clarity through specificity” [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก www.researchgate.net [สืบค้น
เมื่อ วันที่ 16 พฤศจิกายน 2563]
- Iwashita, H. (1988). “Pocket park” Tokyo: Process Architecture Pub. Co.
- Mehaffy, e al. (2019). “Public Space in the New Urban Agenda: Research into
Implementation” [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก <https://www.researchgate.net>
[สืบค้นเมื่อ วันที่ 16 พฤศจิกายน 2563]
- Manetti, D. M. (2011). “The Quality of Stakeholder Engagement in Sustainability
Reporting: Empirical Evidence and Critical Points” [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก
<https://www.researchgate.net> [สืบค้นเมื่อ วันที่ 16 พฤศจิกายน 2563]
- WHO. (1992). “Promoting Sustainable human settlement development.” [ออนไลน์].
เข้าถึงได้จาก www.who.int [สืบค้นเมื่อ วันที่ 16 พฤศจิกายน 2563]
- Zucker, P. (1959). “Town and Square from the Agora to the Village Green”
New York: Columbia University Press.

ภาคผนวก
ตัวอย่างแบบสัมภาษณ์

ภาควิชาสถาปัตยกรรมและการวางแผน คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

**การมีส่วนร่วมของประชาชนต่อโครงการพัฒนาพื้นที่สาธารณะในชุมชนผู้มีรายได้น้อย
กรณีศึกษา ชุมชนคลองเตยลือค**

คำชี้แจง

แบบสำรวจมีทั้งหมด 3 ส่วน ส่วนที่ 1 ลักษณะข้อมูลทั่วไปของโครงการ ส่วนที่ 2 ข้อมูลของชุมชนผู้มีรายได้น้อย ส่วนที่ 3 การสอบถามความคิดเห็นของการมีส่วนร่วมของประชาชนในแต่ละโครงการ แบบสำรวจนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ระดับมหาบัณฑิตของผู้วิจัย นางสาว วราพร วงษ์สุวรรณ นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรการวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อมคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์

จึงขอความอนุเคราะห์ตอบคำถามที่ตรงกับความเป็นจริง ซึ่งจะเป็นประโยชน์แก่การศึกษาอย่างยิ่ง ผู้วิจัยจะเก็บข้อมูลของท่านเพื่อการศึกษาเพียงอย่างเดียว ขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงที่ให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถาม

ส่วนที่ 1 ข้อมูลของชุมชนผู้มีรายได้น้อย

ชุดที่.....

ข้อมูลชุมชนผู้มีรายได้น้อย แบ่งออกเป็น 3 หัวข้อหลัก คือ ลักษณะกายภาพ ลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคม โครงการพัฒนาพื้นที่สาธารณะในชุมชนคลองเตย โดยมีรายละเอียดส่วนย่อยดังนี้

1.1 ลักษณะทางกายภาพ

1.1.1 ลักษณะการครอบครองที่ดินของชุมชนผู้มีรายได้น้อย.....

.....

1.1.2 กรรมสิทธิ์ที่ดินของชุมชนผู้มีรายได้น้อย.....

.....

1.1.3 ที่ดินของรัฐ/รัฐวิสาหกิจ หรือรัฐดูแล.....

.....

1.1.4 ความต้องการที่อยู่อาศัยของชุมชน.....

.....

1.1.5 ประเภทชุมชนผู้มีรายได้น้อย.....

.....

1.1.6 ความหนาแน่นของชุมชนผู้มีรายได้น้อย.....

.....

.....

1.1.7 สภาพบ้านในชุมชนผู้มีรายได้น้อย.....

.....

.....

1.1.8 การใช้น้ำชุมชนผู้มีรายได้น้อย.....

.....

.....

1.1.9 การใช้ไฟฟ้าในชุมชนผู้มีรายได้น้อย.....

.....

.....

1.1.10 ไฟฟ้าสาธารณะ ไฟทางในชุมชนผู้มีรายได้น้อย.....

.....

.....

1.1.11 ระบบการกำจัดขยะในชุมชนผู้มีรายได้น้อย.....

.....

.....

1.1.12 ระบบการระบายน้ำในชุมชนผู้มีรายได้น้อย.....

.....

.....

1.1.13 ทางเดินในชุมชนผู้มีรายได้น้อย.....

.....

.....

1.2 ลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคม

1.2.1 อาชีพหลักของผู้มีรายได้น้อย.....

.....

.....

1.2.2 ฐานะและรายได้ต่อครัวเรือนรวมในชุมชนผู้มีรายได้น้อย.....

.....

.....

1.2.3 แหล่งเงินกู้ในชุมชนผู้มีรายได้น้อย.....

.....

.....

1.2.4 การรวมกลุ่มกันในชุมชนผู้มีรายได้น้อย.....

.....

.....

1.2.5 หน่วยงานผู้สนับสนุนชุมชนผู้มีรายได้น้อย.....

.....

.....

1.2.6 ปัญหาเร่งด่วนของชุมชนผู้มีรายได้น้อย.....

.....

.....

1.2.7 ปัญหาการถูกไล่ที่ของชุมชนผู้มีรายได้น้อย.....

.....

.....

1.3 โครงการพัฒนาพื้นที่สาธารณะในชุมชนคลองเตยล๊อค 1-2-3

ชื่อโครงการ.....

ข้อมูลส่วนนี้ผู้วิจัยจะเป็นผู้รวบรวมจากการเข้าไปสำรวจในพื้นที่และสอบถามผู้รู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับโครงการต่าง ๆ ในพื้นที่ โดยเนื้อหาหลักจะแบ่งออกเป็น 7 ข้อ ดังนี้

1.3.1 ตำแหน่งที่ตั้ง

.....

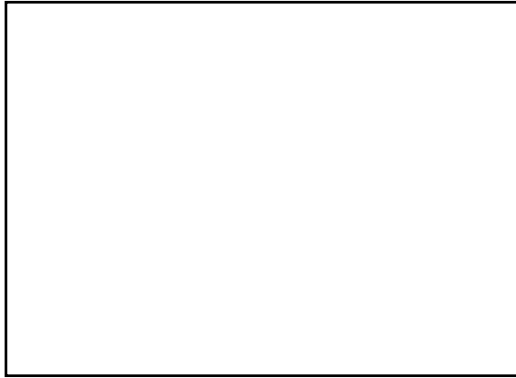
.....

.....

1.3.2 ปีที่ดำเนินการ.....

.....

1.3.3 ขนาดพื้นที่

.....

1.3.4 งบประมาณทั้งหมด (บาท).....

.....

1.3.5 กลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

- ผู้ริเริ่มโครงการ.....

.....

.....

- หน่วยงานผู้รับผิดชอบโครงการ.....

.....

.....

- หน่วยงานหลักในการดำเนินการ.....

.....

.....

- ผู้สนับสนุนด้านงบประมาณ.....

.....

.....

- หน่วยงานวิชาการ.....

.....

- ประชาสัมพันธ์.....

1.3.6 ระยะเวลาในการดำเนินงาน.....

.....

.....

.....

1.3.7 นโยบายที่เกี่ยวข้อง.....

.....

.....

.....

ส่วนที่ 2 ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนต่อโครงการปรับปรุงสนามเด็กเล่น

ข้อกำหนดต่อการให้คะแนนต่อระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อโครงการปรับปรุงสนามเด็กเล่น ผู้วิจัยจะสัมภาษณ์ประชาชนผู้เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมในแต่ละโครงการ คือ ประธานชุมชน คณะกรรมการชุมชน ผู้อยู่อาศัย แบ่งออกเป็น 4 ด้าน เกณฑ์แบ่งเป็น 5 ระดับ ดังนี้

ระดับที่ 5 หมายถึง การมีส่วนร่วมมากที่สุด

ระดับที่ 4 หมายถึง การมีส่วนร่วมมาก

ระดับที่ 3 หมายถึง การมีส่วนร่วมปานกลาง

ระดับที่ 2 หมายถึง การมีส่วนร่วมน้อย

ระดับที่ 1 หมายถึง ไม่มีการมีส่วนร่วม

2.1 ด้านการเสนอความคิด การวางแผนและตัดสินใจ

ประเด็นย่อย	ระดับการมีส่วนร่วม				
	1	2	3	4	5
1) วิเคราะห์สภาพปัญหาของชุมชน					
2) เข้าประชุมเชิงปฏิบัติการ					
3) แสดงความคิดเห็น และเสนอแนะในที่ประชุม					
4) ลงมติการจัดทำโครงการ					

2.2 ด้านการดำเนินการและการปฏิบัติการ

ประเด็นย่อย	ระดับการมีส่วนร่วม				
	1	2	3	4	5
1) มีส่วนร่วมในการดำเนินการ					
2) มีส่วนร่วมในการบริจาคสมทบทุน					
3) มีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน					

2.3 ด้านการรับและแบ่งปันผลประโยชน์

ประเด็นย่อย	ระดับการมีส่วนร่วม				
	1	2	3	4	5
1) ได้รับประโยชน์ที่เกิดจากโครงการ					
2) ประชาชนในชุมชนมีโอกาสใช้บริการ					
3) ได้รับรายได้จากโครงการ					

2.4 ด้านการติดตามและประเมินผล

ประเด็นย่อย	ระดับการมีส่วนร่วม				
	1	2	3	4	5
1) มีส่วนร่วมในการดูแลโครงการ					
2) ประชาชนในชุมชนมีโอกาสใช้บริการ					
3) ได้รับรายได้จากโครงการ					

ส่วนที่ 3 ความคิดเห็นอื่น ๆ / ข้อเสนอแนะ

.....

.....

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-นามสกุล	วราพร วงษ์สุวรรณ
วัน-เดือน-ปีเกิด	16 เมษายน พ.ศ.2537
ที่อยู่	46 ถนนพลาญแก้ว ตำบลท่าพี่เลี้ยง อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี 72000 โทร. 091-4421640
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ.2550-2552	ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนสงวนหญิง
พ.ศ.2553-2555	ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย สายวิทย์-คณิต โรงเรียนสงวนหญิง
พ.ศ.2556-2560	ระดับปริญญาตรี สาขาสถาปัตยกรรม คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง